

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

TARSUS MÜZESİ'NDE BULUNAN LÜLELER

MÜZEYYEN DOĞANAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DR. ÖĞR. ÜYESİ İLKER METE MİMİROĞLU**

KONYA-2019

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

TARSUS MÜZESİ'NDE BULUNAN LÜLELER

MÜZEYYEN DOĞANAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DR. ÖĞR. ÜYESİ İLKER METE MİMİROĞLU**

KONYA-2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	MÜZEYYEN DOĞANAY		
	Numarası	158118011004		
	Ana Bilim /BilimDalı	Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	TARSUS MÜZESİ'NDE BULUNAN LÜLELER			

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
MÜZEYYEN DOĞANAY

İmzası

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU		
Öğrencinin	Adı Soyadı	Müzeyyen DOĞANAY
	Numarası	158118011004
	Ana Bilim Dalı	Sanat Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU
	Tezin Adı	Tarsus Müzesi'nde Bulunan Lüleler

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından Tarsus Müzesi'nde Bulunan Lüleler başlıklı bu çalışma 20./06 /2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı-Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
DR. ÖĞR. ÜYESİ İLKER METE MİMİROĞLU	Danışman	
DR. ÖĞR. ÜYESİ NECLA DURSUN	Üye	
DR. ÖĞR. ÜYESİ HACER KARA	Üye	

ÖNSÖZ

Tarsus Müzesi'nde bulunan lülelerin incelendiği bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU danışmanlığında bir tez olarak hazırlanmıştır. Tarsus, tarihi ve coğrafyasıyla birlikte oldukça önemli bir ilçedir. Müzede bulunan Etnografik ve Arkeolojik eserler büyük önem taşımaktadır.

Çalışma Tarsus Müzesi'nde bulunan 50 adet lüleden oluşmuştur. Lüleler kendi içinde değerlendirildikten sonra benzer örnekler ile karşılaştırılmış ve bir sonuca ulaştırılmaya çalışılmıştır. Katalog oluşturularak incelemeye konu olan lüleler bir araya toplanmış, tiplerine göre sınıflandırılmıştır.

Tarsus Müzesi'nde bulunan lüleleri tez konum olarak çalışma düşüncemde beni yönlendiren, çalışmamın her aşamasında yol gösteren, çalışma disipliniyle daima bize örnek olan, bilgisini ve zamanını bizden esirgemeyen hocam Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Tarsus Müzesi'nde çalışmalarım sırasında kolaylık sağlayan Arkeolog Sinan SEZGİN'e ve çizim konusunda yardımlarından dolayı Arkeolog Onur Dinç'e çok teşekkür ederim.

Son olarak hayatım boyunca manevi ve maddi her açıdan beni destekleyen, sabır ve anlayışlarıyla yanımda olan çok sevdiğim aileme ve çok değerli dostum Ayça AYHAN'a da ayrıca teşekkür ederim.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	MÜZEYYEN DOĞANAY		
	Numarası	158118011004		
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU			
Tezin Adı	Tarsus Müzesi'nde Bulunan Lüleler			

ÖZET

Çalışması tamamlanan tez, Tarsus Müzesi'nde bulunan lüleleri konu edinmiştir. Lüle çeşitli malzemelerden yapılmış, çubuğun ucuna takılıp içine tütün doldurulan bir içim aletidir. Lüleler yıllar boyunca çeşitli tiplerle varlığını sürdürmüştür.

Tarsus Müzesi'nde 50 adet lüle bulunmaktadır. Lülelerin kırk altı tanesi pişmiş toprak, iki tanesi bronz, bir tanesi taş ve bir tanesi de ahşap, gümüş karışımından yapılmıştır. Tip olarak ise disk kaideli, lale biçimli, basık yuvarlak çanaklı, krater biçimli, karinalı çanaklı, yuvarlak çanaklı, basık kaideli ve silindirik çanaklı lüleler görülmektedir. Bunların haricinde bir adet tipi tespit edilemeyen lüle bulunmaktadır. Lüleler; süsleme, malzeme ve form özelliklerine göre incelenmiştir.

Tütün içimi için yapılan lülelerin zamanla sayıları azalmış ve yerini dolduracak unsurların ortaya çıkmasıyla birlikte üretimi durmuştur. Lüleler;

malzemeleri, yapım teknikleri ve süslemeleri bakımından büyük bir öneme sahiptir.
Bu mirasın korunup gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir.

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Author's	Name and Surname	MÜZEYYEN DOĞANAY		
	Student Number	158118011004		
	Department	Art History		
	Study Programme	Master's Degree (M.A)	X	
		Doctoral Degree (Ph. D)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU		
Name of Thesis	PIPES IN TARSUS MUSEUM			

ABSTRACT

The thesis has mentioned the pipes in the Tarsus Museum. A pipe is a smoking tool which is made of various materials, inserted into the end of the stick and filled with tobacco. Over the years, pipes have obtained with various types.

In the Tarsus Museum, there are fifty pipes. Forty-six of them were made of terracotta, two of them were made of bronze, one of them made of stone and the other was made of a mixture of wood and silver. Types of disc pedestal, tulip-shaped, flattened round bowl, crater-shaped, keeled bowl, round bowl, flattened pedestal and cylinder bowl are available in the museum. There is also one type of pipe which is non-detectable in terms of its form. Pipes have been examined according to their ornament, materials and form characteristics.

The number of pipes which were made for tobacco smoking reduced in time and their production stopped because of their alternatives. Pipes have a great importance in terms of their materials, production techniques and ornament. This heritage must be preserved and handed down the next generations.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÇİZİM LİSTESİ	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.3. Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar	4
1.4. Tarsus'un Tarihi Coğrafyası	7
1.5. Tarsus Müzesi	10
2. LÜLENİN TARİHÇESİ	11
2.1. Lüle Tanımı ve Gelişimi	11
2.2. Lülenin Bölümleri ve Lülenin Öğeleri	19
2.3. Lüle Yapım Teknikleri ve İmalatı.....	22
2.4. Lülelerde Görülen Süslemeler.....	27
2.5. Lüle Tipolojisi.....	29
3. KATALOG	32
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	84
4.1. Malzeme	87
4.2. Tip	88
4.3. Süsleme	95
KAYNAKÇA	106
TABLolar	111
ÇİZİMLER	119
FOTOĞRAFLAR	144

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1: 974.48.10 envanter numaralı lüle	119
Çizim 2: 976.42.3 envanter numaralı lüle	120
Çizim 3: 978.12.23 envanter numaralı lüle	121
Çizim 4: 978.12.25 envanter numaralı lüle	122
Çizim 5: 978.12.26 envanter numaralı lüle	123
Çizim 6: 978. 12.27 envanter numaralı lüle	124
Çizim 7: 978. 12.28 envanter numaralı lüle	125
Çizim 8: 984.7.107 envanter numaralı lüle	126
Çizim 9: 984.7.111 envanter numaralı lüle	127
Çizim 10: 984.7.114 envanter numaralı lüle	128
Çizim 11: 984.7.115 envanter numaralı lüle	129
Çizim 12: 984.7.117 envanter numaralı lüle	130
Çizim 13: 984.7.124 envanter numaralı lüle	131
Çizim 14: 977.17.5 envanter numaralı lüle	132
Çizim 15: 974.48.9 envanter numaralı lüle	133
Çizim 16: 978.12.19 envanter numaralı lüle	134
Çizim 17: 984.7.112 envanter numaralı lüle	135
Çizim 18: 984.7.121 envanter numaralı lüle	136
Çizim 19: 971.26.1 envanter numaralı lüle	137
Çizim 20: 973.11.1 envanter numaralı lüle	138
Çizim 21: 972.42.1 envanter numaralı lüle	139
Çizim 22: 977.17.4 envanter numaralı lüle	140
Çizim 23: 984.7.110 envanter numaralı lüle	141
Çizim 24: 984.7.116 envanter numaralı lüle	142

Çizim 25: 977.12.7 envanter numaralı lüle 143

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: 974.33.3 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	144
Fotoğraf 2: 974.33.3 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	144
Fotoğraf 3: 974.48.10 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	145
Fotoğraf 4: 974.48.10 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	145
Fotoğraf 5: 975.6.2 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	146
Fotoğraf 6: 975.6.2 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	146
Fotoğraf 7: 976.42.3 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	147
Fotoğraf 8: 976.42.3 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	147
Fotoğraf 9: 978.12.23 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	148
Fotoğraf 10: 978.12.23 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	148
Fotoğraf 11: 978.12.25 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	149
Fotoğraf 12: 978.12.25 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	149
Fotoğraf 13: 978.12.26 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	150
Fotoğraf 14: 978.12.26 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	150
Fotoğraf 15: 978.12.27 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	151
Fotoğraf 16: 978.12.27 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	151
Fotoğraf 17: 978.12.28 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	152
Fotoğraf 18: 978.12.28 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	152
Fotoğraf 19: 984.7.106 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	153
Fotoğraf 20: 984.7.106 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	153
Fotoğraf 21: 984.7.107 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	154
Fotoğraf 22: 984.7.107 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	154
Fotoğraf 23: 984.7.108 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	155
Fotoğraf 24: 984.7.108 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	155

Fotoğraf 25: 984.7.109 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	156
Fotoğraf 26: 984.7.109 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	156
Fotoğraf 27: 984.7.111 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	157
Fotoğraf 28: 984.7.111 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	157
Fotoğraf 29: 984.7.114 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	158
Fotoğraf 30: 984.7.114 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	158
Fotoğraf 31: 984.7.115 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	159
Fotoğraf 32: 984.7.115 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	159
Fotoğraf 33: 984.7.117 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	160
Fotoğraf 34: 984.7.117 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	160
Fotoğraf 35: 984.7.118 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	161
Fotoğraf 36: 984.7.118 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	161
Fotoğraf 37: 984.7.119 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	162
Fotoğraf 38: 984.7.119 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	162
Fotoğraf 39: 984.7.122 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	163
Fotoğraf 40: 984.7.122 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	163
Fotoğraf 41: 984.7.123 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	164
Fotoğraf 42: 984.7.123 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	164
Fotoğraf 43: 984.7.124 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	165
Fotoğraf 44: 984.7.124 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	165
Fotoğraf 45: 989.2.2 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	166
Fotoğraf 46: 989.2.2 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	166
Fotoğraf 47: 974.48.8 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	167
Fotoğraf 48: 974.48.8 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	167
Fotoğraf 49: 977.17.5 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	168

Fotoğraf 50: 977.17.5 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	168
Fotoğraf 51: 984.7.113 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	169
Fotoğraf 52: 984.7.113 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	169
Fotoğraf 53: 974.48.9 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	170
Fotoğraf 54: 974.48.9 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	170
Fotoğraf 55: 978.12.6 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	171
Fotoğraf 56: 978.12.6 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	171
Fotoğraf 57: 978.12.19 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	172
Fotoğraf 58: 978.12.19 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	172
Fotoğraf 59: 978.12.20 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	173
Fotoğraf 60: 978.12.20 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	173
Fotoğraf 61: 978.12.21 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	174
Fotoğraf 62: 978.12.21 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	174
Fotoğraf 63: 984.7.112 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	175
Fotoğraf 64: 984.7.112 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	175
Fotoğraf 65: 984.7.121 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	176
Fotoğraf 66: 984.7.121 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	176
Fotoğraf 67: 971.26.1 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	177
Fotoğraf 68: 971.26.1 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	177
Fotoğraf 69: 973.11.1 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	178
Fotoğraf 70: 973.11.1 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	178
Fotoğraf 71: 974.23.16 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	179
Fotoğraf 72: 974.23.16 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	179
Fotoğraf 73: 974.48.12 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	180
Fotoğraf 74: 974.48.12 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	180

Fotoğraf 75: 976.42.1 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	181
Fotoğraf 76: 976.42.1 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	181
Fotoğraf 77: 976.42.2 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	182
Fotoğraf 78: 976.42.2 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	182
Fotoğraf 79: 972.42.1 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	183
Fotoğraf 80: 972.42.1 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	183
Fotoğraf 81: 977.17.4 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	184
Fotoğraf 82: 977.17.4 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	184
Fotoğraf 83: 974.48.11 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	185
Fotoğraf 84: 974.48.11 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	185
Fotoğraf 85: 978.12.24 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	186
Fotoğraf 86: 978.12.24 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	186
Fotoğraf 87: 984.7.110 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	187
Fotoğraf 88: 984.7.110 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	187
Fotoğraf 89: 984.7.116 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	188
Fotoğraf 90: 984.7.116 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	188
Fotoğraf 91: 984.7.120 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	189
Fotoğraf 92: 984.7.120 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	189
Fotoğraf 93: 984.7.125 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	190
Fotoğraf 94: 984.7.125 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	190
Fotoğraf 95: 975.2.10 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	191
Fotoğraf 96: 975.2.10 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	191
Fotoğraf 97: 977.12.7 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	192
Fotoğraf 98: 977.12.7 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü	192
Fotoğraf 99: 978.12.5 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü.....	193

Fotoğraf 100: 978.12.5 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü 193

1.GİRİŞ

Araştırmanın konusu olarak Tarsus müze envanterine kayıtlı olan Osmanlı Dönemine ait lüleler ele alınmıştır. Tarsus müzesi ve müze envanterine kayıtlı bazı eserler üzerinde bugüne kadar birçok araştırma ve yayın yapılmıştır. Ancak müze envanterine kayıtlı lüleler ile ilgili sanat tarihi açısından henüz bir çalışma yapılmamıştır. Yapılan bu çalışma ile Tarsus müze envanterine kayıtlı lüleler özellikleriyle tanıtılacaktır.

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Araştırmanın konusu olarak Tarsus Müze envanterine kayıtlı olan Osmanlı dönemine ait lüleler ele alınmıştır. Lüle, çubuk ve ağızlıkla birlikte bir içim aleti olarak kullanılmıştır. Lüleler; tip, malzeme ve süsleme bakımından oldukça önemlidir. Üzerindeki mühürler nedeniyle tarihi belge niteliği taşırlar.

Lüleler, ilk kullanımından itibaren farklı formda ve süslemede yapılmıştır. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğine kadar oldukça sık kullanılan bir içim aleti olan lüle, arkeolojik kazı çalışmalarında fazlasıyla rastlanılan küçük el sanatlarından biridir.

Lüleler, müze envanterine satın alma yoluyla kazandırılmıştır. Lülelerin daha önce çalışılmamış olması, buluntu yeri, tarihi, nitelikleri gibi konularda yeterli bilginin olmaması ve eserlerin kataloğunun çıkartılarak daha sonraki yıllarda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşüncesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Tarsus Müze envanterine kayıtlı olan Osmanlı Dönemi'ne ait lüleler incelenerek değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu lülelerin tanıtılmasının Sanat Tarihi ve diğer bilim dallarına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca ilerleyen yıllarda yapılacak olan çalışmalara da örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.

1.2.Araştırmanın Yöntemi

Konumuza Tarsus müzesi envanterine kayıtlı teşhirde ve müze deposunda bulunan lülelerin envanter taraması yapılarak başlanmıştır. Çalışmaya envantere taranıp incelenen lülelerin fotoğraflanması ve kumpas ile ölçüm çalışmalarıyla devam edilmiştir. Lülelerin hamur renklerine Munsell kataloğunun mobil uygulaması kullanılarak bakılmış ve seçilen lülelerin çizimi yapılmıştır.

Çalışma sürecinin diğer aşamasında konuyla ilgili kaynaklar taranmış; kitap, tez, makale ve diğer yayınlar incelenmiş ve çalışmada yararlanılan kaynaklar yayın yıllarına göre sıralanmıştır. Tarsus Müzesi envanterine kayıtlı olan lülelerin form ve dekoratif özellikleri ele alınarak kendi içerisinde sınıflandırılmış ve daha sonra ayrı ayrı başlıklar altında incelenip benzer örnekleri ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Her bir konu detaylıca anlatılmıştır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde konunun amacı ve önemine değinilmiş, konu ile ilgili yapılan araştırmalar, kaynaklar, makaleler ve tezler incelenmiştir. Daha sonra Tarsus'un tarihi ve coğrafyası anlatılarak lülelerin bulunduğu Tarsus Müzesi'nden bahsedilmiştir.

Tezin ikinci bölümü, lülenin tarihçesinden oluşmaktadır. Lüle kelimesinin anlamı ve gelişimi anlatılmış daha sonra lülenin bölümleri ve lülenin öğelerinden bahsedilmiştir. Lüle yapım teknikleri, imalatı, süsleme çeşitlerine detaylı olarak değinildikten sonra lüle tipolojisi ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde lülelerin kataloğu oluşturulmuştur. Lüleler, tiplerine göre sıralanmış ve form özellikleri, süslemeleri, malzemeleri dikkate alınarak ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Tarihlendirmeler lülelerin malzeme, tip, duman yolu ağız çapı ve süsleme özelliklerine bakılarak yapılmıştır. Ayrıca daha önce araştırılıp dönemi tespit edilen benzer örnekler de tarihlendirmede yardımcı olmuştur. Çizim ve fotoğraf numaraları verilmiştir.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde lüle tarihi hakkında genel bir bilgi verilip, Osmanlı Devleti'ne geçiş aşamasından ve Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar

olan tarihsel sürecinden bahsedilmiştir. Bu süreçte lülenin tip, malzeme, süsleme açısından değişimi ve gelişimi hakkında bilgiler verilmiştir. Lülelerin tipleri öncelikle çanak özelliklerine bakılarak belirlenmiştir. Çanağın kesin bir tip vermediği durumlarda ise kaide biçimlerine bakılarak gruplandırılmıştır. Çanağın biçimine göre altı, kaide biçimine göre ise iki tip belirlenmiştir. Daha sonra malzeme ve süsleme özelliklerinden bahsedilmiştir. Son olarak benzer lüleler ile önce kendi içinde daha sonra farklı bölgelerdeki lüleler ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

1.3.Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Kaynak çalışmalarına Mersin'in ilçesi olan Tarsus'la ilgili araştırma yapılarak başlanmıştır. Anadolu'nun güneyinde Kilikia Bölgesinde yer alan Tarsus'un kuruluşu M.Ö. 7000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Tarsus ve çalışmanın asıl konusunu oluşturan lüleler üzerine bugüne kadar birçok sayıda araştırma yapılmıştır.

1960 yılında yayımlanan T. Shaw'ın "Early Smoking Pipes: In Africa, Europe and America" adlı makalesinde Gana'da yapılan kazılarda bulunan lüleler incelenmiş, benzer örneklerine Meksika Körfezi'nin kuzey kıyılarında rastlanıldığından bahsedilmiştir (Shaw, 1960: 272-305).

Doğu tipi lüleleri hakkında ilk yayın, 1963 yılında yayımlanan Hüseyin Kocabaş'ın "Tophane Lüleciliği" adlı makalesidir. Bu makalede Tophane lüleliliğinin tarihi, imalatı ve ustaları genel hatlarıyla incelenmiştir (Kocabaş, 1963: 12-13).

J. W. Hayes'in Saraçhane'de ele geçirilen lüle buluntularını incelediği iki makalesi bulunmaktadır. Bunlar: 1980 yılında yayımlanan "Turkish Clay Pipes: A Provisional Typology" ve 1992 yılında yayımlanan "Excavations on Saraçhane in Istanbul" adlı makalelerdir. Hayes, lüleleri çanak formu ve hamur renklerine göre değerlendirmiştir (Hayes, 1980: 3-10; Hayes, 1992: 391-395).

Erdoğan Bakla'ya ait 1985 yılında yayımlanan "Unutulmuş Bir Halk Sanatı Lülecilik" adlı makalede, lüle kelimesinin anlamı, tütünün ülkemize gelişi, usta isimleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bakla incelediği lülelerin tiplerini silindir, koni, lale, yarım küre, çiçek, krater ağızlı; dört, altı ve sekiz köşeli şeklinde belirtmiştir. Ayrıca lülelerin başyapıtlarının Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Belediye Müzesi ve pek çok özel koleksiyonda bulunduğu da üzerinde durmuştur (Bakla, 1985: 4-8).

Lülenin ilk ortaya çıkışı, imalatı ve gelişimi üzerinde duran "Tophane Lüleciliği" adlı kitap Erdoğan Bakla'ya aittir. 1993 yılında basılan bu kitap dumanlı bitkilerin tarihi, kahvehaneler, evaniler, mühürler, ustalar, hakkaklar hakkında da bilgiler vermiştir (Bakla, 1993: 1-64).

1993 yılında yayımlanan J. Simpson'un "Turkish Clay Pipes: A Review" adlı makalesinde Türk lüleleri hakkında bilgi verilmiş ve lüleler dört devirde ele alınmıştır (Simpson, 1993: 17-23).

H. Örcün Barışta, 2002 yılında lülelerin mühürleri üzerinde durduğu "Ankara Eyne Bey Hamamı Kazısı'nda Bulunan Lüleler Üzerine" adlı makalesini yayımlamıştır (Barışta, 2002: 71-78).

Ali O. Uysal'ın 2002 yılında yayımlanan "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı Seramik Buluntuları" adlı makalesinde 97 adet lüle özellikle üzerlerindeki usta isimleri bakımından incelenmiştir. Ayrıca lülelerin bezeme, tip ve hamur özellikleri üzerinde de durulmuştur (Uysal 2002: 545-557).

Gönül Cantay, Edirne Yeni Saray Kazısı'nda ele geçirilen lüleleri 10 grupta ele alarak bir tipoloji oluşturmuştur. Bu tespitlerini 2005 yılında basılan "Edirne Yeni Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları" adlı makalesinde belirtmiştir (Cantay, 2005: 108-120).

2005 yılında "Tütün Lüleleri ve Antalya-Kaleiçi'nde Bulunan Örnekler" adlı makalede Azize Yener, altı başlık altında lüleleri incelemiştir. Bunlar: erken dönem, hazneli, yuvarlak çanaklı, çan biçimli, diskli, lale biçimli lülelerdir (Yener, 2005: 94-113).

2009 yılında yayımlanan Gökben Ayhan'ın "Smyrna Antik Kenti Kazıları 2007-2008 yılı Lüle Buluntuları" ve "19. yüzyıla Tarihlenen Bir Grup Osmanlı Lülesi" adlı makalelerinde lüleler tiplerine ayrılarak incelenmiştir (Ayhan, 2009: 1-12, Ayhan, 2011: 227-241).

Aliye Yılmaz, Bitlis kazılarında ele geçirilen 123 adet lülenin tipolojisini belirleyerek "Bitlis Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan (2004-2008) Tütün Lüleleri" adlı yüksek lisans tezinde tanımlamıştır. 2010 yılında tamamlanan tezde, tütekliksiz, tüteklikli ve tüteklikli-kaideli olmak üzere ana tipler görülmektedir (Yılmaz, 2010: 18-410).

Aysun Cengiz'in 2011 yılında tamamladığı "Edirne Yeni Saray Kazılarında Ele Geçen Lüleler" adlı Yüksek Lisans Tez çalışmasında kazı buluntularından 422 lüle içinden 103 örnek incelenmiştir (Cengiz, 2011: 1-251).

288 lülenin kataloglandığı "Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları" adlı doktora tezinde Gökben Ayhan lüleleri astar, süsleme, hamur, tip gibi özelliklerine bakarak değerlendirmiştir (Ayhan, 2011: 1-435).

1.4. Tarsus'un Tarihi Coğrafyası

Mersin ilinin en büyük ilçesi olan Tarsus, Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. Tarsus'un doğusunda Adana, kuzeyinde Çamlıyayla, Pozantı, batısında Mersin, güneyinde ise Akdeniz bulunur. Kentte Akdeniz iklimi görülmektedir. Böylece yazlar sıcak ve kuraktır. Kışlar ise ılık ve yağışlıdır.

Tarsus, MÖ. 7. yüzyılda Berdan Çayı (Tarsus nehri) kenarında kurulmuş ve coğrafi konumundan kaynaklı verimli arazileri, doğal kaynakları sayesinde tarih boyunca önemli yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Şehir Rhegma adında bir lagünün kuzeyinde konumlanmıştır. Zamanla Tarsus çayının daha doğuya dönerek yatağını terk edip, lagüne dökülmeye başlamasıyla kent liman özelliğini kaybetmiştir (M.S. I. yüzyıl) (Torun, 2014: 5; Pekman, 2012: 237; Göney, 1976: 17-19). Eski Tarsus; batıda Kleopatra kapısı, doğuda Demirkapı semti, kuzeyde Fatih ve Eski Ömerli mahalleleri, güneyde ise Adana-Mersin çevre yolu içerisinde sınırlanmaktadır(Özcihan, 2018: 2).

Antik Kilikia Bölgesinde Anadolu'nun güneyinde bulunan Tarsus'un kuruluşu M.Ö. 7000 yıllarına uzanır. Tarih boyunca önemli kültürel, tarihi, ticaret merkezlerinden biri olan kent sayısız savaflara sahne olmuştur. Bu alanda ilk yerleşimin Gözlükule Höyüğü'nde yapılan kazılar ile birlikte Yeni Taş Çağı'na ait olduğu bilinmektedir (Tarsus Belediyesi, 2014: 12).

Hitit metinlerinde ilk kez Tarsus'un ismi "Tar-şa" olarak görülmektedir. Arap kaynaklarında "Tarasus" olarak isimlendirilmiştir (Ortak, 2010: 8-10) Asurlu dilinde Tarzi, Yunancada Tarsos olarak adlandırılmış kent, Latinceye ise Tarsus olarak geçmiştir (Torun, 2014: 31).

Tarsus'un kuruluşu ile ilgili birçok görüş bulunmakla birlikte net bir bilgi yoktur. Tarsus ve çevresini M.Ö. 1500' den sonra Hititler ele geçirir. Daha sonra Asur egemenliğine giren kent, bir süre sonra tekrar Asur, Mısır ve Yunanlılar arasında el değiştirir. (Tanrıverdi, 2006: 19). Tarsus, Asurlular yıkıldıktan sonra Kilikyalılara başkentlik yapmıştır. Kent MÖ. 401 yılında Pers İmparatorluğu'nun bir eyaleti haline

gelir (Öz, 1991: 20). Büyük İskender'in yönetimine ise M.Ö. 333'te geçmiştir (Erzen, 1943: 11).

Kilikya M.Ö. 66'da bir roma vilayeti olmuştur. Daha sonra kente yunan kültürü hâkim olmuş ve MS.4 yüzyılın sonuna kadar Aziz Paulus'un Tarsus'ta olmasından dolayı büyük ilgi görmüştür (Tanrıverdi, 2006: 19). Kent roma egemenliğinde uzun bir müddet kalmış ve Sütunlu Cadde, Hamam, Donuktaş Tapınağı, Kleopatra Kapısı gibi eserler inşa edilmiştir (Özcihan, 2018: 19).

391 yılında I. Theodosius, pagan kültürünü yasaklamış, Hristiyanlık resmi din olarak ilan edilmiş ve bunun sonucunda Tarsus Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde kalmıştır (Aydın, 2016: 35).

Kent 637 yılında Arapların işgaline uğramış ve Emeviler tarafından "Alavasım" denilen koruyucu kentler kurulmuştur. Tarsus, İslam orduları ve Bizans arasında zaman zaman el değiştirmiştir. Bu dönemde kent ve ticari hayat zarar görmüştür. Harun Reşit, 788 yılında Tarsus'a Müslümanları yerleştirerek kenti yeniden inşa ettirmiş ve 804 yılında bir cami yaptırmıştır (Darkot, 1985: 18-24). Abbasiler'in zayıflaması sonucunda Bizans ordusu kenti yağmalamış ve Haçlı seferleri sırasında Tarsus, 200 yıl boyunca sık sık el değiştirmiştir (Turan, 1984: 511). Anadolu'da Selçuklu Devletinin varlığı Köseadağ Savaşının sonrasında zayıflamıştır. Timurtaş 1310'da Selçuklu hanedanlığına son vererek Tarsus ve Çukurova'yı almıştır (Koçsoy, 2002: 109).

Ramazan Bey önderliğindekiler, Memlükler'le Ermenileri etkisiz hale getirmek için ittifak yapmıştır. Memlükler tarafından Ramazan Bey, 1352 yılında Türkmen emirliğine tayin edilmiştir (Sümer, 1963: 18). Daha sonra Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları müttefik olmuş ancak Memlükler ve Karamanoğulları ile hâkimiyet mücadelesine girdikleri için Tarsus sürekli el değiştirmiştir.

1485 yılında Aşık Paşa'ya göre Çukurova'da Osmanlılar ve Memlükler arasında nüfuz mücadeleleri başladığında beyliğin başında Ömer Bey vardı (Kurt, 2002: 819). Karaman Beylerbeyi Karagöz Paşa 1485 yılında Osmanlıya karşı mücadele içinde olan Turgutoğulları ve diğer Varsak beylerini yenmiş, Ceyhan Nehri

kenarında yapılan savaşta Ramazanoğlu Ömer Bey esir edilmiştir. Bu olay ile birlikte Adana ve Tarsus'ta Osmanlı padişahı adına hutbe okunmaya başlanmıştır (Kurt, 2002: 820). Çukurova, Ramazanoğlu Halil Bey döneminde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Bunun üzerine Halep'e Memlük ordusu gelmiş, Osmanlılar da Çukurova'ya asker göndermiş ve savaş sonucunda Osmanlı yenilmiştir. Çukurova bu dönemde Memlükler ve Osmanlılar arasında el değiştirmiştir (Tanrıverdi, 2006: 21).

1480-1510 yıllarında Ramazanoğlu Beylerinden Halil Bey başa geçmiştir. Ölümünden sonra ise kardeşi Mahmut Bey beyliğin başına geçmiş, fakat Mısır sultanı tarafından yerine Selim Bey atanmıştır (Tanrıverdi, 2006: 21). Mahmut Bey bunun üzerine Yavuz Sultan Selimle birlikte Mısır seferine çıkmıştır. 31 Ağustos 1516 tarihinde ise şehit düşmüştür (Kurt, 2002: 821).

İlk Osmanlı sancak beyi olan Mahmut Bey'in isteği üzerine ölümünün ardından Kubat Bey'e görev verilmiştir (Sümer, 1963: 56). Daha sonra yerine Piri Bey ve onunda ölümünden sonra Tarsus'ta vali olan oğlu Derviş Bey başa geçmiştir. Beyliğe topraklar, yurtluk ve ocaklık olarak Osmanlı hâkimiyetini kabul ettiği için verilmiş ve yönetim Ramazanoğullarına bırakılmıştır (Bilgili, 2001: 32).

1833-1840 yılları arasında Tarsus ve çevresi Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın elinde kalmıştır. Birinci Dünya savaşında Osmanlı Devletinin yenilmesiyle Tarsus Fransızlar tarafından işgal edilir. 17 Aralık 1918' den 27 Aralık 1921 tarihine kadar devam eden işgale, Tarsuslu milis kuvvetleri müdahale etmiştir. Batı cephesinde kazanılan başarının neticesinde Ankara anlaşması yapılır. Bu anlaşmanın sonucunda Fransızlar Tarsus'u boşaltmıştır (Bilgili, 2001: 32).

1.5. Tarsus Müzesi

Müze, Kubat Paşa tarafından 1557 yılında açık avlulu olarak yaptırılan medresede 1971 yılında ilk hizmetini vermeye başlamıştır. Eser sayısının artmasıyla birlikte yeni bir müze binası ihtiyacı doğmuş, 1999 yılında 75. Yıl Kültür Merkezi Kompleksi içerisine taşınmıştır (Özcihan, 2018: 5).

Müze üst, zemin ve zemin altı olmak üzere üç katlı olarak tasarlanır. Binanın üst katında laboratuvar, bürolar ve idari bölüm bulunmaktadır. Müzenin giriş kısmında kütüphane, güvenlik bölümü ve üst salon bulunur. Üst salonda etnografik eserler ve Tarsus evi köşesi düzenlenerek geçmiş tarih canlandırılmıştır. Bu bölümde; at koşumları, heybeler, gümüş saatler, akik tespihler, kadın giysileri, cicim kilimler, nazarlıklar, gümüş tepelikler, el yazması hadis ve para keseleri, savaş aletleri mutfak eşyaları gibi yörenin kültürünü yansıtan birçok eser sergilenir. Alt kat teşhir salonunda ise arkeolojik eserler bulunur. Bunlar ya kazı çalışmaları ya da satın alma yolu ile müzeye getirilmiştir. Eserler; Donuktaş Tapınağı Kazısı, St. Paul Kuyusu Kazısı, Roma Anıt Mezar Kazısı, Gözlükule Höyüğü Kazısı, Makam-ı Danyal Camii Kazısı ve Cumhuriyet Alanı kazılarında çıkarılmıştır (Çavuş, 2016: 14). Kalkolitik, Tunç ve Demir Çağı, Arkaik, Klasik, Helenistik, Roma ve Bizans dönemine ait eserler bulunmaktadır (Özcihan, 2018: 5).

Müze bahçesinde de çeşitli eserler görülmektedir. Mil taşları, lahitler, mimari parçalar, kabartmalı ve yazıtlı steller, sunaklar, pişmiş toprak eserler bu grubu oluşturur (Çavuş, 2016: 14).

2. LÜLENİN TARİHÇESİ

2.1. Lüle Tanımı ve Gelişimi

Lüle kelimesi, Farsçada emzik anlamında olan ‘‘LÛLE’’ den gelmektedir (Bakla,1993,58). Lüle, çubuğun ucuna takılan ağzı açık ve dibinde deliği olan bir kaptır. Üç parçalıdır. İçine tütün veya bir çeşit tütün türü olan tömbeki doldurulur. Lüleler kullanım alanlarına göre çeşitli malzemelerden oluşturulmuş olup çoğunlukla kilden yapılmıştır.

C. Columbus tütün içimi ile ilk kez Amerika’da karşılaşmıştır (1492). Tütün ilaç olarak, dinsel törenlerde ve daha birçok alanda kullanılmıştır (Ayhan, 2011: 7). Tütün ve lülenin kullanım alanı, Amerika kıtasının keşfiyle birlikte Avrupa’ya yayılmıştır (Bakla, 2007: 17)

Tütünün İspanya’ya getirilişi ise 1558 yılı ile tarihlendirilir. Francisko Fernandez II. Philip tarafından Meksika ürünlerini araştırmakla görevlendirilmiştir. Fransa’nın Lizbon büyükelçisi o yıllarda Jean Nicot’tur. Migren ağrılarında kullanılması için Jean Nicot, Kraliçe Catherine de Medici’ye tütün tozu göndermiştir. Bu şekilde tütün bitkisinin adı Nicotiana olarak kalmıştır (Robinson, 1985: 149-203). Fransa’da ve İngiltere’de tütün satışlarının yasaklanması ile ilgili çalışmalar yapılmış fakat tütün üretiminin yayılması engellenememiştir. Bundan dolayı devletler tütün için tekel kurarak gelir kaynağı haline getirmişlerdir (Meydan Laorusse, 1973: 392).

Tütün Batı Afrika’dan Mısır’a oradan da Osmanlı İmparatorluğu’na doğru yayılmıştır. Tütünün Osmanlı topraklarına tam olarak hangi tarihte girdiği bilinmese de İngilizler tarafından 1600’lü yıllarda getirildiği birçok kaynakta geçmektedir. Osmanlı topraklarında ilk zamanlar rutubetten oluşan hastalıkların tedavisinde kullanılmaya başlanmıştır (Peçevi, 1968: 196-197).

Tütünün ülkemize girmesinde 1612’deki kapitülasyonlar da etkili olmuştur. Hollandalı tüccarlar bu yıllarda tütünün Türklerin toplumsal yaşamına girmesinde önemli rol oynamışlardır. Ancak bir tek batının etkisi değil, Ortadoğu ile yapılan ticari ilişkilerde tütünün yayılmasına hız kazandırmıştır. Bu tarihten önce de

kullanıldığı düşünölen Orta Doğu'da bulunan erken dönem lüleleri, Batı Afrika'daki örneklerle benzerlik göstermektedir (Baram, 2004: 156-157).

Osmanlı Orta Doğu'da esrar ve afyonu çubuk ile içmiştir. Bununla ilgili Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde, 1639 yılında Süleymaniye ve Tiryakiler çarşısında on altı dükkânda afyon ve esrar satıldığı belirtilmiştir (Gökben, 2009: 51).

Tütünö, Kuzeybatı Afrika bölgesinde ilk Yahudi bir hekim gündeme getirmiştir. Daha sonra Mısır, Hicaz, Yemen ve Hint bölgelerine yayılmıştır. Sudan'da Tinbukt bölgesinde ilk defa 1596 yılında kullanılmaya başlanmıştır. 1606 yılında ise Şam'da kullanılmıştır (Nuruosmaniye Ktp., no.2404, vv.13-14a).

Tütün üretimi ve kullanımı bazı padişahların dönemlerinde sağlığa zarar verdiği gerekçesiyle yasaklanmış helal veya haram olduğu konuları tartışma yaratmıştır. Tütünün yasaklanmasının asıl sebepleri de farklılık göstermiştir. III. Murat Dönemi'nde kahvehaneler yasaklanmış fakat başarıyla uygulanamamıştır. Tütüne dair ilk yasak I. Ahmet döneminde 1609 yılında fermanla yürürlüğe konmuştur. IV. Murat ise toplumsal düzeni bozduğu gerekçesiyle 1630 yılında kahvehaneleri kapatmış ve tütün içimini tümöyle yasaklamıştır (Baram, 1999: 137-151). Çeşitli cezalar uygulanmış ancak 1633 yılında çıkan büyük İstanbul yangınından sonra tütün yasağının sıkı bir şekilde takip edildiği yeni bir dönem başlamıştır (Yılmaz, 2005: 17-18). Asıl sebebi ise kahvehanelerin isyancıların toplantı yeri haline gelmesi ve yönetime karşı buralarda örgötenerek tehlike oluşturmasıdır (Ünver, 1963: 44-45).

IV. Murat döneminde yasaklara rağmen tütün tüketimi artarak devam etmiş ve 1680 yılında tütünden gelir elde etmek amacıyla serbest bırakılmıştır. Tütünün içiminde kullanılan aletlerde (lüle, çubuk, imame) üretim artmış ve bununla ilgili iş sahaları gelişerek halkın geçimine katkı sağlamıştır (Yılmaz, 2010: 3).

Lülenin tarihine bakıldığında en erken örnekleri Prehistorik dönemlere kadar inmektedir. Özellikle Muskogee Kızılderililerin mezarında bulunan çubukların ilk örnekleri bir ucu gövde oluşturacak şekilde genişletilerek oluşturulmuştur (Bakla, 2007: 17-18).

Lülelerin yapım malzemesinden kaynaklı olarak sınırlı sayıda örnekleri günümüze kadar gelebilmiştir. Günümüze kadar gelen en eski içim aletlerinin örneklerden biri 9000 yıl öncesine aittir. Bu lüle silindir formda olup Kuzey Amerika'nın Colorado eyaletinin Jurgen bölgesinde bulunmuştur. Bir diğer iki örnek ise yaklaşık 3000-5000 yıl öncesi ile tarihlendirilir. Kırık olan bu iki lüle parçası Oregon'un güneyinde bulunmuştur. Tüp şeklindeki lüle örnekleri M.Ö. 1200'lü yıllara ait olup Missisipi Nehri'nin akıntılarında bulunmuştur (Ayhan, 2006: 43).

Güney Brezilya'da yaşayan yerlilerin, saplarını dalların oluşturduğu ve gövdeleri ceviz kabuğundan yapılan pipoları kullandıkları Jan Nieuwhaff'un tespitleri sayesinde bilinmektedir (Bakla, 2007: 18-21).

Tütünün keşfiyle birlikte lülede Avrupa'ya getirilmiştir. 1586 yılında Virjinya eyaleti valisi Ralf Sane Lane ve Sir Francis Drake'nin, Amerika'da tütün ve içimi için kullanılan çubuğu İngiltere sarayındaki ünlü İngiliz kaşif, şair ve tarihçi Sir Walter Raleigh'e hediye etmesi ile kısa sürede sarayda tütün ve lüle ilgi görmeye başlamıştır (Baykara, 2004: 302).

Orta Amerika'da yaşayan yerliler hurma yapraklarını torba haline getirip içerisine kokulu bitki yaprakları ve tütün koyarak lülenin en eski şeklini meydana getirmişlerdir. Torbadan dumanı çekme aracı olarak ise bambu ve kamış kullanmışlardır (Corti, 1946: 5).

Lülenin formuna ve süslemesine bakıldığında Kuzey Amerika yerlileri bir takım birbirini tamamlayıcı anlamlar yüklemişlerdir. Çanak, dişi; çubuk, erkeği simgeleyen öğeler olarak benimsenmiştir (Temel Britannica, 1993: 150-151).

Zaman içerisinde farklı coğrafyalarda farklı iki tip lüle ortaya çıkmıştır. Tütün içimi dünya genelinde evrensellik kazanmasına rağmen lüle çeşitlerindeki farklılıklar birbirine karışmadan kendini korumuştur (Baram, 1995: 300).

Birinci grubu oluşturan lüleler, Avrupa'da yaygın olarak üretilmiş yerli Amerikan lülelerine benzemektedir. Avrupa'da lüleler daha çok İngiltere ve Hollanda'da üretilmiştir. Kuzey Amerika, Afrika ve Avustralya'da bu tipte lüleler

bulunmuştur. Amerikan lülelerine benzeyen, tek parçadan oluşan bu kaolin lüleler dirsek şeklinde kıvrılıp, beyaz kilden yapılmıştır (Baram, 1995: 300).

İngiltere’de 1590’larda lüle yapımına başlanmıştır. 16.yüzyılın sonlarına doğru iki parçalı kalıp ile üretildiği anlaşılmıştır. Paul Hentzher 1598’de yaptığı İngiltere ziyaretinde İngiliz lülelerinin kilden yapıldığını ve içine ot konularak yakıldığını söylemiştir (Baram, 1995: 300).

İkinci grubu oluşturan lüleler, Afrika ve Osmanlı İmparatorluğunda üretilen lülelerdir. Afrika’dan Orta Doğu’ya yayılan bu stil lüleler üç parçadan oluşmaktadır. Kil çanak içerisine konulan tütün ağızlıklarla teneffüs edilmiştir. Çanak ve ağızlık arasında da çubuk yer almıştır (Baram, 1995: 300).

Uzak Doğu’ya tütün ve tütün lülelerini Portekizli denizciler, Güney Amerika limanından Hint Okyanus yolculuğu sırasında taşımışlardır. Beyaz kilden ve tek parçalı olan lüleler Avrupa’dan doğuya doğru yayılmıştır. Çubuk ile ağızlıktan oluşan lüleler ise kırmızı kilden yapılmıştır. Bu iki lülede Osmanlı İmparatorluğu’nun kuzeybatı sınırında karşılaşmıştır (Robinson, 1985:151).

Osmanlı imparatorluğuna lülenin ne zaman girdiği bilinmese de tütünün Osmanlı’ya girişi ile birlikte ortaya çıktığı düşünülmektedir. Tütünden önce afyonun da çubuk veya lülelerde içildiği bazı kaynaklarda belirtilmiştir (Bayraktar, 1990: 16). Kâtip Çelebi’ye göre çubuk ile lüle gibi terimler 17. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır (Bakla, 1993: 60).

Lüle içiminde çıkan bazı cezalar kısmen de olsa lüle merkezinin başkent dışında gelişmesinde etkili olmuştur. İngiliz lülelerinin bir yansıması olarak 17.yüzyılın genel karakteristiğini oluşturan ilk lüleler, küçük boyutlu olup uzun çubuğa sahip soluk gri renkte ya da beyaz olarak yapılmıştır (Robinson, 1985: 151). Lüleleri çömlek atölyelerinde önce çoğaltmışlar daha sonra kendi zevklerini de katarak kendilerine Avrupa lülelerinden ayrı bir tarzda yepyeni bir tütün içme aleti geliştirmişlerdir (Bakla, 2007: 98).

Osmanlı imparatorluğunun erken dönem lüleleri daha çok Orta Doğu bölgelerinde taşrada görülmekte ve Batı Afrika'daki örneklerle benzerlik göstermektedir. Lüle stillerine bakıldığında İngiliz stilineki lüleler başkentte, Afrika stilineki lüleler ise Anadolu'da yaygındır (Baram, 2004: 157).

18. yüzyılda ise lüleler kahverengi, kızıl kahverengi gibi daha çok toprak renklerinde görülmektedir. Biçim olarak biraz daha yuvarlak, silindir biçimli ya da disklere oturan çanakları vardır. Disk biçimli çanaklı lüleler zaman içerisinde daha da büyümüş ve bol motiflerle bezenmiştir.

19.yüzyılın ortalarına kadar renklere kızıl kahverengi egemen olmuştur. Lüleler daha ölçülüdür. Tipik biçimler yuvarlatılmış ve disk biçimli çanaklara dönüşmüştür. 19.yüzyılın sonlarına doğru lüleler çoğunlukla cilalanmış, daha az motif ya da desen kullanılmış ve çok büyük örnekler görülmüştür. Bezeli olanların çoğunda ise sanatçının imzası bulunmaktadır. 20. yüzyılın başlarına doğru bezemesiz, büyük, kahverengi zambak biçimleri egemen olmuştur (Baram, 2004: 160).

Osmanlı İmparatorluğunda belirli zamanlarda tütün içimi yasaklansa da engel olunamamıştır. Bununla birlikte tütün kullanımına bağlı olarak lüle sektörü gelişmiş, belirli merkezlerde üretimi başlamış ve zaman içerisinde gelişerek hem ticari hem de sanatsal açıdan önem kazanmıştır.

Osmanlı Devletinde 16. ve 20.yüzyıllar arasında kalıntılar çöp diye atılmasına rağmen bazı maddi veriler yok edilemeyerek, kalıntıların birer arkeolojik kanıt olarak ele alınması gerektiğinin anlaşılmasıyla birlikte bu hatadan vazgeçilmiştir. Geriye kalan önemli miktarda maddi kültür verisi çöpe gitmekten kurtarılmıştır (Cengiz, 2011: 32).

İmparatorluğun diğer şehirlerinde hızla yayılan tütün içme şekli lüleciliği geliştirmiştir. Zamanla atölyelerde lülelere presle basılmış, parlayan astar ile lüleler kaplanmış, üstlerinde yaptıkları süslemelerde ustalaşıp altın yıldız kullanılmıştır (Bakla, 2007: 98).

Kaynaklarda yer alan bilgiler ve yapılan kazı çalışmaları sonucu ele geçen bulgulara göre başlıca lüle merkezleri: İstanbul, Edirne, Lüleburgaz, Avanos, İznik, Bulgaristan, Yunanistan, İskenderun yakınlarındaki Payas ve Diyarbakır'dır. (Robinson, 1985: 152; Bakla, 1993: 61). Bunların dışında ülkemizde yapılan birçok arkeolojik kazıda lüle buluntularına rastlanmıştır. İznik'te çini atölyelerinin yanı sıra lüle atölyelerinin de var olduğu bilinmektedir (Bakla, 1993: 61). Lülecilğin önemli merkezlerinden biri olan Sofya'da 1604'te lüle üreticilerin loncası kurulmuştur (Ayhan, 2006: 49).

Lüleburgaz, lüleleriyle kısa zamanda ün yaparak bu ismi almıştır. Çok sayıda lüle imalathanesine sahiptir. Bugün Lüleburgaz'da tek tük lüle kırıklarına rastlanmaktadır. Bunların hiçbirinde Lüleburgaz adı geçen mühür yoktur (Bakla, 2007: 98).

Tophane lülecilğine bakıldığında en güzel örneklerini İstanbul'da vermekle birlikte semtin birçok yerinde faaliyetler sürdürülmüştür. Özellikle Bahçekapı, Tahtakale, Galata, Tophane gibi merkezlerde imalat yapılmıştır (Taşçı, 1996: 150). Lüle loncası hemen kurulamamıştır. Nedeni ise lülecilğin birçok dağılık atölyeden ibaret oluşudur. Evliya Çelebi 1623-1640 dönemi esnaflarını anlatırken lülecilikten bahsetmemiştir. Bunun nedeni olarak o dönemde lülecilğin gelişimini tamamlamamış olması gösterilebilir. Ayrıca bu döneme ait lülelerin az oluşu ve ustaların kendilerine güvenmemesi de etkili olmuştur (Bakla, 1993: 60).

Osmanlı dönemine ait tütün lüleleri en görkemli devrini Tophane'de yaşamıştır. Bu yüzden Tophane lüleleri adı ile anılmaktadır. Tophane'de üreilmeye başlanan bu eserler 17.yüzyılın başından başlayıp 18.yüzyılda çoğalarak devam etmiştir (Taşçı, 1996: 150). En güzel örneklerinin yapıldığı Tophane semtindeki sokağa da Lüleci Hendek Sokağı adı vermiştir. Bu sokakta altmış atölye olduğu bilinmektedir. Hüseyin Kocabaş'ın edindiği bilgilere göre en son atölye 1928'de kapanmıştır (Kocabaş, 1963: 12).

Sultan III. Mustafa zamanında (1760) lülecilerin başına bir kâhya tayin edilmiş ve lüleciler esnaf listesine kayıt edilmiştir (Bakla, 1985: 5). Lüle fiyatları kâhyalar

tarafından belirlenmiş ve herkes bu fiyattan lüleleri satmıştır. Ancak fiyat farkı olarak üstatların lüleleri pahalıya satılmıştır. Her bir dükkânın farklı ve kendine özgü tasarımları vardır. Bazı dükkânlarda kişiye, gruba ya da mesleğe özel semboller basılmıştır. Örneğin; denizcilerin lülesinde deniz çapası deseni görülür (Bakla, 1993: 60). 18.yüzyılın sonlarına kadar kaliteli ürünler ortaya koyan tophane, saray içinde özenli bir üretim yapmıştır (Taşçı, 1996: 150).

19.yüzyılda lülelerin çeşitliliğinde sınırlılık olmasına karşın diğer yıllara göre üretimde artış olmuştur. Bu yılda Fransızlar Osmanlı pazarları için Türk lüleleri üretmiştir (Baram, 2004: 158). 19. yüzyılın sonuna doğru tütün üretimi Batı Avrupalıların denetimine geçmiştir. Lüle 20. yüzyılda ise Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinin simgelerinden biri haline gelmiştir. Batı Avrupa'nın Osmanlı topraklarını ele geçirmesiyle yabancı mallar pazara girmiş ve sınırlı kalan lüle üretimi teknolojiyle yarışamayarak pazarlarını kaybetmesine neden olmuştur. Aynı zamanda Osmanlı Devleti batılılaşma modasına kapılmış ve halkın yerli mallarına olan itibarının azalması sonucu lüle içimi de bundan etkilenmiştir (Robinson, 1985: 152).

Tütün lülesi daha çok kahvehanelerde kullanılmıştır. İlk dönemlerde saray çevresinde benimsenirse de daha sonraki dönemlerde saray ve devlet kuruluşları da etkilemiştir. Özellikle sarayda talep fazla olmasından dolayı yüzlerce çubuk bulundurulmuştur. Sarayda lüleler ateşçi, tütüncübaşı, çubukçubaşı ve emrindeki on çubukçu tarafından merasim ile sunulmuştur. Görevlilerin kıyafetleri de birbirinden ayrı tutulmuştur. Tütüncübaşı; üzerine tülbent sarılı bir kavuk, kırmızı çuha kaftan içine entari, kırmızı dökme şalvar ve sarı yemeni giymiştir. Çubukçuların ise üzerine tülbent sarılı bir kavuk, kırmızı göğsü kapalı kaftan, lacivert şalvar ve kırmızı yemeniden oluşan kıyafetleri vardır (Bakla, 1993: 61).

Çubuklar, evlerde ocakların iki yanında çubukluk denilen kapaksız dolaplarda muhafaza edilmiştir. Sarayların dışında konaklarda da çubukçubaşı ve çubukçular vardır (Bakla, 1993: 61). Konak görevlileri arasında tütüncübaşı da yer almıştır. Tütüncübaşı ev sahibinin emri ile misafirlerine çubukları kendisi getirir; diğer misafirlerin derecesine göre çubuklar, refakatindeki ağalar tarafından sunulurdu.

Tütüncübaşının konağın alt katında bir odası vardır. Bu odada bulunan kilitli dolapta altın işlemeli imameler, tütünler ve lüleler saklanmıştır (Arısan, 2000: 180-181). Zenginlerin evlerinde 40-50 tane, sarayda ise yüzlerce çubuk bulunmuştur (Bakla, 1985: 5).

Konaklarda kahveyi çubukla birlikte ikram etmek gelenek olmuştur. Sünnet düğünlerinde ise misafirlere tatlı verildikten sonra arzu edenlere lüle sunulurdu. Devlet dairelerinde yüksek dereceli memurların yanında, genç ve alt kademeli memurlar saygıdan dolayı tütün içmezlerdi. Bunların dışında; sokakta, çarşıda, piknik alanlarında ve hamamlarda tütün kullanımı sıklıkla görülmüştür (Evren, 1996: 184). Tütün dışında başka maddeler de içilmiştir. Hamamda haşhaş kullanımının yasaklandığı bilinmektedir (Ayhan, 2006: 59).

2.2. Lülenin Bölümleri ve Lülenin Ögeleri

Lüle kelimesi birçok farklı anlamda kullanılmıştır. Saç lülesi, kaymak lülesi gibi yuvarlak ve devirli eşyalar lüle olarak adlandırılmıştır. Ayrıca su ölçülerinden birinin adıdır ve dört masura bir lüle sayılmıştır. Kâğıttan yapılmış külâh, çeşme musluk ve emsaline takılan küçük boru da lüle olarak adlandırılmıştır.

Tezin konusu olan lüle; içine tütün veya tömbeki doldurulan, çubuk ve nargilelerin ucuna takılan, fincan gibi ağzı açık küçük kaptır (Arseven, 1983: 1245). Osmanlı zamanında çok zengin örnekler üretilmiştir. Lüle esas olarak çanak, duman yolu ağzı (yuva) ve omurga (kaide, duman yolu) olmak üzere üç ana bölümden oluşur (Cengiz, 2011: 28). Ahşap, taş, lületaşı, fildişi ve metal gibi çeşitli malzemelerden yapılmıştır. Fakat genel olarak kırmızı kil hamur tercih edilir (Robinson, 1985: 157).

Tütün lüleleri tüteklikli ve tütekiksiz olmak üzere iki çeşit olarak ele alınmıştır. Tütekiksiz lüleler; ağız, boyun, gövde ve kaideden oluşur. Tüteklikli lülelerde ise ağız, gövde ve tüteklik görülmektedir (Yılmaz, 2010: 6).

Tütün çanağı, tütünün doldurularak yakıldığı haznedir. Küre, konik ve bu iki formun birlikte kullanıldığı zengin form, basık küre, silindir, dört ve altı köşeli çanak gibi çeşitli formlara sahiptir (Bakla, 1985: 4). Duman yolu, gemi omurgası olarak da adlandırılır. Nedeni ise geminin altında iskeleti birleştiren ögeye benzemesidir (Robinson, 1985: 161-162). Duman yolu, dumanı tütün çanağından yuvaya götüren yoldur. Çeşitli şekillere sahiptir. Genel olarak silindir şeklinde olduğu gibi köşeli örnekleri de görülmektedir. Bazen desen oluşturmak için üzeri yivli ve bombelide olabilir. Duman yolu, üçgen, köşeli el ve çiçek biçimleriyle de çanak ve yuva arasında geçişi sağlamıştır (Bakla, 2007: 157).

18. yüzyıldan 19. yüzyılın sonuna kadar duman yolu değişiklikler göstermiş, yassı kare biçiminde olan duman yolu zamanla büyük, şişkin veya tamamen çanağın içine çekilen duman yoluna dönüşmüştür (Robinson, 1985: 163). Çubuğun lüleye sokulduğu kısma duman yolu ağzı denilmektedir. Lülelerin büyüklüğüne göre 5 ile

15 mm. çapında değişiklik gösterir. Düz, burmalı, çok köşeli, bombeli ve bitiş yerleri değişik beyit yazılı olarak farklı biçimlerine rastlanmaktadır (Bakla, 1985: 4).

Tütün, lülenin gövde kısmına yerleştirilir. Kor halinde fındık ateşi konulup çubuk sayesinde yanan ateşin dumanı çekilerek tütün içilmiştir. Çanak, çubuk ve çubuğun üst kısmına takılan imame ile birlikte kullanılır. Lülenin külü yere dökülmemesi için takatuka denilen metal tabanın üzerine konulmuştur. Kıtık, üzeri deri ile kaplı yuvarlak top şeklindedir. Takatukanın ortasında yer alır. Aynı zamanda tütün içen kişinin külü dökmesi için lülenin vurulmasına yaramaktadır (Bakla, 2007: 92).

Lülenin ögelerinden imamenin farklı anlamları vardır. Lüle ve çubukla birlikte kullanılır. Arseven imameyi: “Bir borunun veya birşeyin deliğinin başladığı kısma takılan yuvarlak bilezik veya halka gibi şeyler” olarak tanımlamıştır (Arseven, 1943: 23). Konuyla ilgili anlamını ise Bakla şu şekilde ifade etmiştir: “Tütün içilirken çubuğun ucuna, nargile içilirken ise marpucun ucuna takılıp dumanı emmek amacıyla ağza alınan nesnedir” (Bakla, 2007: 354).

İmame yumruğa benzer şekildedir. Kehribar, fildişi, gümüş, kemik, amber ağacı ve zümrüten yapılmıştır. Kehribar imameler genellikle kırmızı, sarı veya siyahtır. Kadınların kullandığı imamelerin de üzeri bitki motifleriyle süslenmiştir (AnaBritannica, 1987: 526; Büyük Larousse, 1986: 2799).

İmame kısmı kullanan kişinin zenginliğine göre gümüş, altın veya kıymetli taşlarla bezenmiştir. Saraya ait olanlar ise elmas ve pırlantalarla süslenmiştir (Evren, 1996: 170). Fakat bu durum saray tarafından hoş karşılanmamış ve I. Abdülhamit tarafından Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen Hattı Hümayunla değerli taşların imamede kullanılması yasaklanmıştır (Evren, 1996: 172).

Çubuk, lüle içiminde kullanılır. Farsça “çubek” anlamına gelmektedir. “Çub” ağaç, tahta anlamında olup “-ek” ise anlamını küçültmek için kullanılır (Uysal, 2002: 307-310). Çubuğun gövdesine “beden” denilir ve uzunlukları 30-40 cm ile 2-2,5 metreye kadar uzamaktadır (Bakla, 2007: 177-178). Uzun çubuklar daha çok kahvelerde, evlerde ve hamamlarda kullanılırken kısa çubuklar tiryakilerin yanında

taşıyabileceği özel bir kesenin içinde kuşağa takılarak taşınmıştır (AnaBritannica, 1987: 526; Büyük Larousse, 1986: 2799; Türk Ansiklopedisi, 1964: 135). Tek parçalı ve vidalı birbirine geçmeli olarak yapılmış çeşitleri de bulunmaktadır. Birbirine zıvanalarla geçen çubuklara “Yusufi” denilir. Çubuklarında imameler gibi kullanan kişinin zenginliğine göre gümüş, altın ve bezemeli çeşitleri bulunmaktadır. Saraylarda kullanılan çubukların elmaslı veya pırlantalı çeşitleri mevcut olup, bunlar altın tellerle ve ipeklerle örülerek bezenmiştir. Bu çubuklara da “Kayseriye” denilmektedir (Uysal, 2002: 307-310).

17. yüzyılın ortalarında tütün tiryakiliğinin yaygınlaşmasıyla birlikte içim aletleride gelişmeye başlamış ve küçük el sanatlarından biri haline gelmiştir.Çubuk daha çok acem kirazı, abazon, metal ve yaseminden yapılmıştır. Bunların yanı sıra güzel kokulu ağaçlarda çubuk yapımında kullanılmıştır. Bunların içinden en çok tercih edileni ise yasemin ağacı olmuş ve beyaz-gri renklerin kullanımından dolayı sarı renge dönüşmüştür. Yasemin ağacının nikotini emme özelliği bulunmaktadır. Bu özellik lüle kullananların yasemin ağacını tercih etmelerini sağlamış ve böylelikle çubuk üretimi için özel olarak yasemin bahçeleri oluşturulmuştur (Bakla, 1993: 60). Elde edilen yasemin dalının ortası delinip, yaklaşık 1,5 yıl bekletildikten sonra üzerine desenler işlenmiştir. Süslemede bazen kıymetli taşlar da kullanılmıştır (Evren, 1996: 170).

Çubukların değerli taşlarla süslenmesi bir zaman sonra artmış ve imamenin değerli taşlarla süslenmesi yasaklandığı gibi çubuklarında süslenmesi çıkarılan fermanla yasaklanmıştır. Bu nitelikteki çubuk örnekleri Topkapı Sarayı Müzesi’nde sergilenmektedir (Robinson, 1985: 156).

2.3.Lüle Yapım Teknikleri ve İmalatı

Lüle kullanımı tütünün kullanılmasıyla birlikte gelişmeye başlamıştır. Zamanla gelişerek Osmanlı el sanatlarının bir parçası olmuştur. Doğulu tarzdaki Osmanlı lülelerinin her bir parçası ayrı bir sektör haline gelmiştir. İstanbul’da bulunan Lüleci Hendek Sokağı ve Edirne’de ki Çubukçular Sokağı özel sokaklar olarak kurulmuştur. Lüle üretiminin yapıldığı en uygun yer olarak dükkanların zemin katı seçilmiş olup, bu dükkanlarda lüle satışında yapılmıştır (Bakla, 2007: 177-178).

İstanbul’daki Lüleci Hendek Sokağı’nda bulunan son lüleci dükkanı 1982’de kapatılmıştır. Kocabaş’ın araştırmalarına göre bu son ustalardan Ömer Güç Usta bulunmuş ve ona lülecilik hakkında sorular sorulmuştur. “Tekrar lüleciliği canlandırmak istiyor musunuz?” sorusuna Ömer Usta, lüle imalatında kullanılan astarın Van’dan getirilen Gülbahar adı verilen kırmızı topraktan yapıldığını ve toprağı şu zamanda bulmanın zor olduğunu söylemiştir. Lüle yapımında kullanılan çamurun ise Okmeydanı’da bulunduğunu ve şimdilerde oranın askeri alan olmasından dolayı girilemediğini anlatmıştır (Kocabaş, 1963: 12).

Lüle üretiminin ilk zamanlarında kil lüleler oluşturulmuştur. Daha sonra lüle taşı malzemesinden işlenmeye devam etmiştir. Lüle içiminde ideal hale gelmiş olan lüle taşı, nikotini emmesinden dolayı lüle ve ağızlık yapımında tercih edilmiştir (Dudaş, 2010: 86-88).

Lüle kullanımının ilk zamanlar Osmanlıda az sayıda olması, lüle taşından yapılan lülelerin sınırlı kalmasında etkili olmuştur. Aynı zamanda lüle ocaklarının başkentten uzakta olmasından dolayı lüleciler tarafından çok rağbet görememiştir (Robinson, 1985: 157).

Dünyadaki lüle taşı rezervleri; Eskişehir, Tanzanya, Yunanistan’ın Thebes, Euboia ve Samos şehirlerinde bulunmuştur. Eskişehir’deki Lüle taşı, dünyanın en iyi Lüle taşıdır (Robinson, 1985: 168) .

17.yüzyılın ortasında Yunanistan’da Lüle taşından lüleler yapılmıştır. Evliya Çelebi Yunanistan’a yaptığı seyahatte Thebes’teki Lüle taşı ocağını ziyaret etmiştir.

Burada beyaz taştan lüleler, vazolar ve bardaklar yapıldığından bahsetmiştir. Wheler de Evliya Çelebi'den yedi yıl sonra aynı şehre gelmiş ve burada parlak, sağlam ve kar kadar beyaz olan Lületaşından oyulan lülelerden söz etmiştir (Robinson, 1985: 168).

Bir zaman sonra Lületaşı dışında farklı malzemeler kullanılarak lüle üretimi devam etmiştir. Bu malzemeler daha çok metal, ahşap, porselen ve taştır. Ancak kullanım açısından kil dışında hiçbir malzeme uzun ömürlü olamamıştır. Bunun nedeni maliyetlerinin kilden yüksek olması ve tütün içmeye elverişli olmamalarıdır. Ahşap çubuk yanma özelliğinden, metal lüleler ise tütün dumanının sıcak olmasından dolayı fazla kullanılmamıştır. Bunların yerine sıcaklığı kolay geçirmeyen malzemeler tercih edilmiştir. Ancak özel durumlarda kil dışındaki malzemelerde kullanım olanağı bulmuştur (Evren, 1996: 194).

Kullanılan kil çeşitli tonlarda elde edilmiş ve farklı renkte lüleler yapılmıştır. Aynı zamanda astarla birlikte kullanılarak da değişik tonlara dönüştürülmüştür. Kilden yapılmış lüleler; beyaz, gri, siyah olmakla birlikte kahverengi, kırmızı, kırmızımsı kahverengi gibi çeşitli renk tonlarında da üretilmiştir (Robinson, 1985: 163).

Lüle yapımı görüldüğü kadar basit olmamakla birlikte büyük uğraşlar ve ustalık gerektiren bir sanattır. Lüle yapımının ilk sırası kalıplama aşamasıdır. Öncelikle ustalar ağacı model olarak işlemişlerdir. Bu modelde daha çok ıhlamur ağacı seçilmiştir. Bunun nedeni ıhlamur ağacının yumuşak olmasıdır. Usta, modelin bazı kısımlarını ağaç tornasıyla yaparken, bazı kısımlarını elde işlemek mecburiyetindedir. Usta bu ağaç modelini yaparken kullandığı çamurun fırınlandığı zaman küçülme oranını da hesaba katmıştır (Bakla, 2007: 144). Hazırlanan ağaç modeller zamanla aşınacağından dolayı kurşundan bir kopyası hazırlanmaktadır. Ahşap model bittikten sonra kurşundan kalıplayabilmek için dökümcü, lülenin tam ortasından bir çizgi çizip, sağ ve sol olmak üzere iki yanından döküm kumuyla kalıbını almaktadır. Kum kalıplarda meydana gelen boşluğa eritilmiş kurşun dökülerek model oluşturmuş, kurşun haline gelen modelin aynı şekilde kurşun kalıpları yapılarak imalata hazır hale getirilmiştir (Bakla, 2007: 144).

Kırmızı toprak, maden oksitleri bakımından özel bir bileşime sahiptir. Bu toprak elde edildikten sonra dükkanların bodrumlarında açılan çukurlarda yoğurularak sakız kıvamına getirilir (Ataman, 1997: 169-170). Mercan kırmızısı renkteki hamur su ile yumuşatılıp, bekletildikten sonra suyu süzülür. Daha sonra deri sertliği denilen bir kıvama getirilip ayak ile ezilerek belirli ölçülere göre parçalara ayrılır. Parçalara ayrılan hamurların üzerleri örtülerek çukurlarda belirlisüre dinlendirilir (Bakla, 2007: 62). Bir süre sonra tekrar ayakla ezilerek torbalara konulup tokmakla dövülür. Parçalara ayrılan hamurlar daha sonra el ile yoğurularak hamurun içindeki hava çıkarılıp, kalıplara yapışmayacak kıvama geldiklerinde kurşundan yapılan kalıplara yerleştirilir (Bakla, 2007: 62). Lüleci, hamuru kurşun kalıp içerisine el presinin yardımıyla presler ve presleme tezgahı ahşap zemin üzerine monte edilir. Pres koluna bağlanan ıstampa denilen özel baskı koluyla aşağı doğru preslenir. İstampa ahşaptan ve lülenin çanağına uygun olarak yapılır (Bakla, 2007: 62). Kalıba yağ sürülüp daha sonra lüleye yetecek kadar hamur kalıba yerleştirilir. Bu işlem sırasında lülenin duman yolu, tahta takozla kapatılır ve ıstampa ile kalıptaki hamur bastırılır. Fazla hamur ağızdan bir rötuş aleti veya bıçak yardımıyla temizlenir. Presleme işlemi birkaç kez tekrarlanır. Takoz çıkarıldıktan sonra, ahşap kalemlerle duman yolu ağzından çanağa doğru yavaşça açılıp, çanağa 2-3 mm. kalana kadar bu işlem devam ettirilir. Duman yolundan çanağa doğru bir şiş yardımı ile delik açılır. Kalıptan çıkarılan hamur tekrar dilendirilir ve kalıbın bozuk çıkan yanları, lülenin mengeye takılarak düzeltilmesiyle giderilir (Evren, 1996: 189). Rötuşu yapılan lüle daha sonra parlatılır.

Lülelerde iki şekilde parlatma işlemi görülmektedir. İlki astarlanarak parlatma diğeri ise perdahlama denen parlatmadır. Bu parlatma işlemi, bağdan yapılmış özel parlatma araçlarının lüle üzerine sürme işlemi ile yapılmasıdır (Evren, 1996: 62).

Ters olarak takoz üzerine yerleştirilen lüle perdahlanmak için dikkatli bir şekilde ucuna bağa monte edilmiş bir kalemle lülenin üzerine hafif sürülerek yüzeyin parlaması sağlanır. Bu yapılan işlem ön parlatma olarak yapılır. Daha sonra ise ahşaptan yapılmış torna aleti ile kumaş veya keçe topuyla yapılacak olan parlatmaya geçilir (Bakla, 2007: 62).

Bir diğler yöntem ise lüle piştikten sonra parlama yapan bir astar ile lüleyi astarlamaktır. Bu işlemde astar, sulu boya kıvamında içinde çok fazla demiroksit bulunduran ince süzölmüş bir kildir. Deri sertliğindeki seramikler bunun içine daldırılarak ince bir kamanla her tarafını kaplaması sağlanır. Astarlar, deri sertliğini geçen kuruluklarda veya pişmiş seramikler üzerinde tutunamayarak kavlarlar. Bunun için önemli olan astarlama kuruluşudur. Tophane lülelerinde en çok kullanılan astar, Van'da bulunan Gülbahar ismindeki kırmızı topraktır. Astar yapılan bu kil toprak parlaklığını sonradan alır. Suda eritilip çok ince tüllerde süzölerek temizlenir. İnce zerrelere bol su ile karıştırılır ve belirli bir süre bekledikten sonra dibe çöken kaba tanelerin üzerindeki su alınıp ısıtılarak buharlaşması sağlanır. Geri kalan kilin en ince zerrelere yapılan boza kıvamındaki astarın içine daldırılan lüle, çok ince kil zerrelere ile kaplanmış olur (Kocabaş, 1963: 12).

Astarlanan lüleler hiçbir yere değmemesi sağlanarak kurutulmaya bırakılır. Bu işlem yapıldığında lüle üzerinde hiçbir parlama görülmez. Lülenin parlaması 840-860 derecede fırında pişirildikten sonra ortaya çıkmaktadır (Bakla, 2007: 63).

Lülelerin desenlenmesi ise astarlandıktan sonra çamur tam kurumadan astarlı lüle üzerine yapılır. Şimşir kalemlerle desenler çizilir. Bu kalemlerin kullanılmasının nedeni sert oluşlarından dolayıdır. Desenler bu kalemle oyulup, astarlı çamurun üzerine bastırılarak elde edilir (Bakla, 2007: 63). Süsleme teknikleri olarak damgalama, baskı,kazıma,kakma gibi teknikler kullanılmıştır. Desenlerle süslemenin ardından bazı ustalar kendi mührünü basmıştır. Bu işlemlerin ardından lüleler fırınlanmaktadır (Taşçı, 1996: 150).

Lülelerin pişirildiği fırınlar, küçük boyutlarda üzeri kubbe ile örtölü özel fırınlardır (Evren, 1996: 190). Fırın altta ateşlik ya da cehennemlik denen kısım, üstte ise lülelerin sıralandığı yer olmak üzere iki bölümden oluşur (Kocabaş, 1963: 12). Fırınlama işlemi, yüzlerce lülenin birikmesiyle birlikte odunla yakılarak yapılır (Bakla, 2007: 61). Fırın reçine çam odunları ile yakılır. Reçine çam odunları fırının hemen ısınıp lülelerin çatlamasını engeller. Yavaş ısınarak artan fırın 800-850 dereceye geldiğinde içinde kırmızılıktan beyazlığa bir geçiş olur ve böylece lülelerin piştiği anlaşılır. Pişmiş olan lülelerin renginin kırmızıya dönmesi için fırının

gözetleme kapağı açılarak oksijenin içeriye girmesi sağlanır ve odun atımı durdurulur. Siyah renkli lüle elde edilmek istenildiğinde ise fırın derecesi 800 civarlarında iken gözetleme kapağından içeri nemli talaş veya saman atılarak içeride redükleyici bir atmosfer oluşturulur, hamur ve astarın siyah renkli olması sağlanır. Lülelerin siyah renkli olmasını sağlayan diğer bir yöntem ise gri-siyah renkte astarla boyanmasıdır. İlk fırınlamadan sonra lüle tekrar astarlanıp, keçe bezle parlatılır. Lüleler altın varakla süslenmek istenildiğinde ilk önce fırınlamadan sonra astarlanır, keçe bezle parlatılır ve altın varakla süslendikten sonra altın yaldızın pişeceği kadar az ısıda fırınlanır. Fırılandıktan sonra ise keçe ile parlatılarak satışa sunulmuştur (Kocabaş, 1963: 12-13).

Atölyelerde çalışan herkesin farklı görevleri bulunmaktadır. Bunlar arasında çamur yoğurucu, fırıncı, usta ve çırak gibi görevliler vardır. Fakat bu sanatın püf noktasını bilen yalnızca ustalardır (Bakla, 2007: 62).

2.4. Lülelerde Görülen Süslemeler

Lüle süslemelerinde farklı teknikler uygulanmıştır. Bunların en yaygın olanı kurşun kalıplarla hazırlanan desenler ile baskı yoluyla yapılan süslemelerdir. Hazırlanan kalıplardan kolaylıkla çıkabilecek desenler uygulanmıştır. Çamur preslendiğinden desenlerin kabartma ya da çukur halinde lülenin üzerine kolaylıkla çıkması sağlanmıştır (Bakla, 2007: 63). Diğer teknikler ise kazıma ve kakma teknikleridir (Taşçı, 1996: 150). Lüle süslemelerindeki teknikler olan rulet baskı, kazıma ve boyama tekniklerinde süslemeler ayrı ayrı veya birlikte kullanılmıştır (Bakla, 2007: 63).

Lüle parlatılması perdahlı ya da astarlı olsun her iki teknikte de aynı bezeme uygulanmaktadır. Lülelerin üzerine farklı desenler yapılmış, ıstampa şeklindeki aletlerle bastırılarak bezemeler uygulanmıştır (Fotoğraf 6). Çok sert ağaçların ince dallarının ucuna çeşitli desenler oyularak baskı tekniği ile lülelerin üzerine işlenmiştir. Desenler daha çok bitkisel ve geometrik olmakla birlikte lülecinin kendi oluşturduğu motiflerde görülmektedir (Bakla, 2007: 149).

Ispanma dışındaki diğer bir desen aleti ise rulo şeklindeki desenlerin çevrilerek lüle veya evani eşya üzerine bastırıldığı merdane şeklindeki alettir. Rulo üzerine yapılan süslemeler yazı veya desen oluşturur. Merdane döndükçe desenleri lüle çamuru üzerine basmaktadır. Daha çok lülelerin çubuğa takılan uç kısımlarındaki yazılar bu teknikte yapılır. Usta, süslemelerden sonra gerek duyduğunda kendi mührünü de lülenin bir kenarına basmıştır. Nadir olarak mührün yanında tarih de yazılmış ve bazı lülelerde de çift mühür görülmüştür. Zamanında Hakkah Dana Efendi yaptığı her lüleciye kendi mührünü yapması mecburiyeti getirmiştir. Kimi beyaz lülelerde duman yolunun çubuğa girdiği uç kenarlarında bazı beyitler yazılmıştır (Bakla, 2008: 149).

Lüle üzerine baskı tekniği ile yapılan süslemeler daha çok duman yolu ağzında görülmektedir. Duman yolu ağzının dışında çanak ağzında ve gövde ortasında da kullanılmıştır. Desenler nadir olmakla birlikte rulet baskı tekniğiyle de yapılmış ve bu baskılarda yazı bezemeleri kullanılmıştır. Aynı zamanda rulet baskı

kalıplarının, lüle gövdesinin içbükey kısmı için hazırlanan türlerine de rastlanmıştır (Bakla, 2007: 63).

Gümüş kakmalı lülelerde ise kalemlerle açılan oyuklara eritilmiş gümüş dökülerek desenler elde edilmiştir (Bakla, 2007: 63).

Boyama tekniği ile yapılan süslemelere de rastlanmaktadır. Genellikle lüle çanağında açık krem rengi astar boya ile dikey olarak dalgalı hatlar halinde süsleme verilerek boyanmıştır (Ayhan, 2006: 77).

Lülelerde altın ve gümüş yıldız, fırından parlamış olarak çıkan lülelerdeki bezemelerin üzerine ve lülelerin kenarlarına sürülmüştür. Kullanılan yıldızlar kimyasal eriyikler içinde eritilmiş altın ve gümüşten oluşur. Altın yıldız yapmak zor ve fırınlanması da farklı olduğundan bu süsleme başka bir atölyede işi bilen ustalar tarafından yapılmıştır. Lüleler yıldızcı denilen atölyelere getirilmiş, buradaki ustalar yıldız yapılacak yerlere altın suyunu ince bir tabaka halinde sürmüşlerdir. Lüleler 860 derecede fırınlanmıştır. Altın yıldız ilk kez Meissen'de, 1830 yılında yapılmış ve uzun yıllar sır olarak saklanmıştır (Bakla, 2008: 150).

Bazı lüleler çeşitli figürlerle süslenmiştir. Kuş figürü ağırlıklı olmakla birlikte kılıçlı aslan figürleri olan lüleler de mevcuttur (Kocabaş, 1963: 13).

2.5. Lüle Tipolojisi

Şimdiye kadar kazılardan, minyatür ve gravürlerden ele geçirilen tarihi belge niteliği taşıyan mevcut buluntular bizlere lülelerin form özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Bunlara dayanarak lülenin tarihsel gelişimi hakkında belirli çalışmalar yapıp sonuçlara varılmıştır. Ancak lülelerin birbirine benzememesi ve ustaların birden çok kalıp ile üretim yapmaları lülelerin sınıflandırılmasını güçleştirmiştir (Bakla, 2007: 52).

Kazılardan çıkarılan buluntulara göre lülelerin tarihlendirilmesinin yapılamamasında, Doğu Akdeniz çevresindeki kazı çalışmalarında birçoğu 17.yüzyıldan 19. yüzyıla kadarki dönemde çıkarılan buluntuların çağdaş olarak kabul edilmesi ve değer görmemesi etkili olmuştur. Bazılarının ise modern kullanımlar tarafından tahrip edilmesi sonucu tabakaların bulunması zorlaşmıştır (Robinson, 1983: 269).

Lülelerin gruplandırılmasında hamur, renk, çanak ve yuva formu olmak üzere çeşitli unsurlar göz önünde bulundurulmaktadır. Birtakım araştırmalar yapılmadan lüleleri hamuruna göre gruplandırmanın yanlış olacağı düşünülmektedir. Fakat benzer tiplerin aynı özellikteki hamurdan yapıldığı da görülmüştür. Çuval şeklinde ve silindirik lüleler genellikle aynı hamur tipinden yapılmıştır (Robinson, 1985: 163).

Lülelerin sınıflandırılmasında bazı araştırmacılar farklı lülelerin özelliklerine bakarak çeşitli gruplandırmalar yapmışlardır. Bu konudaki ilk çalışmayı Maagdalina Stanaeva 1972'de Varna Müzesi'nde bulunan lüleleri gruplandırarak yapmıştır. 370 tane lüle örneği üzerinde yaptığı çalışmada lüleleri, 16. ve 19. yüzyıllar arasına tarihlendirmiştir. Stanaeva araştırması sonucu oluşturduğu lüle tiplerini beş grupta ele almıştır (Magdalena Stanaeva, 1972: 81).

Lüleler üzerindeki en kapsamlı tipolojiyi ise John Hayes gerçekleştirmiştir. İstanbul Saraçhane kazısında ele geçirilen bin üzerinde lüle buluntuları üzerine yaptığı tipoloji çalışmasında 27 tip lüle gruplandırmıştır. Form özelliklerinin yanında hamur renklerinin özelliklerini de ele almıştır. 1992'de yazdığı makalesinde lüle tiplerinin numaraları roma rakamı ile gösterilmiş ve tarihlendirmeye göre

gruplandırılmıştır. “İthal edilenler” başlığı altında ise yeni bir gruplandırılma yapılmış, Robinson’un 1985’te yaptığı çalışmalar dikkate alınarak lüleler seramik buluntularıyla bağlantılı olarak yorumlanmıştır (Ayhan, 2006: 83; Hayes, 1992: 301). Hayes’in tipolojisinde 27 tip, 6 katagoriye ayrılmıştır. Bunlar: “erken tipler, iyi kalitede gri veya açık gri kilden yapılmış lüleler”, “erken kırmızı lüle tipleri”, “kırmızı ve sırlı olan lüleler”, “geç tarihli lüleler”, “geç Bulgaristan tipleri”, “diğer takımlardaki lüleler (ithal edilenler)” olarak görülmektedir (Ayhan, 2006: 83; Hayes, 1992: 301).

Lüle tiplerini gruplandıran bir diğer araştırmacı Rebecca Robinson olmuştur. Araştırmalarını Atina Agorası’nda ve Korint ile Kerameikos’da iki yüz elliye yakın ele geçirilen lüleler üzerinde yapmış ve belli başlıklar altında sınıflandırmıştır. Bunlar: yuvarlak çanaklı lüleler, geniş disk kaideli lüleler ve zambak şekilli lülelerdir. Aynı zamanda yuvarlak çanaklı lüleler ile geniş disk kaideli lülelerin birleşiminden oluşan lüleler olarak da alt bir grup oluşturmuştur (Robinson, 1983: 263-285).

Lüle konusunda başarılı çalışmalar yürüten bir araştırmacı olarak Erdiñç Bakla, lüle tiplerini incelemiş ve gruplandırmalar yapmıştır. Bunlar: “konik çanaklı lüle”, “lale çanaklı lüle”, “silindir çanaklı lüle”, “yarım küresel çanaklı lüle”, “silindirik kenarlı yarım küresel çanak lüle”, “dört köşeli çanaklı lüle”, “sekizgen silindir şeklinde çanaklı lüle”, “basık küre şeklinde çanaklı lüle”, “krater ağızlı çanaklı lüle”, “çiçek dip üzerinde krater ağızlı lüle” olarak görülmüştür (Bakla, 2007: 52-53).

Lüle tipolojisini araştıran Uzi Baram, Güney Kıbrıs Rum Kesiminde çeşitli bölgelerde bulunan lüleleri incelemiştir. Uzi Baram’ın araştırmalarına göre lülelerin çanak tipleri altı gruba ayrılmıştır. Bunlar: yuvarlak çanaklı lüleler, disk kaideli lüleler, lale şekilli lüleler, silindir çanaklı lüleler, konik çanaklı lüleler, taçyaprağı şeklinde lüleler ve karinalı çanaklı lüleler olarak görülür (Ayhan, 2006: 92).

Edirne Yeni Saray Kazısı’nda ele geçirilen lüleleri, Gönül Cantay tiplerine göre değerlendirmiştir. Bunlar: “ateşliği küresel biçimli olup, ağız dar lüle”, “ateşliği

basık küresel lüle”, “ateşliği ve çubukluğu beraber dökülen lüle”, “ateşliği ve çubukluğu beraber dökülen, ateşliği basık lüle”, “ateşliği tablalı lüle”, “kısa çubuklu, küresel hacimli lüle”, “ateşliği küresel, ağzı dar, ateşliğinde delik olan lüle”, “ateşliği basık olan, çokgen parçalı lüle”, “ateşliği madeni kap biçiminde olan lüle”, “ateşliği çiçek ve şamdan biçimli lüleler” olarak görülür (Cantay, 2005: 110-114)

Gökben Ayhan, Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntularından lüleleri, çanak ve kaide biçimlerine göre sınıflandırmıştır. Çanak biçimlerine göre lüle tipleri, “silindir çanaklı lüleler”, “torba biçimli çanaklı lüleler”, “karinalı çanaklı lüleler”, “yuvarlak çanaklı lüleler”, “basık yuvarlak çanaklı lüleler”, “dikdörtgen çanaklı lüle”, “süzgeçli basık yuvarlak çanaklı lüleler”, “krater biçimli çanaklı lüleler”, “lale çanaklı lüleler” olarak görölmektedir. Kaide biçimlerine göre ise “disk kaideli lüleler”, “silindir kaideli lüleler”, “kaideli ve süzgeç çanaklı lüleler” olmak üzere sınıflandırılmıştır (Ayhan, 2011: 137-327).

3.KATALOG

Katalog No: 1

Envanter No: 974.33.3

Fotoğraf No: 1-2

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Taş

Ölçüsü: Uzunluk: 5.5 cm.

Yükseklik: 3.7 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.5 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 03.09.1974

Müzeye Geliş Şekli: Ali Tok'tan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11E - Kutu 4

Hamur Rengi: -

Astar Rengi: -

Eserin Tanımı:

Lülenin çanağı silindir şekline benzemektedir. Çanak, at başı biçimindedir. Gözleri ve ağız kısmı belirgindir. Ağız bölümünde dişleri üçgen şeklinde belirtilmiştir. Duman yolu silindir şeklinde olup boyuna yivler barındırır. Ağız kısmında kırıklar mevcuttur. Üzerinde usta mührü bulunmaz.

Tarihlendirme:

17. yüzyıl

Katalog No: 2

Envanter No: 974.48.10

Fotoğraf No: 3-4

Çizim No: 1

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.7 cm.

Yükseklik: 5.8 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 29.11.1974

Müzeye Geliş Şekli: Osman Aksoy'dan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11D - Kutu 1

Hamur Rengi: Kırmızımsı sarı (Reddish Yellow) 7.5YR 7/6

Astar Rengi: Kırmızımsı sarı (Reddish Yellow) 7.5YR 7/6

Eserin Tanımı:

Lüle, basık yuvarlak çanaklıdır. Çanak ağzı dışbükey şeklindedir. Duman yolu bilezik ve basamak halkası ile sonlanır. Çanak, üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Çanak kısmında eş aralıklı kazıma tekniği ile yapılan ikili yivlerden oluşan süslemeler mevcuttur. Yivlerin arasında stilize yaprak motifleri görülür. Yaprak motiflerinin üzerinde ise kısa çubuklardan oluşan bordür bulunmaktadır. Çanağın ağız kısmında iki sıra yiv ve üzerinde kısa çubukların yan yana gelmesinden oluşan bordür görülmektedir. Çanak ve duman yolunun alt bölümünde aşınmalar mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 3

Envanter No: 975.6.2

Fotoğraf No: 5-6

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk:5.2 cm.

Yükseklik:3.5 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.05.1975

Müzeye geliş şekli: Ahmet Öz'den satın alınmıştır.

Müzedeki yeri: Depo - Raf 11D - Kutu 2

Hamur rengi: Açık kahverengimsi gri (Light brownish gray) 10YR 6/2

Astar rengi: Açık kahverengimsi gri (Light brownish gray) 10YR 6/2

Eserin tanımı:

Lüle, basık yuvarlak çanaklı tipe sahiptir. Duman yolu bombeli bilezik ve basamak halkasıyla sonlanmıştır. Gemi omurgası üçgen uçla çanağa bağlanır. Çanakta kaideye kadar devam eden dikey derin yivler görülmektedir. Duman yolu stilize yaprak motifleriyle süslenmiştir. Bombeli bileziğin üzerinde stilize yaprak motiflerinin yan yana dizilmesinden oluşan süsleme bulunmaktadır. Çanağın üst kısmı silindirik tutulmuştur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 4

Envanter No: 976.42.3

Fotoğraf No: 7-8

Çizim No: 2

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk:4.9 cm.

Yükseklik:2.8 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 17.11.1976

Müzeye Geliş Şekli: Mustafa Tetik'ten satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11C - Kutu 2

Hamur Rengi: Açık gri (Light gray) 5YR 7/1

Astar Rengi: Açık kahverengi (Light brown) 7.5YR 6/4

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak ağız kenarına doğru içbükey olarak kıvrılır. Çanağın ağız kenarında bilezik görülmektedir. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunur. Çanak bölümünde ikişerli yivler ve birbirine paralel dikey oluklar aralıklı olarak yer almıştır. Omurga iki yanda yivlerden ve kısa çubuklardan oluşan bordürlerle sınırlandırılmıştır. Üzerinde iki adet yaprak motifi görülür. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Bilezik bölümünde diyagonal çubuklardan oluşan süsleme görülür. Alt ve üst kısmında ise kısa çubukların yan yana dizilmesinden oluşan bordür bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 5

Envanter No: 978.12.23

Fotoğraf No: 9-10

Çizim No: 3

Eserin Cinsi: Pişmiş toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 4.8 cm.

Yükseklik: 3.4 cm.

Duman yolu ağız çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün:14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11b - Kutu 2

Hamur Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Astar rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanağın ağız bölümünü silindir şeklinde bir bant kuşatır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunur. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolu kısa tutulmuştur. Çanak dikey yivlerin yan yana dizilmesinden oluşan süsleme ile kuşatılmıştır. Duman yolunda bulunan bileziğin alt ve üst kısmında rulet baskı tekniği ile yapılmış karelerin yan yana gelmesinden oluşan iki adet bordür bulunmaktadır. Çanağın silindir bölümünde de dikdörtgenlerin yan yana dizilmesinden oluşan bordür vardır. Duman yolunda görülen daire içindeki mühürde "Seyit" yazmaktadır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 6

Envanter No: 978.12.25

Fotoğraf No: 11-12

Çizim No: 4

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 6.3 cm.

Yükseklik: 2.1 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11B - Kutu 2

Hamur Rengi: Açık gri (Light gray) 5YR 7/1

Astar Rengi: Açık gri (Light gray) 5YR 7/1

Eserin Tanımı

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Çanak bölümünde eş aralıklı dikey ve derin yivlerden oluşan süsleme yer alır. Duman yolunda diyagonal kısa çubuklu bordürler görülmektedir. Bilezik üzerinde baskı stilize yaprak motiflerinin yan yana dizilmesinden oluşan süsleme bulunmaktadır. Ağız kenarları kırıktır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 7

Envanter No: 978.12.26

Fotoğraf No: 13-14

Çizim No: 5

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.6 cm.

Yükseklik: 2.5 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11B - Kutu 2

Hamur Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Astar Rengi: Açık kahverengi (Light Brown) 7.5YR 5/4

Eserin Tanımı

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Omurga iki yanda kısa çubuklardan oluşan bordürler ve yivlerle sınırlandırılmıştır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Omurga şişkince belirtilmekle birlikte çanağı duman yoluna bağlamıştır. Çanak bölümünde ikili dikey yivlerden oluşan süsleme mevcuttur. Duman yolu ve bilezik bölümünde yatay yivlerden oluşan süsleme görülür. Duman yolu uzun tutulmuştur. Ağız kenarları kırıktır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 8

Envanter No: 978.12.27

Fotoğraf No: 15-16

Çizim No: 6

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 6.1 cm.

Yükseklik: 2.6 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm.

Müzeye Geldiği Gün : 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11B - Kutu 2

Hamur Rengi: Açık kahverengi (Light brown) 7.5YR 5/4

Astar Rengi: Açık kahverengi (Light brown) 7.5YR 5/4

Eserin Tanımı

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak, üçgen uçla bağlanan duman yoluna sahiptir. Omurga iki yanda kısa çubuklardan oluşan bordürler ve yivlerle sınırlandırılmıştır. Duman yolu bombeli bilezik ile sonlanır. Çanak bölümünde kısa çubuklardan oluşan bordürler arasında içinde merkezden yayılan ışınal bezeme bulunan oval şekiller görülmektedir. Duman yolunda kısa çubuklu bordür ve bilezik bölümünde aralıklı iki sıra yiv bulunur. Çanak ağzında kırık mevcuttur.

Tarihlendirme:

18. yüzyıl

Katalog No: 9

Envanter No: 978.12.28

Fotoğraf No: 17-18

Çizim No: 7

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.9 cm.

Yükseklik: 2.3 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergis'ten satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11B - Kutu 2

Hamur Rengi: Açık kahverengimsi gri (Light brownish gray) 10YR 6/2

Astar Rengi: Açık kahverengimsi gri (Light brownish gray) 10YR 6/2

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Omurga iki yanda yivlerle sınırlandırılır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Çanak kısmında stilize yaprak motifli süslemeler görülür. Duman yolunda, stilize yaprak; bilezik kısmında ise zikzak motifleri görülmektedir. Ağız kenarlarında kırık mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 10

Envanter No: 984.7.106

Fotoğraf No: 19-20

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.7 cm.

Yükseklik: 2.6 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.2 cm.

Müzeeye Geldiği Gün: -

Müzeeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Kırmızımsı Sarı (Reddish yellow) 7.5YR 7/6

Astar Rengi: Kırmızımsı Sarı (Reddish yellow) 7.5YR 7/6

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Duman yolu silindirik ve kısa tutulmuştur. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmaktadır. Omurga hafif şişkince belirtilmiş ve iki yanda çentiklerden oluşan bordürle sınırlandırılmıştır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 11

Envanter No: 984.7.107

Fotoğraf No: 21-22

Çizim No: 8

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.5 cm.

Yükseklik: 3.7 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Beyaz (White) 10R 8/1

Astar Rengi: Beyaz (White) 10R 8/1

Eserin Tanımı

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Ağız bölümünü içbükey bir bant kuşatır. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Omurga şişkince belirtilmiş ve iki yanda yivlerle sınırlandırılmıştır. Çanak bölümünde dikey yivler belli aralıklarla gövdeyi kuşatmıştır. Duman yolunda yatay yivler görülmekle birlikte kırıklar mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 12

Envanter No: 984.7.108

Fotoğraf No: 23-24

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 6.3 cm.

Yükseklik: 2.9 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.2 cm.

Müzeeye Geldiği Gün : -

Müzeeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık gri (Light gray) 5YR 7/1

Astar Rengi: Açık gri (Light gray) 5YR 7/1

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Omurga şişkince belirtilmiş ve iki yanda kısa çubuklardan oluşan bordürlerle sınırlandırılmıştır. Silindirik duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Çanak bölümünde dikey yivler belli aralıklarla konumlandırılmıştır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No:13

Envanter No: 984.7.109

Fotoğraf No: 25-26

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.6 cm.

Yükseklik: 2.2 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm.

Müzeeye Geldiği Gün: -

Müzeeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık kahverengi (Light brown) 7.5YR 6/4

Astar Rengi: Kırmızımsı sarı (Reddish yellow) 7.5YR 7/6

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Çanak bölümünde dikey yivlerin aralıklı dizilmesinden oluşan süsleme mevcuttur. Duman yolu çokgen gövdelidir ve ağzı basamak halkası ile sonlanır. Omurga iki sıra karelerden oluşan bordürlerle sınırlandırılmıştır. Çanağın ağız kenarında stilize çiçek motifleri bulunur. Duman yolunda iki adet mühür vardır. Bu mühürlerin ikisinde de “Emin” yazılıdır.

Tarihlendirme:

18. yüzyıl

Katalog No: 14

Envanter No: 984.7.111

Fotoğraf No: 27-28

Çizim No: 9

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.7 cm.

Yükseklik: 2.2 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm.

Müzeeye Geldiği Gün: -

Müzeeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık kahverengi (Light brown) 7.5YR 6/4

Astar Rengi: Kırmızımsı sarı (Reddish yellow) 7.5YR 7/6

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunur. Çanak kısmında stilize yaprakların yan yana dizilmesinden oluşan süsleme ve iki sıra kısa çubuklardan oluşan bordür bulunmaktadır. Omurga iki yanda kısa çubuklardan oluşan bordürlerle sınırlandırılmıştır. Duman yolunda kısa çubuklu bordür ve bombeli bilezikte baskı stilize çiçek motifleri görülmektedir.

Tarihlendirme:

18. yüzyıl

Katalog No: 15

Envanter No: 984.7.114

Fotoğraf No: 29-30

Çizim No: 10

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.9 cm.

Yükseklik: 2.3 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Çok açık kahverengi (Very pale Brown) 10YR 7/4

Astar Rengi: Çok açık kahverengi (Very pale Brown) 10YR 7/4

Eserin Tanımı

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Omurga iki yanda kısa çubuklardan oluşan bordürlerle sınırlandırılır. Çanak bölümünde ikili dikey yivler mevcuttur. Duman yolunda stilize yaprak motifleri görülür. Bombeli bilezikte diyagonal yivler bulunmaktadır. Çanak ağzında kırıklar vardır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 16

Envanter No: 984.7.115

Fotoğraf No: 31-32

Çizim No: 11

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 4.8 cm.

Yükseklik: 2.4 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık gri (Light gray) 5YR 7/1

Astar Rengi: Açık gri (Light gray) 5YR 7/1

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolu kısa tutulmuş, karinalı bilezik ve basamak halkası ile sonlanmıştır. Çanak bölümünde dikey yivlerden oluşan süsleme mevcuttur. Duman yolunda daire içerisinde deniz çapası bulunan mühür görülmektedir. Çanak ağzında kırıklar mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18.yüzyıl

Katalog No: 17

Envanter No: 984.7.117

Fotoğraf No: 33-34

Çizim No: 12

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.3 cm.

Yükseklik: 1.7 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık Gri (Light gray) 5YR 7/1

Astar Rengi: Açık Gri (Light gray) 5YR 7/1

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Duman yolu bombeli bilezik ve basamak halkası ile sonlanmıştır. Çanak, duman yoluna üçgen uçla bağlanır. Omurga stilize yaprak motifleriyle sınırlandırılmıştır. Çanağın ağız kısmında baskı kısa çubuklardan oluşan bordür ve stilize yaprak motifleri görülür. Bombeli bilezik üzerinde diyagonal kısa çubuklardan oluşan bordürler mevcuttur. Çanağın ağız kısmı kırıktır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 18

Envanter No: 984.7.118

Fotoğraf No: 35-36

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.2 cm.

Yükseklik: 2.1 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık gri (Light gray) 7.5YR 7/1

Astar Rengi: Açık gri (Light gray) 7.5YR 7/1

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunur. Omurga iki yanda yivlerle sınırlandırılmıştır. Çanakta da yivler görülür. Ağız bölümünde karelerin yan yana gelmesinden oluşan bordür bulunmaktadır. Duman yolunda baskı yarım daire süsleme, karelerin yan yana dizilmesinden oluşan bordür ve ikişer yiv görülmektedir. Bombeli bilezikte diyagonal yivler ve omurga bölümünde stilize çiçek motifleri vardır. Çanağın ağız kısmında ise kırıklar mevcuttur.

Tarhlendirme:

17-18.yüzyıl

Katalog No:19

Envanter No: 984.7.119

Fotoğraf No: 37-38

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk:6 cm.

Yükseklik: 2.8 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm.

Müzeye Geldiği Gün : -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Koyu kırmızımsı kahverengi (Dark reddish brown) 2.5YR-2.5/3

Astar Rengi: Koyu kırmızımsı kahverengi (Dark reddish brown) 2.5YR-2.5/3

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolu bombeli bilezik ile sonlanmıştır. Bombeli bilezik çok kenarlı vida başı şeklindedir. Çanağın alın kısmında yivler mevcuttur. Yivlerin birleştiği yerde stilize çiçek motifi görülür. Duman yolunda iki sıra yatay yiv bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

18. yüzyıl

Katalog No: 20

Envanter No: 984.7.122

Fotoğraf No: 39-40

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 6.5 cm.

Yükseklik: 2.7 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeeye Geldiği Gün: -

Müzeeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Gri (Gray) 7.5YR 7/4

Astar Rengi: Çok soluk kahverengi (Very pale brown) 10YR 7/4

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Omurga iki yanda yivlerle sınırlandırılmıştır. Çanak bölümünde yivlerden ve oluklardan oluşan süsleme görülür. Duman yolunda ve bilezik bölümünde baskı stilize yaprak motifleri bulunmaktadır. Çanağın ağız kenarında yer yer kırıklar görülür.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 21

Envanter No: 984.7.123

Fotoğraf No: 41-42

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.8 cm.

Yükseklik: 2.6 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Gri (Gray) 10YR 5/1

Astar Rengi: Gri (Gray) 10YR 5/1

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak, üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Omurga, iki yanda diyagonal çubuklardan oluşan bordürlerle sınırlanır. Silindir şeklindeki duman yolu uzun tutulmuş, bombeli bilezik ve ona bitişik basamak halkasıyla sonlanmıştır. Çanak bölümünde, kısa çubuklardan oluşan dikey bordürler, stilize yaprak motifleri ve oluklardan oluşan süsleme görülür. Kaide bölümünde dört taçyapraktan oluşan çiçek bulunmaktadır. Duman yolunda diyagonal çubuklu bordürler yer alır. Bombeli bilezik kısmında eşkenar dörtgen ve köşelerinde küçük üçgenlerden oluşan süsleme tekrarlanarak işlenmiştir. Çanağın ağız kenarı kırıktır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 22

Envanter No: 984.7.124

Fotoğraf No: 43-44

Çizim No: 13

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk:5.4 cm.

Yükseklik: 2.1 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Gri (Gray) 10YR 5/1

Astar Rengi: Siyah (Black) 5YR 2.5/1

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Omurga iki yanda yivlerle sınırlandırılmıştır. Çanak bölümü kaideden çanağa doğru uzanan derin yivlerden oluşur. Omurga bölümünde, baskı stilize yaprak motifleri ve kısa çubuklardan oluşan bordür bulunmaktadır. Bombeli bilezik bölümünde ise stilize yaprak motifleri, alt ve üst kısmında kısa çubuklardan oluşan bordür süsleme görülmektedir. Çanağın ağız kenarında kırıklar mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 23

Envanter No: 989.2.2

Fotoğraf No: 45-46

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.4 cm.

Yükseklik: 1.9 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 08.12.1989

Müzeye Geliş Şekli: Yakup Güngör'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10E - Kutu 2

Hamur Rengi: Açık kahverengi (Light brown) 2.5YR 7/2

Astar Rengi: Kırmızımsı kahverengi (Reddish brown) 5YR 5/4

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Duman yoluna çanak, omurgada hafif bombe yaparak bağlanmıştır. Duman yolu silindiriktir. Karıncalı bilezikle ve basamak halkasıyla sonlanmıştır. Çanakta bulunan dikey yivler kaideye kadar devam etmektedir. Duman yolunda kısa çubuklardan oluşan bordür görülür. Ağız kısmında ise kırıklar mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 24

Envanter No: 974.48.8

Fotoğraf No: 47-48

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.4 cm.

Yükseklik: 3.2 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün : 29.11.1974

Müzeye Geliş Şekli: Osman Aksoy'dan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11D - Kutu 1

Hamur Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Astar Rengi: Açık kahverengi (Light Brown) 7.5YR 6/3

Eserin Tanımı

Lüle basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak kenara doğru içbükey şekilde kıvrılır. Duman yolu uzun tutulmuştur. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolu bilezik ve basamak halkası ile sonlanmıştır. Burada iki sıra yiv görülür. Duman yolunda görülen daire içindeki mühürde “Şaban” yazmaktadır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 25

Envanter No: 977.17.5

Fotoğraf No: 49-50

Çizim No: 14

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk:5.8 cm.

Yükseklik:3.9 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 16.12.1977

Müzeye Geliş Şekli: Mehmet Aydın'dan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Orta vitrin - Kilit 8

Hamur Rengi: Açık kahverengi (Light brown) 7.5YR 6/4

Astar Rengi: Kırmızımsı Sarı (Reddish yellow) 7.5YR 7/6

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipine sahiptir. Çanak üzerinde dışbükey kenar yükselir. Üçgen uçla bağlanan omurga, hafif şişkindir. Omurgayı kısa çubuklardan oluşan bordürler sınırlandırmıştır. Çanağın gövdesi bir sıra kabartma motifiyle sıralıdır. Duman yolu bilezikle sonlanır. Bilezik üzerinde çubuklardan oluşan süsleme görülür. Bileziğin alt ve üst kısmında ise kısa çubuk dizisi vardır.

Tarihlendirme:

18. yüzyıl

Katalog No: 26

Envanter No: 984.7.113

Fotoğraf No: 51-52

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 4.8 cm.

Yükseklik: 2.2 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.7 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Beyaz (White) 10R 8/1

Astar Rengi: Açık gri (Light gray) 5YR 7/1

Eserin Tanımı:

Basık yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Duman yolunun ağız kısmında karınalı bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası görülür ve omurga bombeli tutulmuştur. Çanak bölümünde dikey yivlerden oluşan süsleme bulunmaktadır. Duman yolunda iki adet yatay yiv vardır. Çanak ağzında kırıklar görülmektedir.

Tarihlendirme:

17. yüzyıl

Katalog No: 27

Envanter No: 974.48.9

Fotoğraf No: 53-54

Çizim No: 15

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 6.2 cm.

Yükseklik: 3.2 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 29.11.1974

Müzeye Geliş Şekli: Osman Aksoy'dan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11D - Kutu 1

Hamur Rengi: Soluk kırmızı (Pale red) 10R 7/2

Astar Rengi: Soluk kırmızı (Pale red) 10R 7/4

Eserin Tanımı:

Yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolu, bombeli bilezik ile sonlanmıştır. Çanakta kazıma tekniği ile yapılmış yivlerden oluşan süslemeler mevcuttur. Bu süslemeler eş aralıklarla yapılmıştır. Yivlerin üzerinde stilize çiçek ve küçük kare dizisi dikey olarak görülmektedir. Çanak bölümünün ağız kısmında kısa çubuklar görülür.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 28

Envanter No: 978.12.6

Fotoğraf No: 55-56

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 4.2 cm.

Yükseklik: 3.8 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Orta vitrin - Kilit 8

Hamur Rengi: Açık gri (Light gray) 10R 7/1

Astar Rengi: Beyaz (White) 10R 8/1

Eserin Tanımı:

Yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Duman yolu yukarıdan aşağıya doğru genişleyen çıkıntı şeklindedir. Duman yolunun alt kısmında, üçgen içerisinde kafes şeklinde tarama görülmektedir. Çanağın ağız bölümünde dörtgenlerden oluşan bordür bulunmaktadır. Çanakta dikey yivlerden oluşan süsleme görülür. Üzerinde ise yatay yivlerin arasını dolduran kafes şeklinde tarama bulunmaktadır. Duman yolunda çubuklardan oluşan süsleme mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 29

Envanter No: 978.12.19

Fotoğraf No: 57-58

Çizim No: 16

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk:6.7 cm.

Yükseklik:2.7 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11B - Kutu 2

Hamur Rengi: Kırmızımsı kahverengi (Reddish Brown) 7.5YR 4/1

Astar Rengi: Kırmızımsı kahverengi (Reddish Brown) 7.5YR 4/1

Eserin Tanımı:

Lüle yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Omurga hafif şişkince belirtilmekle birlikte çanağı duman yoluna bağlamakta ve iki yanda kısa çubuklardan oluşan bordürle sınırlandırılmaktadır. Duman yolu, basamak halkasına doğru bombelidir. Çanak gövdesinde baskı stilize çiçek motifi bulunur. Çanağın ağız kısmında kısa çubukların yan yana gelmesinden oluşan iki bordür yer alır. Duman yolunda iki yatay yiv, kısa çubuklardan oluşan bordür ve diyagonal çubukların yan yana dizilmesinden oluşan süsleme bulunmaktadır.

Tarhlendirme:

18. yüzyıl

Katalog No: 30

Envanter No: 978.12.20

Fotoğraf No: 59-60

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.8 cm.

Yükseklik:3 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11B - Kutu 2

Hamur Rengi: Çok açık kahverengi (Very pale brown) 10YR 7/4

Astar Rengi: Açık kahverengi (Light brown) 7.5YR 6/4

Eserin Tanımı:

Yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Omurga hafif şişkince belirtilmekle birlikte çanağı duman yoluna bağlamıştır. Duman yolunun ağız kısmında bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Üçgen uçla bağlanan gemi omurgası, iki yanda kısa çubuklardan oluşan bordürler ve yivlerle sınırlandırılmıştır. Duman yolunun ağız kısmında, yarım daire biçimindeki kabarıkların yan yana gelmesinden oluşan süsleme ve duman yolunda kısa çubuklardan oluşan ince bordür bulunmaktadır. Lüle üzerinde biri duman yolu diğeri çanakta olmak üzere toplam iki adet mühür bulunur. Çanakta görülen daire içindeki mühürde “Ali (?)”, duman yolunda bulunan mühürde ise “Hilmi” yazmaktadır. Her dönemde bulunan yuvarlak çanaklı lüleler dönemsel özellikler göstermektedir.

Tarihlendirme:

18. yüzyıl

Katalog No: 31

Envanter No: 978.12.21

Fotoğraf No: 61-62

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 7.3 cm.

Yükseklik: 2.9 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11B - Kutu 2

Hamur Rengi: Soluk kırmızı (Pale red) 10R 7/2

Astar Rengi: Soluk kırmızı (Pale red) 10R 7/4

Eserin Tanımı:

Yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Duman yolu uzun tutulup bombeleşerek son bulmuştur. Üçgen uçla bağlanan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolunda rulet baskı tekniğiyle yapılmış kısa çubuklardan oluşan iki adet bordür görülür. Omurgada stilize ağaç motifi, iki yanında ise birer çiçek veya daireden oluşan süsleme görülmektedir. Her dönem görülen yuvarlak çanaklı lüleler dönemsel özellikler göstermektedir.

Tarihlendirme:

18. yüzyıl

Katalog No: 32

Envanter No: 984.7.112

Fotoğraf No: 63-64

Çizim No: 17

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.1 cm.

Yükseklik:3 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık gri (Light gray) 10R 7/1

Astar Rengi: Açık kahverengi (Light Brown) 7.5YR 6/4

Eserin Tanımı:

Yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Duman yolu karinalı bilezik ve ona bitişik basamak halkası ile sonlanmıştır. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunur. Çanak bölümünde baskı stilize çiçek motifi vardır. Çanağın ağız kısmında zikzak süsleme görülmekle birlikte kırıklar mevcuttur. Duman yolunda diyagonal çizgiler görülür. Bilezik bölümünde istiridye kabuğu ve aralıklı oluk şeklinde süsleme bulunmaktadır. Duman yolu silindiriktir.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 33

Envanter No: 984.7.121

Fotoğraf No: 65-66

Çizim No: 18

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.3 cm.

Yükseklik: 2.2 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Gri (Gray) 7.5YR 7/4

Astar Rengi: Çok soluk kahverengi (Verypalebrown) 10YR 7/4

Eserin Tanımı:

Yuvarlak çanaklı lüle tipindedir. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolu karinalı bilezik ve ona bitişik basamak halkası ile sonlanır. Çanak bölümünde ikişerli dikey yivlerden oluşmuş süsleme mevcuttur. Çanak alt bölümünde merkezdeki kabardan etrafa yayılan ışın demetlerinden oluşan motif bulunmaktadır. Karinalı bilezikte oval kartuşlardan oluşan süsleme, alt ve üst kısmında ise kısa çubuklardan oluşan bordür bulunmaktadır. Çanağın ağız kenarları ve karinalı bileziğin bir kenarı kırıktır.

Tarihlendirme:

17. yüzyıl

Katalog No: 34

Envanter No: 971.26.1

Fotoğraf No: 67-68

Çizim No: 19

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 4.8 cm.

Yükseklik: 3.6 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 05.09.1971

Müzeye Geliş Şekli: Ali Çelik'ten satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11E - Kutu 1

Hamur Rengi: Soluk kırmızı (Pale red) 10R 7/2

Astar Rengi: Soluk kırmızı (Pale red) 10R 7/4

Eserin Tanımı:

Lale çanaklı lüle tipindedir. Bazı kaynaklarda zambak formu olarak da geçmektedir. Özellikle Stanava'nın tipolojisinin IV. Grubu bu tipe uygundur. Gövde dışbükey kavis yaparak yükselmiştir. Omurga şişkindir ve üçgen uçla duman yoluna bağlanır. Duman yolu bombeli bilezikle sonlanmıştır. Bilezik çok kenarlı vida başı şeklindedir. Çanak üzerinde maska benzer bir figür bulunur. Omurganın çanakla birleştiği yerde küçük boyutta lale motifini andıran süsleme bulunmaktadır. Ağız kısmında ise baklava dilimi şeklinde ve kısa çubuklardan oluşan süsleme görülür. İç kısmında yanık izleri vardır.

Tarihlendirme:

19. yüzyıl

Katalog No: 35

Envanter No: 973.11.1

Fotoğraf No: 69-70

Çizim No: 20

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.2 cm.

Yükseklik: 3.2 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 06.01.1993

Müzeye Geliş Şekli: Ali Tok'tan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11E - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık kırmızımsı kahverengi (Light reddish Brown) 2.5YR 6/4

Astar Rengi: Açık kırmızı (Light red) 2.5YR 6/6

Eserin Tanımı:

Lale çanaklı lüle tipindedir. Çanak, üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Ağız kısmında yivlerden oluşan süsleme görülmektedir. Duman yolunda iki sıra yiv bulunur ve bilezikle sonlanmıştır. Bilezik çok kenarlı vida başı şeklindedir. Çanakta bir maska veya aslan başına benzer bir figür yer almaktadır. Omurganın çanakla birleştiği yerde küçük boyutta lale motifini andıran süsleme bulunur.

Tarihlendirme:

19. yüzyıl

Katalog No: 36

Envanter No: 974.23.16

Fotoğraf No: 71-72

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 7 cm.

Yükseklik: 3.8 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 24.07.1974

Müzeye Geliş Şekli: Mehmet Fettullahoğlu'ndan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Orta vitrin - Kilit 8

Hamur Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Astar Rengi: Açık kırmızımsı kahverengi (Light reddish brown) 2.5YR 6/4

Eserin Tanımı:

Lüle, lale çanaklı tiptedir. Duman yolu basamak halkasına doğru bombeleşmiştir. Çanak, duman yoluna “U” şeklinde bağlanır. Etrafında ise beş adet yaprak motifi görülmektedir. Çanak kısmında süsleme bulunmaz. Duman yolu, kısa çubukların yan yana gelmesinden oluşan bordüre kadar silindirik olarak devam eder. Bu bordürden itibaren dilimli olarak basamak halkasına kadar uzanmaktadır. Basamak halkasının alt bölümünde kısa çubukların yan yana gelmesinden oluşan bordür bulunur. Ağız kenarında aşınma vardır.

Tarihlendirme:

19. yüzyıl

Katalog No: 37

Envanter No: 974.48.12

Fotoğraf No: 73-74

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Bronz

Ölçüsü: Uzunluk: 5.6 cm.

Yükseklik: 2.3 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 29.11.1974

Müzeye Geliş Şekli: Osman Aksoy'dan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11E - Kutu 1

Hamur Rengi: -

Astar Rengi: -

Eserin Tanımı:

Lüle, lale biçimli lüleler grubundadır. Silindirik uzun duman yoluna sahiptir. Duman yolu basamak halkasıyla sonlanmıştır. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolunda delikli bir çıkıntı mevcuttur. Eserin gövdesi üzerine kaynak yapılmıştır.

Tarihlendirme:

19. yüzyıl

Katalog No: 38

Envanter No: 976.42.1

Fotoğraf No: 75-76

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 4.8 cm.

Yükseklik: 3.3 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 17.11.1976

Müzeye Geliş Şekli: Osman Aksoy'dan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11C - Kutu 2

Hamur Rengi: Açık kırmızı (Light red) 10R 6/6

Astar Rengi: Kırmızımsı kahverengi (Reddish Brown) 2.5YR 5/4

Eserin Tanımı:

Lüle lale çanaklı lüle tipindedir. Duman yolu basamak halkası ile sonlanmıştır. Üçgen uçla bağlanan gemi omurgası bulunur. Lüle üzerinde rulet baskı tekniğiyle yapılmış kısa çubuklardan oluşan süslemeler görülmektedir. Çanak ağzının bir kenarı kırıktır ve gövdesini birbirine paralel iki sıra bordür kuşatmaktadır. Bordürler çubukların yan yana dizilmesinden oluşur. Kaideden çanağa doğru yivler belli aralıklarla gövdeyi kuşatır. Duman yolunda ise üç sıra halinde kısa çubukların yan yana dizilmesinden oluşan bordür bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

19. yüzyıl

Katalog No: 39

Envanter No: 976.42.2

Fotoğraf No: 77-78

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 4.2 cm.

Yükseklik: 3.1 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.2 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 17.11.1976

Müzeye Geliş Şekli: Mustafa Tetik'ten satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11C - Kutu 2

Hamur Rengi: Kırmızımsı sarı (Reddish yellow) 5YR 6/6

Astar Rengi: Kırmızımsı kahverengi (Reddish Brown) 5YR 5/4

Eserin Tanımı:

Lale çanaklı lüle tipindedir. Duman yolu bilezik ile sonlanır. Bombeli bilezik çok kenarlı vida başı şeklindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Omurganın çanakla birleştiği yerde küçük boyutta lale motifini andıran süsleme bulunmaktadır. Duman yolu kısa tutulmuş ve iki sıra yivlidir. Ağız kısmının bir kenarı kırılmıştır.

Tarihlendirme:

19. yüzyıl

Katalog No: 40

Envanter No: 972.42.1

Fotoğraf No: 79-80

Çizim No: 21

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.7 cm.

Yükseklik: 4.4 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 06.01.1993

Müzeye Geliş Şekli: Ali Tok'tan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11E - Kutu 1

Hamur Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Astar Rengi: Kırmızımsı kahverengi (Reddish brown) 2.5YR 4/4

Eserin Tanımı:

Lüle pişmiş topraktan yapılmış ve krater biçimli çanaklı lüle tipindedir. Çanağın ağız kısmı dışbükey şeklindedir. Dairesel biçimli bir kaide üstünde silindir olarak yükselen çanak, dışa doğru çıkıntılı omurga ile duman yoluna bağlanmıştır. Duman yolunun bir kısmı kırıktır. Çanağın gövdesinde altı üstlü şekilde konumlandırılmış yaprak motiflerinin yan yana dizilmesinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Bu yaprak motiflerinin çanak ağzına doğru olan kısımlarının üzerinde küçük karelerin yan yana gelmesinden oluşan bordür ve aralıklı olarak yerleştirilmiş yaprak motifleri bulunmaktadır. Dairesel kaidenin üzerinde stilize yaprak motifi görülür.

Tarihlendirme:

19. yüzyıl

Katalog No: 41

Envanter No: 977.17.4

Fotoğraf No: 81-82

Çizim No: 22

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.5 cm.

Yükseklik: 3.8 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.2 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 16.12.1977

Müzeye Geliş Şekli: Mehmet Aydın'dan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Orta vitrin - Kilit 8

Hamur Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Astar Rengi: Kırmızımsı kahverengi (Reddish Brown) 2.5YR 4/4

Eserin Tanımı:

Krater biçimli çanaklı lüle tipine sahiptir. Çanak üzerinde dışbükey kenar yükselir. Duman yolu bombeli bilezik ile sonlanmaktadır. Dairesel bir kaideye bağlanan gemi omurgası yüksek tutulmuştur. Çanak gövdesinde ve kaide üzerinde kabardan etrafa yayılan altı çubuk ile aralarında birer küçük kabardan oluşan rozetler yan yana dizilmiştir. Bu rozetlerin altında ve üstünde kafes şeklinde tarama mevcuttur. Kafes şeklinde tarama, bombeli bileziğin üzerinde de bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

19. yüzyıl

Katalog No: 42

Envanter No: 974.48.11

Fotoğraf No: 83-84

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 6.8 cm.

Yükseklik: 3.7 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı:1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 29.11.1974

Müzeye Geliş Şekli: Osman Aksoy'dan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11D - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık gri (Light gray) 5YR 7/1

Astar Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Eserin Tanımı:

Lüle karinalı çanaklı lüle tipindedir. Duman yolu bombeli bilezik ve basamak halkasıyla sonlanmıştır. Doğrudan çanağa kaynamış olan omurga görülür. Lüle üzerinde baskı, çizgi ve bitki motifleri bulunur. Çanak kısmında iki adet yiv, iki sıra kısa çubuklardan oluşan bordür ve bitkisel süsleme görülmektedir. Duman yolunda ise ağaç motiflerinin ve kısa çubukların yan yana gelmesinden oluşan bordürler bulunmaktadır. Bilezik bölümünde lale motifini andıran süslemeler görülür.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 43

Envanter No: 978.12.24

Fotoğraf No: 85-86

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 6.1 cm.

Yükseklik: 1.8 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 11B - Kutu 2

Hamur Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Astar Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Eserin Tanımı:

Karinalı çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Omurga iki yanda yivlerle sınırlandırılır. Duman yolunun ağız kısmında bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Omurga kısmı baskı olarak stilize yaprak motiflidir. Duman yolu bilezik bölümünde, yaprak motiflerinden oluşan süsleme bulunmaktadır. Çanağın ağız kısmında stilize yaprak motifleri görülür. Ağız kenarları kırıktır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 44

Envanter No: 984.7.110

Fotoğraf No: 87-88

Çizim No: 23

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk:5.3 cm.

Yükseklik: 1.5 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Beyaz (White) 10R 8/1

Astar Rengi: Beyaz (White) 10R 8/1

Eserin Tanımı:

Karinalı çanaklı lüle tipindedir. Çanak derin yivlidir. Ağız kenarında baskı stilize çiçek motifi görülür. Kaidenin orta bölümünde, daire ve etrafa yayılan ışın demetlerinden oluşan süsleme bulunur. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası görülmektedir. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunur. Duman yolunda ve basamak halkasında çubuklardan oluşan süsleme vardır. Bombeli bilezikte dallara, çiçek ve yaprakların eklenmesiyle oluşan bordür bulunmaktadır.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 45

Envanter No: 984.7.116

Fotoğraf No: 89-90

Çizim No: 24

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.1 cm.

Yükseklik: 2.3 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Açık kahverengimsi gri (Light brownish gray) 10YR 6/2

Astar Rengi: Açık kahverengimsi gri (Light brownish gray) 10YR 6/2

Eserin Tanımı:

Lüle karinalı çanaklı lüle tipindedir. Çanak üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Omurga, karelerin yan yana gelmesinden oluşan bordürlerle sınırlandırılmıştır. Çanak gövdesinde ve ağız bölümünde zikzak şeklinde süsleme görülür. Omurganın üzerinde zikzak motiflerinden üçgen şekil oluşturulmuştur. Bombeli bilezikte diyagonal yivler mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 46

Envanter No: 984.7.120

Fotoğraf No: 91-92

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.6 cm.

Yükseklik:2 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm.

Müzeye Geldiği Gün: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Gri (Gray) 5YR 6/1

Astar Rengi: Açık kahverengi (Light brown) 7.5YR 7/2

Eserin Tanımı:

Karinalı çanaklı lüle tipindedir. Üçgen uçla bağlanan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolunun ağız kısmında bombeli bilezik ve basamak halkası görülür. Omurga iki yanda kısa çubuklardan oluşan bordürlerle sınırlandırılmıştır. Çanak bölümünde, baskı yaprak motiflerinin yan yana dizilmesinden oluşan süsleme, kısa çubuklardan oluşan bordür ve zikzak motiflerinin görüldüğü süsleme bulunmaktadır. Bombeli bileziğin üzerinde diyagonal yivler, alt ve üst bölümünde ise kısa çubuklardan oluşan bordür görülmektedir. Çanağın ağzında kırıklar mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 47

Envanter No: 984.7.125

Fotoğraf No: 93-94

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 7.1 cm.

Yükseklik: 4.1 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5 cm.

Müzeeye Geldiği Gün : -

Müzeeye Geliş Şekli: Satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Raf 10D - Kutu 1

Hamur Rengi: Gri (Gray) 10YR 5/1

Astar Rengi: Gri (Gray) 10YR 5/1

Eserin Tanımı:

Silindir çanaklı lüle tipindedir. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolunun sonunda içbükey bir bilezik vardır. Bilezik üzerinde çubuklardan oluşan süsleme görülmektedir. Lülenin ağız kenarında kırıklar mevcuttur. Duman yolu uzun ve sade tutulmuştur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

Katalog No: 48

Envanter No: 975.2.10

Fotoğraf No: 95-96

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Bronz

Ölçüsü: Uzunluk: 3.7 cm.

Yükseklik: 2.5 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 05.05.1975

Müzeye Geliş Şekli: Hüseyin Civan'dan satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Depo - Orta vitrin - Kilit 8

Hamur Rengi: -

Astar Rengi: -

Eserin Tanımı:

Lüle disk kaideli lüle tipindedir. Disk kaide, kenarları süslü yuvarlak bir aksan şeklindedir. Duman yolu bilezik ve basamak halkasıyla sonlanır. Dört adet kabartma şekil çanağın gövdesine dikey olarak yapılmıştır. Çanağın tabanına yakın olan bölümünde ay şeklinde çıkıntı mevcuttur.

Tarihlendirme:

18-19. yüzyıl

Katalog No: 49

Envanter No: 977.12.7

Fotoğraf No: 97-98

Çizim No: 25

Eserin Cinsi: Ahşap

Ölçüsü: Uzunluk: 10.4 cm.

Yükseklik: 4.7 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 30.11.1977

Müzeye Geliş Şekli: Nusret Gündüz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Orta vitrin - Kilit 8

Hamur Rengi: -

Astar Rengi: -

Eserin Tanımı:

Disk kaideli lüle tipindedir. Disk kaide çiçek biçimindedir. Üzerinde ise dışbükey kenar yükselir. Duman yolu basamak halkasıyla sonlanmaktadır. Çanağın etrafı gümüş kakma ve gümüş plakalarla süslüdür. Çanağın kaide ile birleştiği yerde dalga biçiminde süsleme görülür. Duman yolunda bulunan bordürde eşkenar dörtgen ve üst kısmında yarım daire şeklinde gümüş süslemeler bulunmaktadır. Çanağın içinde ve stilize çiçek şeklindeki gümüş kaplamada deformasyon görülür. Ağız kısmında bir kırık vardır.

Tarihlendirme:

19. yüzyıl

Katalog No: 50

Envanter No: 978.12.5

Fotoğraf No: 99-100

Çizim No: -

Eserin Cinsi: Pişmiş Toprak

Ölçüsü: Uzunluk: 5.4 cm.

Yükseklik: 5.6 cm.

Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm.

Müzeye Geldiği Gün: 14.06.1978

Müzeye Geliş Şekli: Ahmet Nergiz'den satın alınmıştır.

Müzedeki Yeri: Orta vitrin - Kilit 8

Hamur Rengi: Koyu kırmızı (Dark red) 10R 3/6

Astar Rengi: Koyu kırmızı (Dark red) 10R 3/6

Eserin Tanımı:

Lüle, basık kaideli lüle tipindedir. Kenar silindir şeklinde uzar ve ağza doğru içbükey olarak kıvrılır. Üçgen uçla bağlanan gemi omurgası bulunmaktadır. Duman yolu kısa tutulup, karinalı bilezik ve basamak halkası ile sonlanmıştır. Duman yolunda bulunan karinalı bilezikte zikzak motiflerinden oluşan süsleme görülür. Çanakta görülen daire içindeki mühürde "Esin" yazmaktadır. Ağız kısmında ise kırıklar mevcuttur.

Tarihlendirme:

17-18. yüzyıl

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İlkel insanların keyif için kullandıkları çeşitli otların yakılmasıyla başlayan, tütün ile devam eden ve bunların içilmesinde yardımcı olan lüle, pipo gibi aletlerin gelişimi belli bir süreçte devam etmiştir.

Tütün Batı Afrika'dan Mısır'a oradan da Osmanlı İmparatorluğu'na doğru yayılmıştır. Tütünün Osmanlı topraklarına tam olarak hangi tarihte girdiği bilinmese de İngilizler tarafından 1600'lü yıllarda getirildiği birçok kaynakta geçmektedir (Peçevi, 1968: 196-197).

Ülkemizdeki gelişim sürecinde bazı padişahların belirli dönemlerde tütünü yasaklaması, süreç içerisinde tütünün üretimini etkileyememiştir. III. Murat Dönemi'nde kahvehaneler yasaklanmış fakat başarıyla uygulanamamıştır. Tütüne dair ilk yasak I. Ahmet döneminde 1609 yılında fermanla yürürlüğe konmuştur. IV. Murat ise toplumsal düzeni bozduğu gerekçesiyle 1630 yılında kahvehaneleri kapatmış ve tütün içimini tümüyle yasaklamıştır (Baram, 1999: 137-151).

IV. Murat döneminden sonra yasaklara rağmen tütün üretimi artmıştır. 1680'den sonra tütünden gelir elde etmek amacıyla tütün üretimi ve içimi serbest bırakılmış, bununla birlikte tütün içim aletleri üretimi de aynı oranla hız kazanmıştır (Yılmaz, 2010: 3).

Lülenin tarihi, Prehistorik dönemlere kadar uzanmaktadır. Kaynaklarda geçen ilk örneklere bakıldığında bir ucu gövde oluşturacak şekilde genişletilerek oluşturulmuştur (Bakla, 2007: 17). Lülenin ilk örnekleri milattan önceki yıllara ait olurken günümüze sınırlı sayıda gelebilmiştir.

Belirli bir sürede gelişip, belirli coğrafi alanlarda yayılma gösteren lüle evrensellik kazanmıştır. Bu süreç içerisinde farklı iki tip ortaya çıkmıştır. Birinci gruptaki lüleler Avrupa'da üretilip yaygınlık gösterirken, ikinci grup lüleler Afrika ve Osmanlı'da üretilen lüleler olmuştur. İkisi arasındaki farka bakılacak olursa birinci gruptaki tek parçadan oluşan lüleler, uzun ve dirsek şeklinde kıvrılan beyaz kilden

yapılmıştır. İkinci grup lüle ise üç parçadan oluşmaktadır. Bunlar: çanaklık, ağızlık ve çubuktur (Baram, 1995: 300).

Osmanlı devletine lülenin ne zaman girdiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak tütünün Osmanlı devletine girdiği dönemlerde lülenin de kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir. Osmanlı imparatorluğunun erken dönem lüleleri Batı Afrika örneklerine benzer. İngiliz stilli lüleler daha çok başkentlerde, Afrika stilindeki lüleler ise Anadolu kesiminde yaygınlık göstermiştir (Baram, 2004: 157).

Osmanlı devletinde lüle ustaları, 18. yüzyılın ikinci yarısında loncalar kurmuş ve düzenli bir yapılanmadan sonra Tophane Lüleçiliği adıyla gösterişli üretimler yapmışlardır. Böylece Tophane lüleçiliği ile ustalar kendilerinden uzun yıllar söz ettirmiştir. Lüleçiliğin en parlak dönemi ise 19.yüzyıl olmuştur.

17. yüzyıl başlarında, renk olarak kirlili beyaz, gri ya da sarımsı kahverengi kilden yapılan lüleler görülmektedir. Daha küçük boyutlu olan bu lülelerin duman yolu biraz daha uzun ve dar açıklığa sahip olup çanağı küçük yapılmıştır. Duman yolu açıklığı bir cm'yi geçmemekle birlikte bombeli ağızlı ve sonrasında gelen basamak halkası ile son bulmuştur (Baram, 2004: 160). Duman yolunda basamak halkası ile oluşan çift ağız bu dönem örneklerinin genel özelliğidir ve 19.yüzyılda görülmemiştir (Robinson, 1983: 270). Erken dönem örneklerde çanak ve yuva tüp gibi birleşmiştir. Aynı zamanda birbirine çanağın dip yan kenarından doksan derecelik veya dik açıyla birleşmiştir (Robinson, 1983: 269).

17. yüzyıl ortalarında lületaşı ortaya çıkmış ve malzeme olarak daha çok bu taş kullanılmıştır. Lületaşının bulunduğu bölgelerde lüle, adından her zaman söz ettirmiştir. 17.yüzyılın sonlarına doğru ise gri renkte kilden yapılmıştır (Evely, 1998: 142). Bunun yanında kırmızı kilden yapılan lülelerde mevcuttur. Bu dönemde küçük boyutlu, yuvarlak çanaklı lüleler beyaz ve gri renkte üreilmeye başlanmıştır (Robinson, 1983: 270). Gemi omurgasının 17. yüzyıl sonları ve 18. yüzyıl başlarında yapıldığı düşünülmektedir. Bu dönemde nadiren usta mühürlerine rastlanmıştır (Robinson, 1985: 157).

18. yüzyılda lülelerin boyutları büyümüşür. Renk olarak kırmızı veya kırmızimsı kahverengi hamur kullanılmakla birlikte astar da yapılmıştır. Bu dönemin lülelerinde birçok farklılık görülmüşür (Baram, 1995: 305).

Lülelerin en büyük boyutlarını disk kaideli lüleler oluşturmaktadır (Baram, 2004: 160). Yuvada oluşturulan bilezik zamanla genişlerken süslemesi de devam etmiştir. Yuva açıklıklarında zamanla genişleme olmuştur. Gemi omurgasında ise bu yüzyılın sonlarına kadar gözle görülür bir değişikliğe rastlanmamıştır (Robinson, 1983: 270). Bu dönemde mühür kullanımı devam etse de usta mühürlere çok az rastlanmıştır (Robinson, 1983: 268). Fakat bol motif ve desen süslemeleri görülmüşür (Baram, 2004: 160).

19. yüzyılda yapılan lülelerin yuva açıklıkları biraz daha büyümüşür. Renk olarak sarımsı kırmızı veya soluk kırmızı hamur görülmektedir (Robinson, 1983: 157-161). Usta mühürleri artmış ve bundan dolayı gemi omurgası çeşitlenmesi yaşanmıştır (Robinson, 1985: 268-269).

19. yüzyılın ortaları ve sonlarında yavaş yavaş motiflerde azalma görülmeye başlar. Lülelerin boyutları biraz daha büyümüşür (Baram, 2004: 160). Lale şekilli lüleler bu dönemde görülür (Robinson, 1985: 163). İlerleyen zamanlarda lale şekilli lülelerin gemi omurgası, dekoratif eleman formunda çanağın köşesine dipten öne doğru uzamıştır (Robinson, 1983: 269).

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarına hâkim olan lüleler lale şekilli olup, süslemesiz ve kahverengi kilden yapılmıştır (Baram, 2004: 160). Geç dönem örneklerinin boyutları daha büyük, yuva açıklığı çıkıntılı ve mühürlüdür (Ayhan, 2006: 98).

Dönemsel olarak lüle özelliklerine bakıldığında zaman içerisinde büyüme, gemi omurgasında çeşitlilikler ve mühür kullanımında artış görülmüşür. Renk olarak da çeşitlenme mevcuttur. Zamanla farklı kalitelere işçiliklerle karşılaşmıştır. Benzer lülelerin farklı merkezlerde görülmesi ise o dönemin ticari faaliyetlerinin canlılığının bir göstergesidir.

4.1. Malzeme

Tarsus müzesinde bulunan lülelerde, soluk kırmızı (10R 7/2), gri (5YR 6/1), (7.5YR 7/4), (10YR 5/1), (5YR 6/1), açık kırmızımsı kahverengi (2.5YR 6/4), kırmızımsı sarı (7.5YR 7/6), (5YR 6/6), açık gri (5YR 7/1), (7.5YR 7/1), (10R 7/1), açık kahverengimsi gri (10YR 6/2), açık kırmızı (10R 6/6), açık kahverengi (7.5YR 6/4), (2.5YR 7/2), (7.5YR 5/4), koyu kırmızı (10R 3/6), kırmızımsı kahverengi (7.5YR 4/1), çok açık kahverengi (10YR 7/4), beyaz (10R 8/1), koyu kırmızımsı kahverengi (2.5YR 2.5/3) hamur renkleri görülmektedir. Pişmiş toprak haricinde bir adet taş, iki adet bronz ve bir adet ahşaptan yapılmış lüleler de bulunmaktadır.

Açık kırmızı hamur 38, Açık gri hamur 4, 6, 12, 16, 17, 18, 28, 32, 42, Açık kahverengi hamur 13, 14, 23, 25, 8, Açık kahverengimsi gri hamur 3, 9, 45, Açık kırmızımsı kahverengi hamur 35, Beyaz hamur 11, 26, 44, Çok açık kahverengi hamur 15, 30, Gri hamur 5, 7, 20, 21, 22, 24, 33, 36, 40, 41, 43, 46, 47, Kırmızımsı kahverengi hamur 29, Kırmızımsı sarı hamur 2, 10, 39, Koyu kırmızı hamur 50, Koyu kırmızımsı kahverengi hamur 19, Soluk kırmızı hamur 27, 31, 34 katalog numaralı lülelerde görülmektedir.

Açık kahverengi astara 4, 7, 8, 24, 30, 32, 46, Açık kahverengimsi gri astara 3, 9, 45, Açık kırmızı astara 35, Açık kırmızımsı kahverengi astara 36, Açık gri astara 6, 12, 16, 17, 18, 26, beyaz astara 11, 28, 44, Çok açık kahverengi astara 15, çok soluk kahverengi astara 20, 33, gri astara 5, 21, 42, 43, 47, kırmızımsı kahverengi astara 23, 29, 38, 39, 40, 41, kırmızımsı sarı astara 2, 10, 13, 14, 25, koyu kırmızı astara 50, koyu kırmızımsı kahverengi astara 19, siyah astara 22, soluk kırmızı astara 27, 31, 34 katalog numaralı lülelerde rastlanmaktadır.

Tarsus Müzesi'nde bulunan örneklerde olduğu gibi incelenen kaynaklardaki lülelerde de malzeme olarak çoğunlukla kil tercih edilmiştir. Bunlara Ankara Etnografya Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Şehir Müzesi, İzmir Etnografya Müzesi, Manisa Etnografya Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi, Edirne Yeni Saray, Bitlis ve Korinth kazılarında bulunan eserler örnek verilebilir (Ayhan, 2006: 100, 119, 129, 142, 166, 189; Cengiz, 2011: 48; Yılmaz, 2010: 32; Robinson, 1985: 171). Bronzdan yapılan bir lüle İzmir Etnografya Müzesi'nde bulunmaktadır (Ayhan,

2006: 161). Lüle malzemesi olarak kullanılan taşın ise Ankara Etnografya Müzesi, İzmir Etnografya Müzesi ve Manisa Müzesi'nde örnekleri görülmektedir (Ayhan, 2002: 113, 118, 143, 146, 188).

4.2. Tip

Lüle tiplerinin belirlenmesinde birçok farklı görüş ortaya çıkmıştır. Aynı tip lüleler farklı isimlendirmeler almıştır. Bu tezde, öncelikle çanak özelliklerine göre tipler belirlenmiştir. Çanağın kesin bir tip vermediği durumlarda kaide biçimlerine bakılmıştır. İncelenen lülelerde çanak biçimlerine göre altı tip, kaide biçimlerine göre iki tip görülmektedir. Müzede lale çanaklı (Katalog No: 34, 35, 36, 37, 38, 39), krater biçimli çanaklı (Katalog No: 40, 41), karinalı çanaklı (Katalog No: 42, 43, 44, 45, 46), yuvarlak çanaklı (Katalog No: 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33), basık yuvarlak çanaklı (Katalog No: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26), silindir çanaklı (Katalog No: 47), basık kaideli (Katalog No: 50), disk kaideli lüleler (Katalog No: 48, 49) görülmektedir. Bu lüleler haricinde bir adet tipi tespit edilemeyen lüle bulunmaktadır (Katalog No: 1).

İncelenen lülelerde ağırlıklı olarak basık yuvarlak çanaklı lüleler görülmektedir. Çanaklar üzerinde dışbükey, silindir ve içbükey kenarlar yükselir. Duman yollarında ağırlıklı olarak bombeli bilezik ve basamak halkası bulunmaktadır. Bilezik ve basamak halkasının ayrı ayrı görüldüğü örnekler de vardır. Ayrıca bombeli bileziğin dışında karinalı bilezikler de görülmektedir. Duman yolu ağız çapları, 0.7-1.4 cm. arasında değişmekle birlikte çoğunlukla uzun tutulmuştur. Çanak genellikle üçgen uçla duman yoluna bağlanmıştır. Bunun dışında doğrudan çanağa kaynamış olan lüleler de vardır.

5 katalog numaralı lülenin çanağı basık olup silindirik olarak yükselmektedir. Benzerine Hasankeyf Kazı buluntuları arasında rastlanılır (Ayhan, 2011: 234). İki lülenin de duman yolunda bombeli bilezik ve basamak halkası bulunur. Aralarındaki fark ise duman yolunun kısa tutulmasıdır.

Tarsus Müzesi'nde 8, 9, 14, 13, 15, 18, 19, 20, 21, 22 katalog numaralı lüleler basık yuvarlak çanaklı, üçgen uçla duman yoluna bağlanan ve duman yolu bombeli

bilezik, basamak halkasıyla sonlanmış tiplerdir. Bu lülelerin benzerlerine Smyrna Antik Kenti Kazısı, Edirne Yeni Saray Kazısı, Hasankeyf Kazısı ve Topkapı lülelerinde rastlanmaktadır (Ayhan, 2009: 11-12; Cengiz, 2011: 139, 157, 161, 163; Ayhan, 2011: 234, 266; Bakla, 2007: 134). 13 katalog numaralı eserin ise diğerlerinden farklı olarak duman yolu çokgen gövdelidir. Sadece duman yoluna bakıldığında benzer örnekleri Topkapı lülelerinde de görülmektedir (Bakla, 2007: 133).

Katalog numarası 2 olan lülenin çanağı basıktır ve üzerinde içbükey kenar yükselir. Bu bakımdan Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi'nde bulunan 2075 envanter numaralı lüle ile benzerlik göstermektedir (Tanrıveren, 2015: 80-81). Basık yuvarlak çanaklı olan 17 katalog numaralı eserin duman yolunda bombeli bilezik ve basamak halkası vardır. Korinth'te bulunan C3 katalog numaralı lüleye tip olarak benzemektedir (Robinson, 1985: 171). 3 katalog numaralı lüle, yüksek kenarlıdır. Benzer örneğine Bitlis kazısı'nda rastlanır. Bu lülelerin her ikisinde de duman yolu uzun tutulmuştur. Fakat duman yolu ağızları birbirinden farklıdır (Yılmaz, 2010: 44-45). Basık yuvarlak çanaklı ve yüksek kenarlı örnekler bakıldığında Manisa Etnografya Müzesi'nde on sekiz adet lüle bulunmaktadır (Ayhan, 2006: 409). 4 katalog numaralı lülenin basık çanağı ağız kenarına doğru içbükey olarak kıvrılır. Benzerine Bitlis Kazısı'nda rastlanmaktadır (Yılmaz, 2010: 122-123). Bitlis kazısı buluntularından 69 katalog numaralı lüle tip olarak 6 katalog numaralı esere benzemektedir. İki lülenin de duman yolu uzun tutulmuştur. (Yılmaz, 2010: 236). 7 katalog numaralı lülenin çanağı basıktır ve duman yolu bilezik, basamak halkasıyla sonlanır. İzmir Etnografya Müzesi'nde bulunan 2181 ve 2233 envanter numaralı lüleler de basık yuvarlak çanaklıdır. Eserlerin duman yolları uzun tutulmuş, bilezik ve basamak halkasıyla sonlanmıştır (Ayhan, 2006: 281-283). Basık yuvarlak çanağa sahip olan 11 katalog numaralı eserin benzerleri Hasankeyf Kazısı'nda bulunan 98, 116, 128 katalog numaralı lülelerdir (Ayhan, 2011: 234, 252, 264). 12, 16, 23, 26 katalog numaraları eserler, İzmir Etnografya Müzesi'nde bulunan 2233 envanter numaralı (Ayhan, 2006: 146) ve Atina Agora'da bulunan A1 katalog numaralı eserlerle benzerlik gösterir (Robinson, 1985: 61). 24 katalog numaralı lüle basık yuvarlak çanaklı ve silindirik gövdelidir. Bu özelliğinden dolayı

Bitlis Kazısı lüle buluntularından 51, 57 ve 59 katalog numaralı lülelere benzemektedir. Ancak 57 katalog numaralı lülenin gövdesi yukarıya doğru hafif daralmıştır (Yılmaz, 2010: 182, 200, 206). 25 katalog numaralı lülenin basık çanağının üzerinde dışbükey kenar yükselir. Benzerleri Smyrna Antik Kenti kazılarında bulunan 1. grup basık yuvarlak çanaklı lülelerdir. Duman yolu formları farklıdır (Ayhan, 2009: 11). Eser, Ankara Etnografya Müzesi 5923 envanter numaralı lüle ile de benzerlik göstermektedir. Fakat 5923 envanter numaralı lüle çanağın ağız kenarına doğru silindirik uzarken, 25 katalog numaralı lüle dışbükey şeklinde yükselmektedir (Ayhan, 2006: 235). Lüle, Manisa Etnografya Müzesi'nde bulunan 19. yüzyıla tarihlenen bir eserle de benzerlik gösterir (Ayhan, 2009: 57) .

Yedi adet yuvarlak çanaklı lüle görülmektedir. Üçgen uçla duman yoluna bağlanan ve doğrudan çanağa kaynamış olan omurga bulunmaktadır. Duman yolu bombeli bilezik ve basamak halkasıyla sonlanan örneklerin dışında sadece bilezik ve sadece basamak halkasının uygulandığı lüleler de görülmektedir. Duman yolunda bombeli ve karinalı bilezikler bulunur. 28 katalog numaralı lülenin duman yolu yukarıdan aşağıya genişleyen çıkıntı şeklindedir. Duman yolu ağız çapları 0.8-1.4 cm. arasında değişir. Çoğunlukla uzun tutulan duman yolu görülmekle birlikte kısa örneklerle de rastlanmaktadır.

Katalog numarası 27 olan lüle yuvarlak çanaklı tipte olup gemi omurgası doğrudan çanağa bağlanmıştır. Bir benzeri Bitlis kazı buluntularında görülmektedir. Yuvarlak çanaklı olan bu lüle, 27 katalog numaralı eserden çanak ağzının dışbükey olarak sonlanması bakımından ayrılmaktadır (Yılmaz, 2010: 191). 27 katalog numaralı lüle İzmir Etnografya Müzesi'nde bulunan 2215 envanter numaralı lüle ile ortak özelliklere sahiptir. İki lülenin de duman yolu ağız çapı 1.1 cm'dir. (Ayhan, 2006: 148). 27 katalog numaralı lüleye benzeyen başka eserler de bulunmaktadır. Bunlar: 2203, 2220, 2233, 2866 envanter numaralı lülelerdir (Ayhan, 2006: 144, 145, 146, 152). 32 katalog numaralı eser, yuvarlak çanaklı olmasından dolayı Hasankeyf Kazısı lüle buluntularından 91 katalog numaralı esere tip olarak benzemektedir. Her iki lülenin de duman yolu ağız çapı 1 cm'dir (Ayhan, 2011: 227). Yuvarlak çanağa sahip olan 28 katalog numaralı eser, Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi'nde

bulunan 18 katalog numaralı lüleye benzemektedir (Tanrıveren, 2015: 85). Fakat duman yolu formları farklılık gösterir. 28 katalog numaralı eserin duman yolu gövdesi çanağın kenarı ile birleşerek geniş tutulmuştur. 29 katalog numaralı lüle, Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi'nde bulunan E.M.4 envanter numaralı lüle ile yuvarlak çanaklı olmasından dolayı benzerlik gösterir. İki lülenin de duman yolu uzun tutulmuştur (Tanrıveren, 2015: 93). 29 katalog numaralı lülenin benzerleri İzmir Etnografya Müzesi'nde bulunmaktadır (Ayhan, 2006: 145, 147). Duman yolunun 29 katalog numaralı eserle benzerlik gösterdiği eserler ise Hasankeyf kazı buluntularından 137, 140, 141, 144, 145 katalog numaralı lülelerdir (Ayhan, 2011: 274, 279, 281, 285, 287). Yuvarlak çanaklı olan 30 katalog numaralı eserin tipinde 2007-2008 yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı'ndan çıkarılan iki yüz elliye yakın örnek bulunmaktadır (Ayhan, 2009: 9). Katalog numarası 31 olan lüle yuvarlak çanaklı olup, omurgası dışa çıkıntılıdır. Smyrna Antik Kenti Kazı buluntularından Şifa1.08.50 ve Şifa1.08.67 envanter numaralı lüleler de benzerdir. Bu lülelerin çanaklarının üst kısmı silindirik tutulmuştur (Ayhan, 2009: 9). 33 katalog numaralı lüle çanak tipi ve duman yolu ağzı formundan dolayı Edirne Yeni Saray restorasyon çalışmaları sırasında rastlanılan 38 katalog numaralı lüle ve İzmir Etnografya Müzesi'nde bulunan 2179 envanter numaralı lüle ile benzerlik göstermektedir (Cengiz, 2011: 107; Ayhan, 2006: 143).

Lale çanaklı lüle tipinden altı adet görülmektedir. Çoğunlukla lüleler duman yoluna üçgen uçla bağlanmıştır. Bunun yanı sıra “U” biçiminde kaideye bağlanan ve doğrudan çanağa kaynamış örnekler de görülmektedir. Duman yolu, bombeli bilezik ve basamak halkasıyla sonlanan örneklerin dışında bilezik ve basamak halkasının ayrı uygulandığı örnekler de görülmektedir. Duman yolu ağız çapları, 0.8-1.5 cm. arasında değişir. Kısa ve uzun tutulan duman yolları görülmektedir.

34 katalog numaralı eser, lale çanaklı lüle tipindedir. Edirne Yeni Saray Kazısı'nda ele geçirilen lüleler içerisinde Katalog numarası 86 olan lüle ile benzerlik gösterir. Bu lüle 2010 yılı kazılarında Matbahı Amire binasında bulunmuştur (Cengiz, 2011: 187-188). Hasankeyf Kazısı lüle buluntularından katalog numarası 151 ve 152 olan lüleler de tip olarak 34 katalog numaralı esere benzemektedir

(Ayhan, 2011: 293-296). 39 katalog numaralı eser, Korinth'te bulunan C118 katalog numaralı lüle ve Antalya Kaleiçi'nde bulunan Lale biçimli lüleler arasından 5 numaralı eser ile form olarak benzemektedir (Robinson, 1985: 58; Yener, 2005: 109). 34, 35, 36 katalog numaralı lüleler, Edirne Yeni Saray Kazısı'nda ele geçirilen lüleler içerisinde katalog numarası 86 olan lüle, Hasankeyf Kazısı lüle buluntularından katalog numarası 151 ve 152 olan lüleler ile lale çanaklı olmalarından dolayı benzerler (Cengiz, 2011: 187; Ayhan, 2011: 293, 295). 38 katalog numaralı esere benzer örnekler, Hasankeyf kazısı buluntularında, Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi'nde görülmektedir (Ayhan, 2011: 293-296; Tanrıveren, 2015: 105). 152 katalog numaralı eserin duman yolu kırıktır. Eser aynı zamanda Edirne Yeni Saray Kazısı'nda ele geçirilen lüleler içerisinde katalog numarası 86 olan lüleye form bakımından benzemektedir. (Cengiz, 2011: 187). 37 katalog numaralı bronzdan yapılan lüle lale biçimlidir. Benzer örneklerine Antalya Kaleiçi'nde ve Hasankeyf Kazı buluntularında rastlanmaktadır (Yener, 2005: 107-109; Ayhan, 2011: 295).

Krater biçimli çanaklı lüle tipinden müzede iki adet görülmektedir. Krater çanakların ağız kısımları dışbükey şeklindedir. Dairesel bir kaideye bağlanan gemi omurgaları görülmektedir. Kaide yüksek tutulmuştur. Krater biçimli lülelerden katalog numarası 40 olan lülenin duman yolu kırıktır. 41 katalog numaralı eserin ise duman yolu bombeli bilezikle sonlanmıştır.

40 katalog numaralı lülenin benzer örnekleri Hasankeyf Kazısı'nda görülmektedir (Ayhan, 2011: 279, 281). Aynı şekilde hafif dışa taşkın kaide üzerinde krater gibi dışa açılan çanak, dairesele veya "U" biçiminde kaidede yer alan omurga ile duman yoluna bağlanmaktadır. Aynı tip özelliklere sahip bir diğer örnek ise Bitlis Kazısı'ndan çıkarılan 43 katalog numaralı lüledir (Yılmaz, 2010: 158). Krater biçimli olan 40 ve 41 katalog numaralı eserlerin benzerleri Hasankeyf Kazısı Lüle buluntularından 137, 139, 141 katalog numaralı lülelerdir (Ayhan, 2011: 274, 278, 281).

Çanakta keskin bir kırılmanın görüldüğü karinalı çanaklı lüle tipinde beş adet eser bulunmaktadır. Çanak üzerinde silindir şeklinde kenarın yükseldiği örnekler

görülür. Eserlerin üçü üçgen uçla duman yoluna bağlanırken, diğerleri doğrudan çanağa kaynamıştır. Duman yollarında bombeli bilezik ve basamak halkası görülmektedir. Duman yolu ağız çapları, 0.8-1 cm. arasında değişmiş ve uzun tutulmuştur.

42 katalog numaralı lüle uzun yuvalı ve küçük çanağa sahiptir. Bu özellikleri barındıran bir diğer eser de Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi'nde bulunan 16 katalog numaralı lüledir. İki lülenin de duman yolu çokgen şeklindedir (Tanrıveren, 2015: 82-83). 43 katalog numaralı lüle, Hasankeyf Kazısı buluntulardan 28, 33, 34, 35 katalog numaralı lüleler ile benzerlik göstermektedir (Ayhan, 2011: 164, 169, 170, 171). Edirne Yeni Saray Kazısı'nda bulunan 23 katalog numaralı lüle, 43 katalog numaralı eserdeki gibi karinalı çanaklıdır. Her iki lülenin duman yolu bombeli bilezik ve basamak halkası ile sonlanır (Cengiz, 2011: 82). Katalog numarası 45 olan lüle karinalı çanaklı olup Hasankeyf Kazısı lüle buluntularından 64, 65, 68 katalog numaralı lüleler ile benzerlik göstermektedir. Eserlerin duman yolu bombeli bilezik ve basamak halkasıyla sonlanmıştır (Ayhan, 2011: 200-202, 204). 45 katalog numaralı lülenin benzeri Edirne Yeni Saray kazı buluntularından 25 katalog numaralı eserdir (Cengiz, 2011: 86-87). 44 katalog numaralı eser, Edirne Yeni Saray kazı çalışmalarında ele geçirilen 23 katalog numaralı lüle ile benzerlik göstermektedir. Lülelerin ikisi de karinalı çanaklı olmakla birlikte duman yolları bombeli bilezik ve basamak halkasıyla sonlanmıştır (Cengiz, 2011: 82-83).

Silindir çanaklı lüle tipinden bir adet görülmektedir. 47 katalog numaralı eserin doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunur. Duman yolunun sonunda içbükey bir bilezik vardır. Duman yolu uzun tutulmuş ve ağzı 1.5 cm. çapındadır.

Silindir çanaklı olan 47 katalog numaralı eserin benzerleri, Edirne Yeni Saray Kazısı 4, 7, 10, 11 katalog numaralı lülelerdir (Cengiz, 2011: 54, 59, 64, 65).

Müzedede bulunan lüleler arasında iki adet disk kaideli lüle bulunmaktadır. Bunlardan biri kenarları süslü yuvarlak bir aksan şeklindedir. Diğerinin disk kaidesi ise çiçek biçimindedir. Üzerinde dışbükey kenar yükselir. Duman yolunun bilezik ve basamak halkasıyla sonlanan örnekleri bulunmakla birlikte sadece basamak

halkasıyla sonlanan lüleler de mevcuttur. Duman yolu ağız çapları, 0.8-1.6 cm. arasında değişmektedir. Duman yolu kısa ve uzun tutulmuş örnekler mevcuttur.

Disk kaideli olan 48 katalog numaralı lülenin benzerleri Başur Höyük Kazısı, Hasankeyf Kazısı ve Antalya Kaleiçi'nde bulunan örneklerde görülmektedir (Ayhan, 2009: 57; Ayhan, 2011: 301, Yener, 2005: 103). 49 katalog numaralı lülenin disk kaidesi çiçek biçimlidir. Eserin benzerlerine Hasankeyf kazı buluntularında, Ankara Etnografya Müzesi'nde, Topkapı Sarayı Müzesi'nde ve İstanbul Şehir Müzesi'nde rastlanmaktadır (Ayhan, 2011: 308; Ayhan, 2006: 112, 121, 122, 124, 130).

Basık kaideli lüle tipinden bir adet bulunmaktadır. Lülenin kenarı silindirik şeklinde yükselmiş ve ağza doğru içbükey kıvrılmıştır. Üçgen uçla bağlanan gemi omurgası bulunur. Duman yolu karıneli bilezik ve basamak halkası ile sonlanmıştır. Duman yolu ağız 1 cm. çapındadır.

50 katalog numaralı lüle basık kaideli olmasından dolayı Smyrna Antik Kenti Kazısında bulunan basık kaideli lüleler ile benzerlik göstermektedir. Farklı olarak eser, ağza doğru içbükey olarak kıvrılır (Ayhan, 2009: 14-15), (Ayhan, 2015: 13).

İncelenen lüleler arasında tipi tespit edilemeyen bir adet lüle bulunmaktadır. Bu lülenin çanağı silindirik şekline benzemektedir. Çanağı at başı biçimindedir. Doğrudan çanağa kaynamış olan gemi omurgası bulunur. Ağız çapı 0.5 cm'dir. Duman yolu uzun tutulmuştur.

47 katalog numaralı eser, Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 34/709 envanter numaralı eser ve Tophane'de bulunan bir lüle ile form olarak benzerlik gösterse de çanağın ağız kenarının dışbükey olmasından dolayı ayrılmaktadır (Ayhan, 2006: 128; Göktaş, 1994: 232).

4.3. Süsleme

Lülelerde bulunan süslemelerde baskı, rulet baskı, kazıma, kabartma, kakma teknikleri kullanılmıştır. Lülelerin çoğunda süsleme görülmektedir. Çanak lülenin diğer bölümlerine göre daha çok bezemeye sahiptir.

Tarsus Müzesi'nde bulunan örneklerde bitkisel, geometrik, yazılı ve figürlü süslemeler görülmektedir. Bitkisel süsleme olarak ağırlıkla stilize yaprak motifleri bulunur. Stilize yaprak motifleri 2, 3, 4, 6, 9, 14, 15, 17, 20, 21, 29, 36, 40, 43, 46 katalog numaralı lülelerde görülmektedir. Bu motifler baskı ve rulet baskı tekniği ile yapılmıştır.

Stilize çiçek motifleri 13, 14, 19, 21, 27, 32, 34, 35, 39, 42, 44 katalog numaralı eserlerde görülmektedir. Baskı ve rulet baskı teknikleriyle yapılmıştır. Ağaç motifleri 31 ve 42 katalog numaralı eserde bulunmaktadır. Baskı tekniği kullanılmıştır. 31 katalog numaralı eserin kaidesinin ortasında stilize ağaç motifi ve iki yanında birer çiçek veya daireden oluşan süsleme görülmektedir. 42 katalog numaralı eserin bilezik kısmında çiçek ve yaprakların eklenmesiyle oluşan bordür bulunmaktadır.

İncelenen lülelerde geometrik süslemelerde kullanılmıştır. 5 katalog numaralı lülelerde dikdörtgenler, 3, 5, 13, 18, 28, 40, 45, 50 katalog numaralı eserlerde ise kareler görülmektedir. 2, 6, 7, 8, 12, 14, 17, 22, 25, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 38, 41, 42, 44, 46, 47 katalog numaralı eserlerde çubuklu süslemelere rastlanmıştır. Çubukların boyutları kısa ve uzun olarak değişmektedir. Zikzak motifleri 9, 45 ve 32 envanter numaralı eserlerde görülmektedir. Motifler, 9 envanter numaralı eserin duman yolunda, 32 envanter numaralı eserin çanak ağzında, 45 envanter numaralı eserin ise çanak ve duman yolunda görülmektedir. İncelenen lülelerde yivlere oldukça sık rastlanılır. Yivler, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 35, 38, 39, 42, 43, 50 katalog numaralı eserlerde görülmektedir. Oluklar, 4, 20, 21, 32 katalog numaralı eserlerde vardır. 4, 20, 21 envanter numaralı eserlerin çanağında görülen oluklar, 32 katalog numaralı eserin bilezik kısmında bulunmaktadır. Oval şekiller 8, 25 ve 33 katalog numaralı lülelerde görülmektedir. 8 envanter numaralı eserde merkezden yayılan ışımsal bezeme

bulunan oval şekiller bulunmaktadır. 39, 49 katalog numaralı lülelerde dalgalı çizgiler, 28 ve 41 katalog numaralı eserlerde kafes şeklinde tarama görülmektedir. 44 katalog numaralı lülenin kaidesinde daire ve etrafa yayılan ışın demetlerinden oluşan süsleme bulunmaktadır. 41 katalog numaralı eserde kabardan etrafa yayılan altı çubuk ile aralarında birer küçük kabardan oluşan süsleme görülmektedir. 21, 49 katalog numaralı eserlerde eşkenar dörtgen bulunur. 21 katalog numaralı lülenin bombeli bilezik kısmında eşkenar dörtgen ve köşelerinde küçük üçgenlerden oluşan süsleme görülmektedir. 32 katalog numaralı eserde istiridye kabuğu şeklinde süsleme, 16 katalog numaralı eserde ise deniz çapası bulunmaktadır. 1 katalog numaralı eserin çanağı at başı biçimindedir. 48 katalog numaralı lülenin çanağının tabanına yakın olan bölümde ay şeklinde çıkıntı görülür. 34, 35 katalog numaralı lülelerin çanağında maska ya da aslan başına benzer bir figür vardır.

İncelenen beş adet lülede yazı görülmektedir. Bu yazılar mühür niteliği de taşır. Mühürler damga mühür şeklindedir. 24 katalog numaralı eserde “Şaban”, 5 katalog numaralı eserde “Seyit”, 13 katalog numaralı lülede “Emin”, 50 katalog numaralı eserde “Esin”, 30 katalog numaralı lülenin çanağında “Ali? ”, duman yolunda ise “Hilmi” yazmaktadır. 28 katalog numaralı eserde bulunan mühür ise aşınmadan dolayı okunamamaktadır. Mühürler Osmanlıca yazılmıştır. Mühürde okunan isimlerin kullanıcıya ait olduğu düşünülmektedir.

Bitkisel süslemeli mühürler, 4, 19, 21, 31 katalog numaralı eserlerde görülmektedir. 4 katalog numaralı eserde ters düz şeklinde yaprak mührü vardır. 31 katalog numaralı lülede stilize ağaç motifi, iki yanında birer çiçek ya da daireden oluşan mühür bulunmaktadır. 19 katalog numaralı eserde ve 21 katalog numaralı lülede stilize çiçek motifli mühür bulunmaktadır.

Geometrik süslemeli mühürler 16, 33, 41, 44 katalog numaralı lülelerde görülmektedir. 41 katalog numaralı eserde kabardan etrafa yayılan altı çubuk ile aralarında birer küçük kabardan oluşan mühür bulunmaktadır. 44 katalog numaralı lülede ortada daire ve etrafa yayılan ışın demetlerinden oluşan mühür vardır. 33 katalog numaralı eserde ise daire içinde merkezdeki kabardan etrafa yayılan ışın demetlerinden oluşan mühür bulunmaktadır.

Nesneli süslemeli mühür, 16 katalog numaralı eserde görülmektedir. Bu lülede deniz çapası mührü bulunur. Kişilerin mesleklerine göre lüleler de üretilmiştir. 16 katalog numaralı lülenin deniz çapası mührü bulundurmasından dolayı bir denizciye ait olduğu düşünülmektedir.

13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22 katalog numaraları lülelerin birbirlerinden farkı genellikle süslemeleri olmuştur. Duman yollarına bakıldığında bazılarında bilezik bazılarında ise basamak halkası görülmektedir. Bombeli kısımları genellikle yivlidir. Diğerlerinden farklı olarak 14 ve 22 katalog numaralı lülelerin duman yolundaki bombeli bileziklerinin üzerinde baskı stilize çiçek motifleri görülmektedir. 19 katalog numaralı eser ise daha sade olup bilezik kısmı çok kenarlı vida başı şeklindedir. Karinalı bileziğe sahip olan lüleler ise 12, 16 ve 23 katalog numaralı lülelerdir. 20 katalog numaralı eserin duman yolunda stilize yaprak motifleri bulunmaktadır. Bombeli bilezik kısmı ise zikzak motiflidir. 21 katalog numaralı lülenin duman yolunda bordürlerin arasında diyagonal yivler yer alır. Bombeli bilezik kısmında eşkenar dörtgen ve köşelerinde küçük üçgenlerden oluşan süsleme tekrarlanarak işlenmiştir. 13 katalog numaralı eserin duman yolu çokgen gövdeli ve basamak halkasıyla sonlanmıştır. Çanak kısımlarına bakıldığında genellikle yivlidir. Basık yuvarlak çanaklı olan 10 katalog numaralı lülenin diğerlerinden farklı olarak duman yolu çanağa göre küçük ve kısa tutulmuştur. Ayrıca omurgası da hafif şişkindir. 20 katalog numaralı lülenin çanak bölümünde yivlerden ve oluklardan oluşan süsleme görülür. 14 katalog numaralı lülenin çanak kısmında yaprakların yan yana dizilmesinden oluşan baskı süsleme ve iki sıra kısa çubuklardan oluşan bordür bulunmaktadır. 21 katalog numaralı lülenin kaide bölümünde stilize çiçek motifinden oluşan mühür görülür. 19 katalog numaralı eserde çanağın alt kısmında üç sıra yiv mevcuttur. Yivlerin birleştiği yerde ise stilize çiçek motifi görülür.

2 katalog numaralı lüle ve Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi'nde bulunan 15 katalog numaralı lülede çanak ile kenarı bağlama notasında kısa yivlerle oluşturulmuş süslemeler görülmektedir. 15 katalog numaralı lülede daha çok geometrik süslemeler mevcutken 2 katalog numaralı lülede çanakta bulunan aralıklı çift sıra yivlerin arasında yaprak motifleri görülmektedir (Tanrıveren, 2015: 80-81).

Aynı zamanda eserde bulunan stilize yaprak motiflerinin benzerlerine Hasankeyf kazısı lüle buluntularından 21, 24, 90, 91 katalog numaralı eserlerde rastlanılır (Ayhan, 2011: 157, 160, 226, 227) Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularından 24 ve 38 katalog numaralı eserlerde de benzer yaprak motifleri bulunmaktadır (Cengiz, 2011: 84, 107).

Katalog numarası 17 olan eser ve Korinth'te bulunan C3 katalog numaralı lülenin duman yolları bombeli bilezik ve basamak halkası ile sonlanmıştır (Robinson, 1985: 47). 3 katalog numaralı lüle ile Bitlis Kazısı'ndan çıkarılan 5 katalog numaralı lülenin çanaklarının etrafı yivler ile dilimlenmiştir (Yılmaz, 2010: 44-45). 3 katalog numaralı eserde görülen stilize yaprak motiflerinin benzeri Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularından 72 katalog numaralı eserde görülmektedir (Cengiz, 2011: 165).

Çanağında ikişerli yivlerin aralıklı olarak sıralandığı 4 katalog numaralı lüleye benzer bir örnek Bitlis kazısı buluntularında görülmektedir (Yılmaz, 2010: 122-123). 4 katalog numaralı lüle, ağız kenarına doğru ince bir bilezik oluştururken, 31 katalog numaralı lülede sadece iki sıra yiv bulunur. Ankara Etnografya Müzesinde görülen 1779 envanter numaralı lülenin yuva yolunun sarmal yivlerle süslenmiş bombeli ağza sahip oluşu, 4 katalog numaralı eser ile benzerlik göstermektedir (Ayhan, 2006: 114-115). 25 katalog numaralı lüle ile Smyrna Antik Kentinde yapılan kazılarda bulunan 1. grup basık yuvarlak çanaklı lüleler gövde ortasında bulunan süslemeler bakımından benzemektedirler (Ayhan, 2009: 11).

6 katalog numaralı lülede bulunan stilize yaprak motiflerinin bir benzeri, Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularından 72 katalog numaralı eserde görülmektedir (Cengiz, 2011: 165). 6 katalog numaralı eserin çanak kısmı dilimli görünümüne sahiptir. Bu özelliği ile İzmir Etnografya Müzesi'nde yer alan 2203 envanter numaralı lüle ile benzerlik göstermektedir (Ayhan, 2006: 144). 8 katalog numaralı eserde bulunan oval şekillerin benzerleri, Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularından 76 katalog numaralı ve Bitlis kazısı lüle buluntularından 45 katalog numaralı eserlerde görülmektedir (Cengiz, 2011: 171; Yılmaz, 2010: 164).

Katalog numarası 9 olan lüle üzerindeki stilize yaprak motiflerinin benzerleri, Hasankeyf kazısı buluntularından 21 ve Edirne Yeni Saray kazısı buluntularından 24, 38 katalog numaralı lülelerde görülmektedir (Ayhan, 2011: 157; Cengiz, 2011: 84, 107). Eserde görülen zikzak motiflerinin benzerine ise Edirne Yeni Saray kazısı buluntularından 28 katalog numaralı lülede rastlanılır (Cengiz, 2011: 91). Hasankeyf kazı buluntularından 106 numaralı lüle, çanak ağız bölümünü içbükey bir bandın kuşatması bakımından 11 katalog numaralı lüleye benzemektedir. Fakat eser duman yoluna üçgen uçla bağlanırken, 106 katalog numaralı lülede direkt bağlantı sağlanmıştır (Ayhan, 2011: 242).

Çanağında kazıma tekniği ile yapılmış yivlerden oluşan şeritler bulunan 27 katalog numaralı lülenin süslemeleri eş aralıklarla yapılmıştır. Yivlerin üzerinde stilize çiçek ve küçük kare dizisi dikey olarak görülmektedir. Buna benzer örnekler İzmir Etnografya Müzesi'nde bulunur (Ayhan, 2006: 152, 153). 27 katalog numaralı lüleye benzer bir diğer örnek Bitlis kazısı buluntularından katalog numarası 54 olan eserdir. Lüle ile çanağın üzerindeki süsleme bakımından benzerlik göstermektedir (Yılmaz, 2010: 191-193). 27 katalog numaralı lüle İzmir Etnografya Müzesi'nde bulunan envanter numarası 2866 olan lüle ile çanağın üzerindeki yivli süsleme bakımından benzerlik göstermektedir (Ayhan, 2006: 152). Aynı zamanda çanağın ağız kenarında dikey şeritlerin bulunmasından dolayı da benzerdir. Bu lüleleri ayıran özellik ise 2866 envanter numaralı eserin üçgen uçla çanağının yuvaya bağlanmasıdır. 27 katalog numaralı lüle duman yolunun ağız kenarında kalınca bir bilezik bulundurmaktadır. Buna benzer bir örnek İzmir Etnografya Müzesi'nde görülür (Ayhan, 2006: 148).

28 katalog numaralı eserin çanağında yivler bulunmaktadır. Bu yivlerin benzerleri Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi'nde (Tanrıveren, 2015: 85), Smyrna Antik Kenti kazısı buluntularında (Ayhan, 2009: 9), Edirne Yeni Saray Kazısı'nda (Cengiz, 2011: 74) görülür. 28 katalog numaralı lülede görülen baklava deseninin benzerleri ise Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularından katalog 14, 19, 42 numaralı eserlerde ve Bitlis kazısı lüle buluntularından 40 katalog numaralı eserde görülmektedir (Cengiz, 2011: 69, 76, 114; Yılmaz, 2010: 149). 29 katalog numaralı

lülenin üçgen uçla bağlanan gemi omurgası vardır. İzmir Etnografya Müzesindeki 2219, 2216, 2220 katalog numaralı lülelerde de üçgen uçla bağlanan gemi omurgası bulunmaktadır (Ayhan, 2006: 145, 150, 151). Süsleme olarak genellikle geometrik desenler yer almıştır.

Katalog numarası 30 olan lülenin çanağı duman yoluna üçgen uçla bağlanmıştır. 2007-2008 yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı'ndan çıkarılan iki yüz elliye yakın örneklerin genelinde de bu uygulama görülmektedir (Ayhan, 2009: 9). Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi'nde bulunan 23 katalog numaralı lülenin 29 katalog numaralı eserde olduğu gibi üçgen uçla birleşen omurgası bulunmaktadır (Tanrıveren, 2015: 93). 31 katalog numaralı lülede bulunan stilize ağaç motifinin benzeri, Hasankeyf kazısı lüle buluntularından 139 katalog numaralı eserde görülür (Ayhan, 2011: 278). 33 katalog numaralı lüle ile Edirne Yeni Saray restorasyon çalışmaları sırasında bulunan 38 katalog numaralı lülenin çanak kısmında yivler bulunmaktadır. Edirne'de bulunan lülenin yivlerinin üzerinde yaprak motifleri görülür (Cengiz, 2011: 107). 33 katalog numaralı lülede çanağın alt bölümünde merkezdeki kabardan etrafa yayılan ışın demetlerinden oluşan mühür bulunmaktadır. Hasankeyf kazısı buluntularından 94 katalog numaralı eser, çanak altında kabara bulundurmasından dolayı lüle ile benzerlik göstermektedir (Ayhan, 2011: 230).

Çanağında maska benzer bir figür görülen 34, 35 katalog numaralı eserlerin benzerleri Hasankeyf Kazısı lüle buluntularından 152 ve 189 katalog numaralı lülelerdir (Ayhan, 2011: 296, 336). Ayrıca 34, 35 ve 152 katalog numaralı eserlerde çanağın ön yüzünde laleye benzer bir motif bulunmaktadır (Ayhan, 2011: 296). Edirne Yeni Saray Kazısı'nda ele geçirilen lüleler içerisinde Katalog numarası 86 olan lülede de bu özellik görülmektedir (Cengiz, 2011: 187-188).

39 katalog numaralı eser ve Korinth'te bulunan C109 katalog numaralı lülenin ön yüzlerindeki süslemeler benzerdir (Robinson, 1985: 58). 34, 35, 36 katalog numaralı eserlerin benzerleri Edirne Yeni Saray ve Hasankeyf Kazılarında görülmektedir (Cengiz, 2011: 187; Ayhan, 2011: 293, 276). 36 katalog numaralı lülenin diğerlerinden farkı duman yolunun kısa çubukların yan yana gelmesinden

oluşan bordüre kadar silindirik olarak devam etmesi ve bu bordürden sonra dilimli olarak uzamasıdır. Bu duman yolunun bir benzeri Hasankeyf kazısı buluntularından katalog numarası 138 ve 141 olan lülelerde görülmektedir (Ayhan, 2011: 276, 281).

Katalog numarası 38 olan eserin çanağının ağız kısmını bilezik kuşatmıştır. Benzeri Hasankeyf Kazısı lüle buluntularından 152 katalog numaralı lülede görülmektedir (Ayhan, 2011: 295). 40 katalog numaralı eser yan yana dizilmiş yaprak motifi barındırmasından dolayı Hasankeyf kazısı lüle buluntularından 90 katalog numaralı esere benzemektedir (Ayhan, 2011: 226). 41 katalog numaralı lülenin duman yolunda bulunan basamak halkasının üzerindeki süslemenin benzeri Edirne Yeni Saray Kazısı'nda ele geçen lüle buluntularından 42 katalog numaralı eserde görülmektedir (Cengiz, 2011: 114-115). 41 katalog numaralı lülenin çanak gövdesindeki rozetlere, Edirne Yeni Saray kazısı buluntularında da rastlanmıştır (Cengiz, 2011: 82, 120).

Ağaç motiflerini barındıran 42 katalog numaralı lülenin benzerlerine Hasankeyf kazısı lüle buluntularında rastlanılmaktadır (Ayhan, 2011: 218, 291). 43 katalog numaralı lülede bulunan yaprak motiflerinin benzerleri ise Hasankeyf kazısı lüle buluntularından 21, 24, 90 ve 91 katalog numaralı eserlerde görülmektedir (Ayhan, 2011: 157, 159, 160, 226, 227).

46 katalog numaralı lülede stilize yaprak motifleri bulunmaktadır. Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularından 72, 73 ve 77 katalog numaralı eserlerde de bu yaprakların benzerleri vardır (Cengiz, 2011: 165, 167, 173). 44 katalog numaralı lülede etrafa yayılan ışın demetlerinden oluşan mühür bulunmaktadır. Bu mührün benzerlerine Bitlis ve Hasankeyf kazısı lüle buluntularında rastlanır (Yılmaz, 2010: 233; Ayhan, 2011: 158). 44 katalog numaralı eserin çanağı derin yivlidir. Benzeri Edirne Yeni Saray kazı çalışmalarında ele geçen 23 katalog numaralı lülede görülmektedir (Cengiz, 2011: 82-83). 44 katalog numaralı lülenin ağız kenarında baskı stilize çiçek motifi görülürken, 23 katalog numaralı lülede geometrik süslemeler bulunmaktadır. Kaidenin orta bölümünde daire ve etrafa yayılan ışın demetlerinden oluşan mühür vardır.

Katalog numarası 49 olan lüenin duman yolunda görülen bordürde eşkenar dörtgenler bulunmaktadır. Bu eşkenar dörtgenlerin benzeri Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularından 19 katalog numaralı eserde görülür (Cengiz, 2011: 76). 49 katalog numaralı eserde görülen dalga motiflerinin benzeri ise Hasankeyf kazısı buluntularından 280 katalog numaralı lülede görülmektedir (Ayhan, 2011: 427).

12, 16, 18, 23 ve 26 katalog numaralı eserlerin çanak bölümünde dikey yivler belli aralıklarla konumlandırılmıştır. Lüleler bu özelliklerinden dolayı Bitlis Kazı buluntularından 5, 36, 58 ve Edirne Yeni Saray Kazısı'ndan çıkarılan 42 katalog numaralı eserlere benzemektedir (Yılmaz, 2010: 44, 137, 203; Cengiz, 2011: 114). 12 katalog numaralı eser duman yoluna üçgen uçla bağlanmakla birlikte kısa çubuklardan oluşan bordürle belirtilmiştir. Bu çubuk dizisi Bitlis Kazısı'nda bulunan 45 ve Edirne Yeni Saray Kazısı buluntularından 35, 58 katalog numaralı eserlerde görülmektedir (Yılmaz, 2010: 164; Cengiz, 2011: 103-141).

13 katalog numaralı lülede omurga iki sıra karelerden oluşan bordürlerle sınırlandırılmıştır. Ankara Etnografya Müzesi'nde görülen 1789 ve Manisa Etnografya Müzesi'nde bulunan 14.2001 envanter numaralı lülelerde de bu süsleme görülmektedir (Ayhan, 2006: 102, 323). Lüenin çanak ağız kısmında bulunan stilize çiçek motifinin benzeri İstanbul Şehir Müzesi'nde bulunan 3443/4 envanter numaralı eserde görülmektedir (Ayhan, 2006: 133).

Çanağında stilize çiçek motifi bulunduran 32 katalog numaralı lüle, Hasankeyf Kazısı buluntularından 251 katalog lüle ile benzerlik göstermektedir. Fakat bu süsleme 251 katalog numaralı lüenin duman yolunda bulunmaktadır. 15 katalog numaralı lüenin bombeli bilezik kısmında diyagonal yivler görülmektedir. Korinth'te bulunan C 99 katalog numaralı lüenin çanak bölümünde bu diyagonal yivler görülmektedir (Robinson, 1985: 56). Lüenin duman yolunda stilize yaprak motifleri bulunur. Bu yaprak motiflerinin benzerlerine Hasankeyf kazısı lüle buluntularından 21, 24, 90, 91 katalog numaralı eserlerde rastlanmaktadır (Ayhan, 2011: 157, 160, 226, 227). Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularından 24 ve 38 katalog numaralı eserlerde de benzer yaprak motifleri bulunmaktadır (Cengiz, 2011: 84, 107).

Katalog numarası 17 olan lüenin bombeli bileziğinin üzerinde diyagonal kısa çubuklardan oluşan bordürler mevcuttur. Bileziğin üzerinde diyagonal çubuklar bulunduran örneklerden Hasankeyf Kazısı buluntularında görülmektedir (Ayhan, 2011: 390, 391, 394). 17, 20, 21 ve 22 katalog numaralı eserlerde bulunan yaprakların benzerlerine ise Hasankeyf Kazısı (Ayhan, 2011: 158, 160, 420), Edirne Yeni Saray Kazısı (Cengiz, 2011: 107, 109) ve Korinth kazı buluntularında (Robinson, 1985: 52) rastlanılmaktadır. Çanağı duman yoluna direkt bağlanan 19 Katalog numaralı lüenin duman yolunda bulunan bileziği çokgen olup vida başı şekline benzemektedir. Benzerleri ise Topkapı lülelerinde görülür (Bakla, 2007: 135).

36 katalog numaralı lüenin duman yolu, kısa çubukların yan yana gelmesinden oluşan bordüre kadar silindirik olarak devam eder. Bu bordürden itibaren dilimli olarak basamak halkasına kadar uzanmaktadır. Basamak halkasının alt bölümünde kısa çubukların yan yana gelmesinden oluşan bordür bulunur. Bu süsleme özelliğine sahip benzer örnekler Hasankeyf Kazı buluntularında görülmektedir (Ayhan, 2011: 274-276, 279-282, 287). Eserin çanağının duman yoluna bağlantı yerinde beş adet yaprak motifi görülmektedir. Bu süslemeye benzer olarak Hasankeyf Kazısında 84 katalog numaralı lüle bulunmaktadır (Ayhan, 2011: 220). Ayrıca Edirne Yeni Saray Kazısı'nda bulunan 31 Katolog numaralı lülede çanaktan sonraki gövde kısmında birbirini tekrar eden yaprak motifi sıralanmıştır. Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan 1809 envanter numaralı lülede çanak altında bulunan mührün etrafı yaprak ile çevrelenmiştir (Ayhan, 2006: 113). Katolog numarası 56 olan lülede ise çanak ve gövdeye yerleştirilen yaprak motifleri bulunmaktadır (Cengiz, 2011: 96).

Katalog numarası 42 olan lüle üzerinde baskı, çizgi ve bitki motifleri bulunur. Çanak kısmında iki adet yiv, iki sıra kısa çubuklardan oluşan bordür ve bitkisel süsleme görülmektedir. Duman yolunda ise ağaç motiflerinin ve kısa çubukların yan yana gelmesinden oluşan bordürler bulunmaktadır. Bilezik bölümünde lale motifini andıran süslemeler görülür. Lülede bulunan ağaç motiflerinin benzerleri, Hasankeyf Kazısı buluntularından 82 katalog numaralı lülede görülmektedir (Ayhan, 2011: 218). Ayrıca Hasankeyf Kazı buluntularından 94 katalog numaralı lüenin gövdesinde yer

alan lale motifi ile 42 katalog numaralı lüenin bilezik üzerinde bulunan motif benzerlik göstermektedir (Ayhan, 2011: 220-230).

Gövdesini iki sıra bordür kuşatan 38 katalog numaralı lüenin benzer örneği Edirne Yeni Saray Kazısı'nda bulunan 62, 64 katalog numaralı lülelerdir. Çanak kısmında sıralanan yivler ile çanak ve gövdeyi ayıran iki sıra bordür benzerlik göstermektedir (Cengiz, 2011: 149-153).

41 katalog numaralı lüenin çanak gövdesinde ve kaide üzerinde kabardan etrafa yayılan altı çubuk ile aralarında birer küçük kabardan oluşan rozetler yan yana dizilmiştir. Bu rozetlerin altında ve üstünde kafes şeklinde tarama mevcuttur. Kafes şeklinde tarama, bombeli bileziğin üzerinde de bulunmaktadır. Duman yolunda bulunan basamak halkasının üzerindeki kafes şeklindeki süsleme Edirne Yeni Saray Kazısı'nda ele geçen lüle buluntularından 42 katalog numaralı eserle benzerlik göstermektedir (Cengiz, 2011: 114-115). 41 katalog numaralı lüenin çanak gövdesindeki ve kaidesindeki süslemenin benzerleri, Edirne Yeni Saray Kazısı lüle buluntularından katalog 46 numaralı eserlerde görülmektedir (Cengiz, 2011: 187-188). Eser, Hasankeyf Kazı buluntularından 78 katalog numaralı lüenin gövdesinde belirli aralıklarla yapılan motifle benzerlik göstermektedir (Ayhan, 2011: 214). Aynı süsleme Bitlis Kazısı'ndan çıkarılan 65 katalog numaralı lüenin kaidesi altında da görülür (Yılmaz, 2010: 224). Kafes şeklinde tarama yapılan esere benzer bir örnek ise İzmir Etnografya müzesinde bulunan 2188 envanter numaralı lüedir (Ayhan, 2006: 156).

Kaidesinde üçgen olarak kısa çizgilerin yan yana gelmesinden oluşan bordür görülen 29 katalog numaralı esere örnek olarak, İzmir Etnografya Müzesi'nde yer alan 22.2001 envanter numaralı lüle verilebilir (Ayhan, 2006: 150). Kaidede bulunan kısa çizgilerden oluşan üçgen bordür 7 katalog numaralı lüleyle benzemektedir. 30 katalog numaralı lüenin yuva ağzındaki süsleme ile Bitlis Kazısı'ndan çıkarılan 62 katalog numaralı lüle benzerlik göstermektedir. Bitlis Kazısı buluntularından 45 katalog numaralı lüle kaide kısmındaki süsleme bakımından benzerdir (Yılmaz, 2010: 165, 214).

Katalog numarası 5, 7, 11 olan lüleler, Hasankeyf Kazısı'nda bulunan 98 ve 103 katalog numaralı lüleler ile yivlerin çanağı kuşatması açısından benzerlik gösterirler (Ayhan, 2011: 234, 239). 11 katalog numaralı lülenin farkı üçgen uçla duman yoluna bağlanmasından dolayı yivlerin buraya kadar devam etmesidir. Aynı zamanda 106 katalog numaralı lülenin çanak ağız bölümünü içbükey bir bandın kuşatması bakımından da benzerlik göstermektedir (Ayhan, 2011: 242).

5 katalog numaralı lüle, Hasankeyf Kazı buluntularından 105 katalog numaralı lüle ile çanağın ağız kısmındaki süsleme bakımından benzerlik bulundurur (Ayhan, 2011: 241). 6 katalog numaralı lülede bulunan stilize yaprak motiflerinin bir benzeri, Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularından 72 katalog numaralı eserde görülmektedir (Cengiz, 2011: 165). Çanak kısmı dilimli görünümüne sahiptir. Bu özelliği ile İzmir Etnografya Müzesi'nde bulunan 2203 envanter numaralı lüle ile benzerlik göstermektedir (Ayhan, 2006: 144).

Katalog numarası 11 olan eser, Hasankeyf Kazı buluntularından 106 katalog numaralı lüleyle çanak ağız bölümünü içbükey bir bandın kuşatması bakımından benzemektedir. Fakat eser duman yoluna üçgen uçla bağlanırken, 106 katalog numaralı lülede direkt bağlantı sağlanmıştır (Ayhan, 2011: 242).

Örneklerde de gördüğü gibi bazı özellikleri ile birbirine benzeyen lüleler farklı coğrafi bölgelerde görülmektedir. Bulunduğu bölgenin özelliklerini taşıyan lüleler ustanın da yeteneğiyle birlikte kendine özgü formlar oluşturmuştur. Yapılan lülelerin tamamının üzerinde tarih veya mühür bulunmadığından dolayı tarihlendirme sorunu yaşanmıştır. Fakat lülelerin malzeme, hamur özellikleri, tipi, süslemesi ve ölçüleri ele alınarak tarihlendirmesi hakkında yorumlar yapılabilmektedir.

Tütünün varoluşundan 20. yüzyıla kadar devam eden lüle içimi, dünyanın birçok yerinde kullanılmış ve belli bir zaman sonra ticaretin de bir parçası olmuştur. Ancak 20. yüzyılda sigaranın kullanılmaya başlamasıyla üretimi azalmıştır. Sigaranın daha ucuza bulunması ve daha kolay kullanılması lülenin üretimini kısıtlamıştır. Sanayileşmeyle birlikte lüle atölyeleri de zaman içinde kapanmış ve lüle üretimi durarak yok olmuştur.

KAYNAKÇA

Abdulğani en-Nāblusī, eş-Şulh beyne'l-İhvān fī Hukmi İbāhāti'd-Duḥān (Yazma: Nuruosmaniye Ktp., no.2404).

Arseven, C. Esad (1943). “Çubuk Maddesi”, **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt: 1, İstanbul.

Arseven, C. Esad (1983). “Lüle”, **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt: 3, İstanbul, s. 1245-1246.

Ataman, S. Yaver (1997). **Türk İstanbul**, İstanbul.

Aydın, Ayşe (2016). “Tarsus Bölgesi'nin Roma Dönemi'nden Erken Hıristiyanlık Dönemi Sonuna Kadar Tarihi- Coğrafyası ve Yapıları”, **Tarsus Müzesi Taş Eserleri: Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler**, İstanbul, s.185-240.

Ayhan, Gökben (2009). “Basur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları”, **XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**(14-16 Ekim 2009), İstanbul, s.49-58.

Ayhan, Gökben (2006). **Çeşitli Müzelerde Bulunan Örnekleriyle Osmanlı Lüleleri**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Ayhan, Gökben (2011). **Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Ayhan, Gökben (2015). “Lülelerde Görülen Kuş Figürleri Üzerine Bir Araştırma”, **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 1, İzmir, s.1-21.

Ayhan, Gökben (2009). “Smyrna Antik Kenti Kazıları 2007-2008 Yılı Lüle Buluntuları”, **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: II, İzmir, s.1-22.

Ayhan, Gökben (2011). “19. Yüzyıla Tarihlenen Bir Grup Osmanlı Lülesi”, **Kültürel Bellek ve Estetik Yansımalar**, Ankara, s.227-241.

Bakla, Erdinç (2007). **Tophane Lüleliği**, İstanbul.

Bakla, Erdinç (2007). **Tophane Lüleliği Osmanlı'nın Tasarımdaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi**, İstanbul.

Bakla, Erdinç (1985). “Unutulmuş Bir Halk Sanatı, Lülecilik”, **Antika**, Sayı: 5, İstanbul, s.4-8.

Baram, Uzi (1999). "Clay Tobacco Pipes and Caffe Cup Sherds in the Archeology of the Middle East: Artifacts of Social Tensions From the Otoman Past", **International Journal of Historical Archaeology**, Vol.3, No.3.

Baram, Uzi (2004). "Filistin Geçmişinden Dolaşık Objeler", **Osmanlı Arkeolojisi**, İstanbul, s.142-163.

Baram, Uzi (1995). "The Clay Tobacco Pipes of Cyprus" **Report of the Department of Antiquities Cyprus**, pp.299-309.

Barişta, H. Örcün (2002). "Ankara Eyne Bey Hamamı Kazısında Bulunan Lüleler Üzerine", **Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan 10-13 Ekim 2001 Bildiriler**, İzmir, s.71-81.

Baykara, Ruhisu (2004). "Osmanlı Devleti'nde İlk Tütün İçme Yasağı ve İktisadi Sebebi", **Ehlikeyfin kitabı**, İstanbul, s.301-304.

Bayraktar, Nedret (1990). "Tütün Lüleleri, Tophane İş Eserler", **Türkiyemiz Dergisi**, Sayı: 62, İstanbul, s.19-25.

Bilgili, A. Sinan (2001), **Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri**, Ankara.

Cantay, Gönül (2005). "Edirne Yeni Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları", **VIII. Ortaçağ Ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu** (26-28 Nisan 2004/Sakarya), Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:7, Sayı:1., s.108-120.

Cengiz, Aysun (2011). **Edirne Yeni Saray Kazılarında Ele Geçen Lüleler**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Corti, E. Ceasar, Conte (1946). **Tütün Keyfi**, (Çev. Cemal Çağlar), İstanbul.

Çavuş, Mehmet (2016). **Tarsus Müzesi Taş Eserleri: Heykeltıraşlık ve Mimari Plastik Eserler**, İstanbul.

_____ (1986). "Çubuk Maddesi", **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Cilt: VI, İstanbul, s.2799.

_____ (1964). "Çubuk Maddesi", **Türk Ansiklopedisi**, Cilt: 13, Ankara, s.135.

Darkot, Besim (1985). "Ramazanoğulları", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 8, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s.18-24.

Dudaş, Nazife (2010). **Eskişehir İlinde Lületaş İşlemciliği ve Üretilen Ürünler Üzerine Bir Araştırma**, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Göktaş, U. (1994). “Lüleçilik”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 5, İstanbul, s. 230-231.

Erzen, Afif (1943). **Tarsus Kılavuzu**, İstanbul.

Evren, Burçak (1996). **Eski İstanbul’da Kahvehaneler**, İstanbul.

Gökben, Ayhan (2009). “Başur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları”, **XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Denizli, s.49-58.

Göney, Süha, (1976). **Adana Ovaları**, İstanbul.

Güney, D. Arısan (2000). **Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları**, İstanbul.

Hayes, W. John (1992). “Excavations on Saraçhane in İstanbul”, Vol:2, **The Pottery**, Princeton, pp.391-395, 442-443, pl.50.

Hayes, W. John (1980). “Turkish Clay Pipes: A Provisional Typology”, **The Archaeology of Clay Pipe, IV (BARS XCII)**, London, pp.3-10.

Kocabaş, Hüseyin (1963). “Tophane Lüleçiliği”, **Türk Etnografya Dergisi**, Cilt:V, Ankara, s.12

Koçsoy, Şevket (2002). “Türk Tarih Kronolojisi”, **Türkler**, Cilt: 6, Ankara, s.109.

Kurt, Yılmaz (2002). “Ramazanoğulları Beyliği”, **Türkler**, Cilt: 6, Ankara, s.6.

Ortak, Melek (2010). **Tarsus Bölgesine Ait Şahmeran Efsanelerinde Yer Alan Sembollerin Yorumlanması**, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Mersin.

Özcihan, İsmail (2018). **Tarsus Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Öz, Hikmet (1991). **Tarsus Tarihi**, Tarsus.

Peçevi, İbrahim (1968). **PEÇEVİ TARİHİ I-II**, Ankara.

Pekman, Adnan (2012). **Strabon Coğrafya**, İstanbul.

Robinson, Rebecca (1983). “Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos”, **Mitteilungen des Deutschen Archaologischen Institutes Athenische Abteilung 98**, Berlin, Taf.51-56, pp.265-285.

Robinson, Rebecca (1985). "Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora (plates 33–64)", **Hesperia**, Vol.54, pp.149-203.

Shaw, Thurstan (1960). "Early Smoking Pipes: In Africa, Europe and America", **Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland** 90, pp.272-305.

Simpson, John (1993). "Turkish Clay Pipes: A Review", **SCPR**, Sayı: 39, pp.17-23.

Stanaeva, Magdalina (1972). "La Collection de pipes du Varna", **Bulletin Du Musee National de Varna, Tome, VII (XXIII)**, pp.81-99.

Sümer, Faruk (1963). "Çukurova Bölgesinin Fethi", **Tarih Araştırmaları Dergisi I**, Ankara, s.56

Tanrıverdi, H. Güley (2006). **Tarsus'ta Türk İslam Mimarisi**, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Tanrıveren, F. Mehmet (2015). **Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

_____ (2005). **Tarsus Belediye Başkanlığı,2015-2019 Dönemi Stratejik Planı**, Tarsus.

Taşçı, Hamza (1996). "Topkapı Sarayındaki Tophane Lüleçiliği Eserleri", **Antik ve Dekor**, Sayı:34, İstanbul, s.148-150.

Torun, Erkan (2014). **Tarsus'un Tarihi-Kültürel Coğrafya Araştırmaları ve Turizm Potansiyeli**, Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

Turan, Osman (1984). **Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi**, İstanbul.

_____ (1973). "Tütün Maddesi", **Meydan Laorusse**, Cilt:12, Meydan Yayınları, İstanbul, s.392

_____ (1993). "Tütün maddesi" **Temel Britannica**, Cilt:18,İstanbul, s.150-151.

Uysal, A. Osman (2002). "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı Seramik Buluntuları", **Çanak Birinci Uluslararası Seramik Sempozyumu Arkeolojik Kazılarda Ele Geçen Geç Antik, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Seramiği ve Mimari Seramiği**, Çanakkale, s.545-558.

Ünver, A. Süheyl (1963). **Türkiye Kahve ve Kahvehaneler**, Ankara.

Yener, Azize (2005). “Tütün Lüleleri ve Antalya- Kaleiçi'nde Bulunan Örnekler”, **Arkeoloji ve Sanat**, Sayı: 119, İstanbul, s.94-113.

Yılmaz, Aliye (2010). **Bitlis Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan Tütün Lüleleri (2004-2008)**, Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Yılmaz, Fehmi (2005). **Osmanlı İmparatorluğu'nda Tütün: sosyal, siyasi ve ekonomik tahlili (1600-1883)**, İstanbul.

976.42.2	✓								
976.42.3			✓						
977.12.7					✓				
977.17.4						✓			
977.17.5			✓						
978.12.5									✓
978.12.6		✓							
978.12.19		✓							
978.12.20		✓							
978.12.21		✓							
978.12.23			✓						
978.12.24				✓					
978.12.25			✓						
978.12.26			✓						
978.12.27			✓						
978.12.28			✓						
984.7.106			✓						
984.7.107			✓						
984.7.108			✓						
984.7.109			✓						

984.7.110				✓					
984.7.111			✓						
984.7.112		✓							
984.7.113			✓						
984.7.114			✓						
984.7.115			✓						
984.7.116				✓					
984.7.117			✓						
984.7.118			✓						
984.7.119			✓						
984.7.120				✓					
984.7.121		✓							
984.7.122			✓						
984.7.123			✓						
984.7.124			✓						
984.7.125							✓		
989.2.2			✓						

Tablo 2
Lüle Malzemeleri

KENVANTER NO	PİŞMİŞ TOPRAK	BRONZ	TAŞ	AHŞAP-GÜMÜŞ
971.26.1	✓			
972.42.1	✓			
973.11.1	✓			
974.23.16	✓			
974.33.3			✓	
974.48.8	✓			
974.48.9	✓			
974.48.10	✓			
974.48.11	✓			
974.48.12		✓		
975.2.10		✓		
975.6.2	✓			
976.42.1	✓			
976.42.2	✓			
976.42.3	✓			
977.12.7				✓

977.17.4	✓			
977.17.5	✓			
978.12.5	✓			
978.12.6	✓			
978.12.19	✓			
978.12.20	✓			
978.12.21	✓			
978.12.23	✓			
978.12.24	✓			
978.12.25	✓			
978.12.26	✓			
978.12.27	✓			
978.12.28	✓			
984.7.106	✓			
984.7.107	✓			
984.7.108	✓			
984.7.109	✓			
984.7.110	✓			

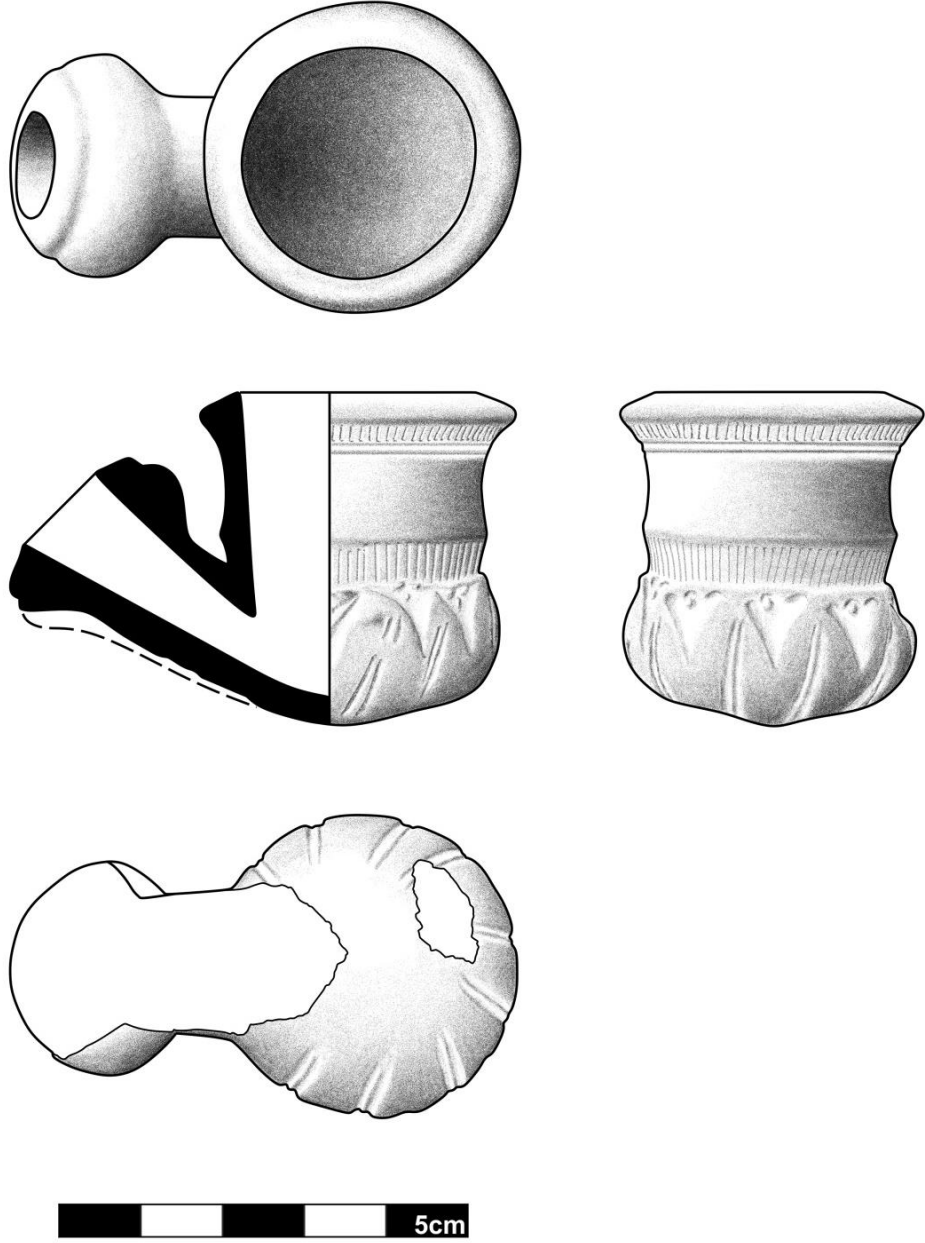
984.7.111	✓			
984.7.112	✓			
984.7.113	✓			
984.7.114	✓			
984.7.115	✓			
984.7.116	✓			
984.7.117	✓			
984.7.118	✓			
984.7.119	✓			
984.7.120	✓			
984.7.121	✓			
984.7.122	✓			
984.7.123	✓			
984.7.124	✓			
984.7.125	✓			
989.2.2	✓			

Tablo 3
Lüle Hamur Renkleri

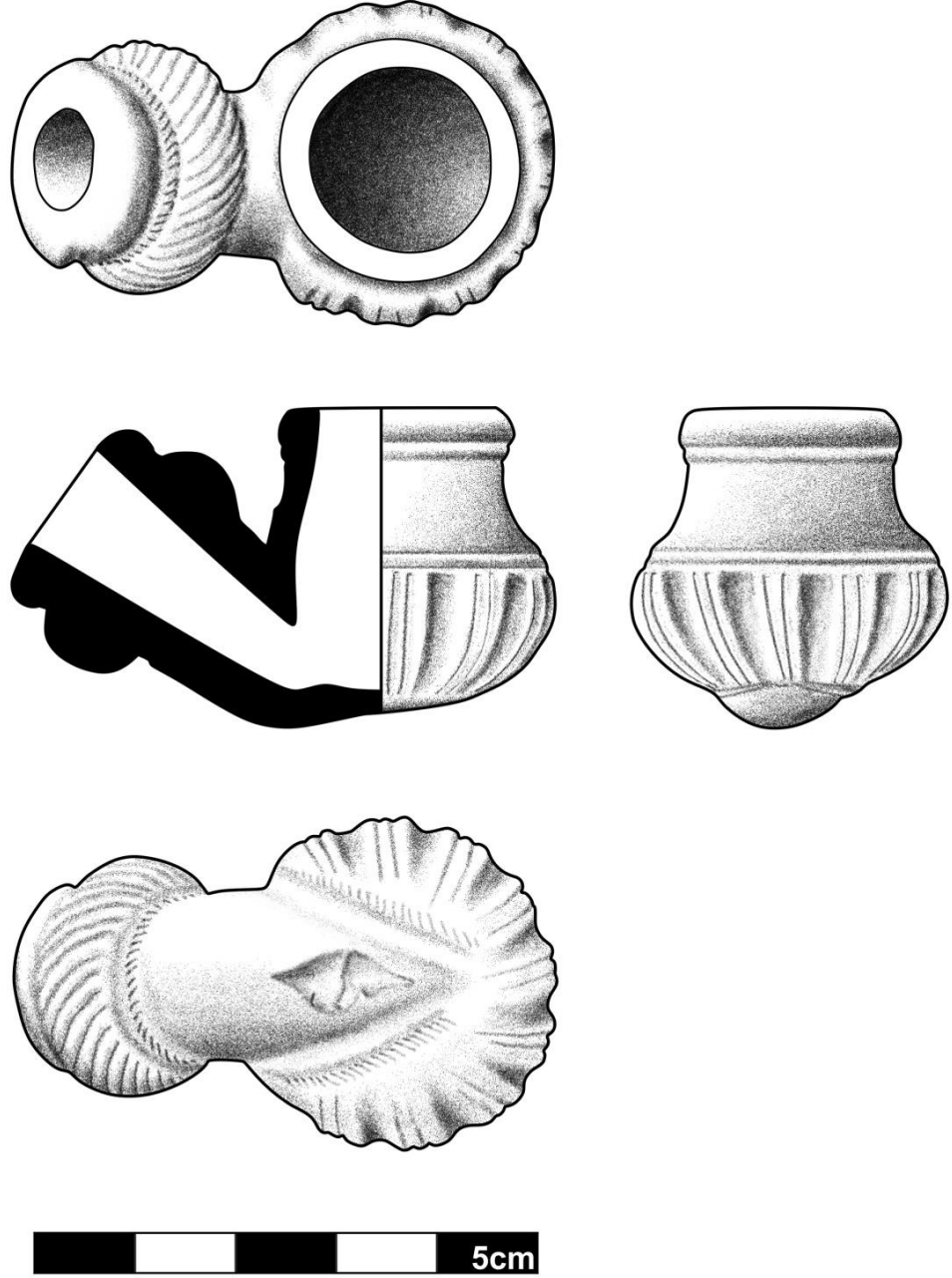
HAMUR RENGİ	ENVANTER NUMARASI
SOLUK KIRMIZI	971.26.1 978.48.9 978.12.21
KOYU KIRMIZI	978.12.5
AÇIK KIRMIZI	976.42.1
KIRMIZIMSİ SARI	974.48.10 976.42.2 984.7.106
KIRMIZIMSİ KAHVERENGİ	978.12.19
KOYU KIRMIZIMSİ KAHVERENGİ	984.7.119
AÇIK KAHVERENGİ	977.17.5, 978.12.27 984.7.109, 984.7.111, 989.2.2
ÇOK AÇIK KAHVERENGİ	978.12.20, 984.7.114

AÇIK KIRMIZIMSİ KAHVERENGİ	973.11.1
GRİ	972.42.1, 974.23.16, 974.48.8, 977.17.4, 978.12.23, 978.12.24, 978.12.26, 984.7.120, 984.7.121, 984.7.122, 984.7.123, 984.7.124, 984.7.125
AÇIK GRİ	974.48.11, 976.42.5, 978.12.6, 978.12.25, 984.7.108, 984.7.112, 984.7.115, 984.7.117, 984.7.118,
AÇIK KAHVERENGİ GRİ	975.6.2, 978.12.28, 984.7.116,
BEYAZ	984.7.107, 984.7.110, 984.7.113,

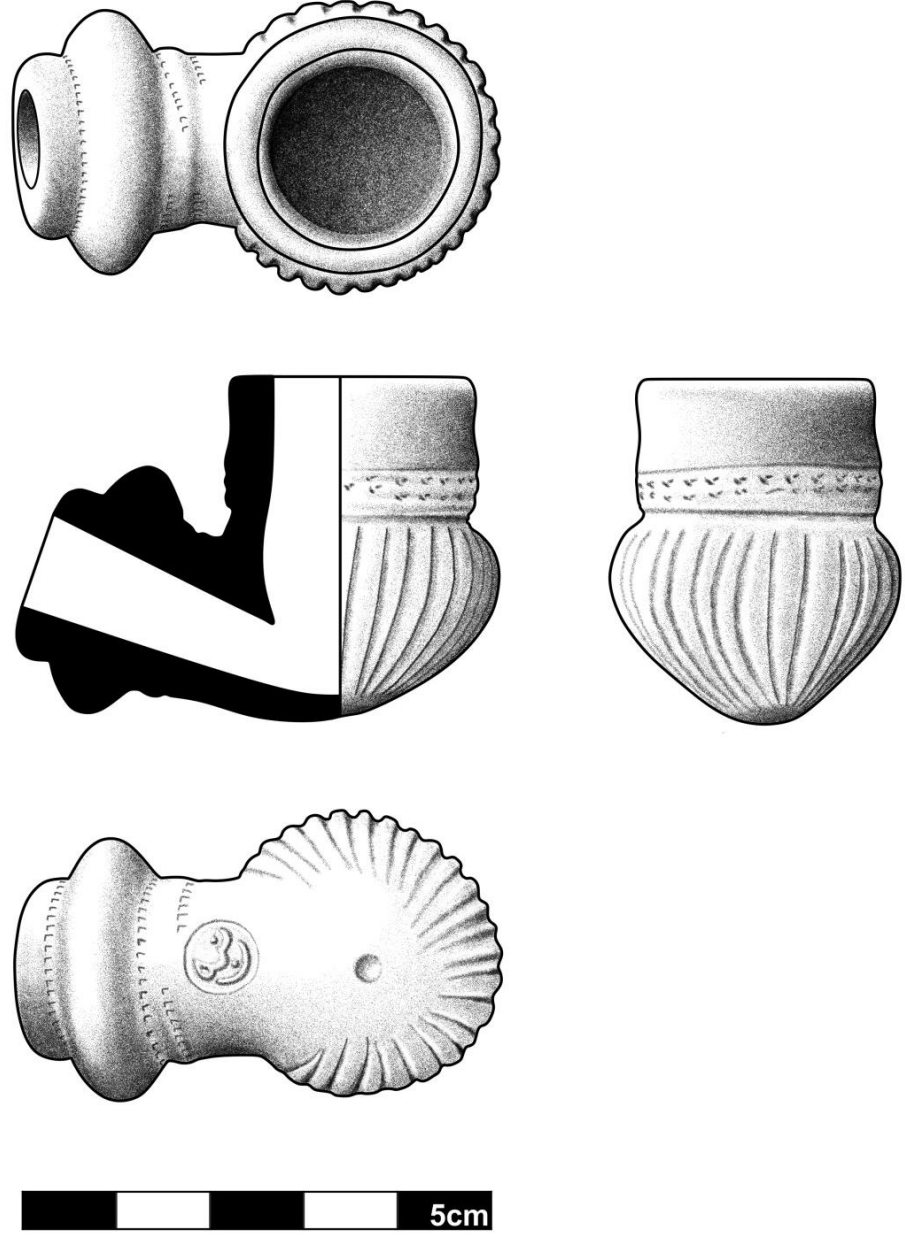
ÇİZİMLER

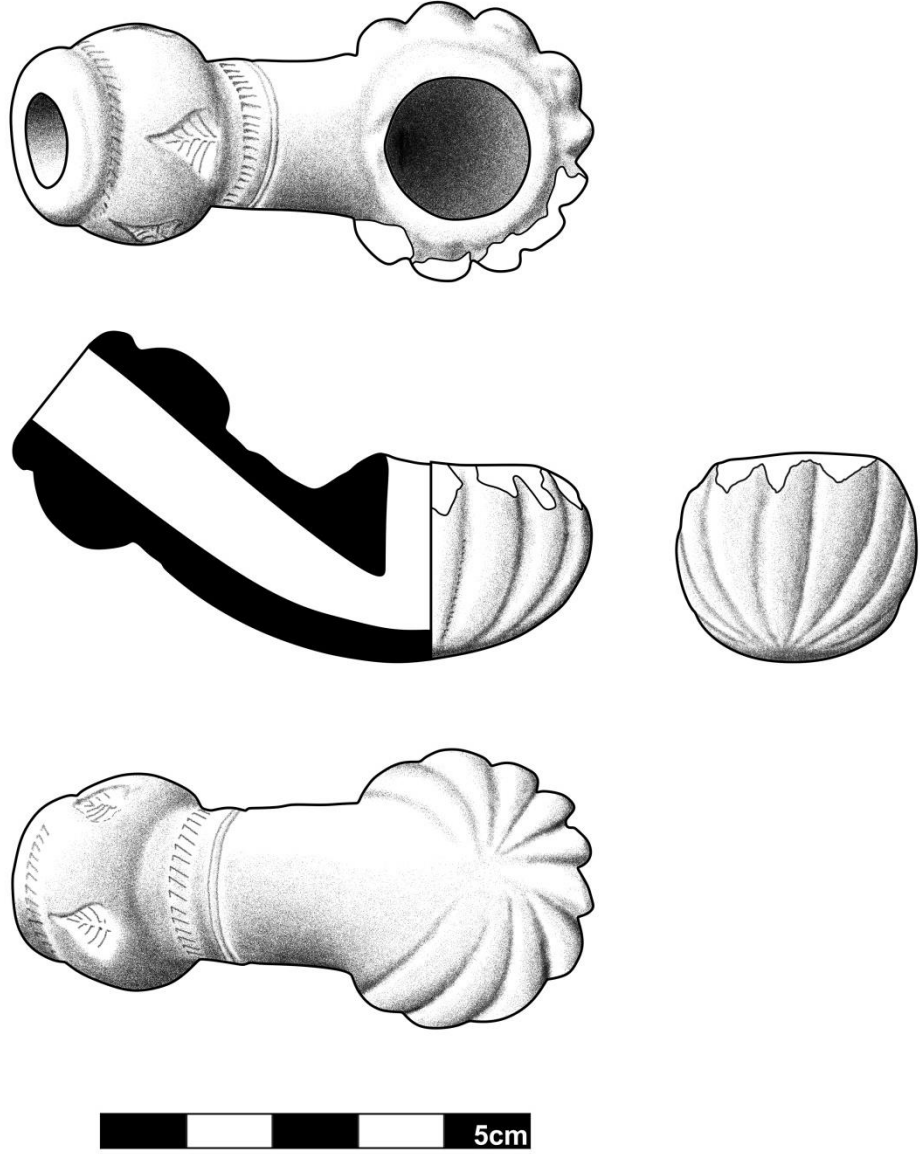
Çizim 1: 974.48.10 envanter numaralı lüle

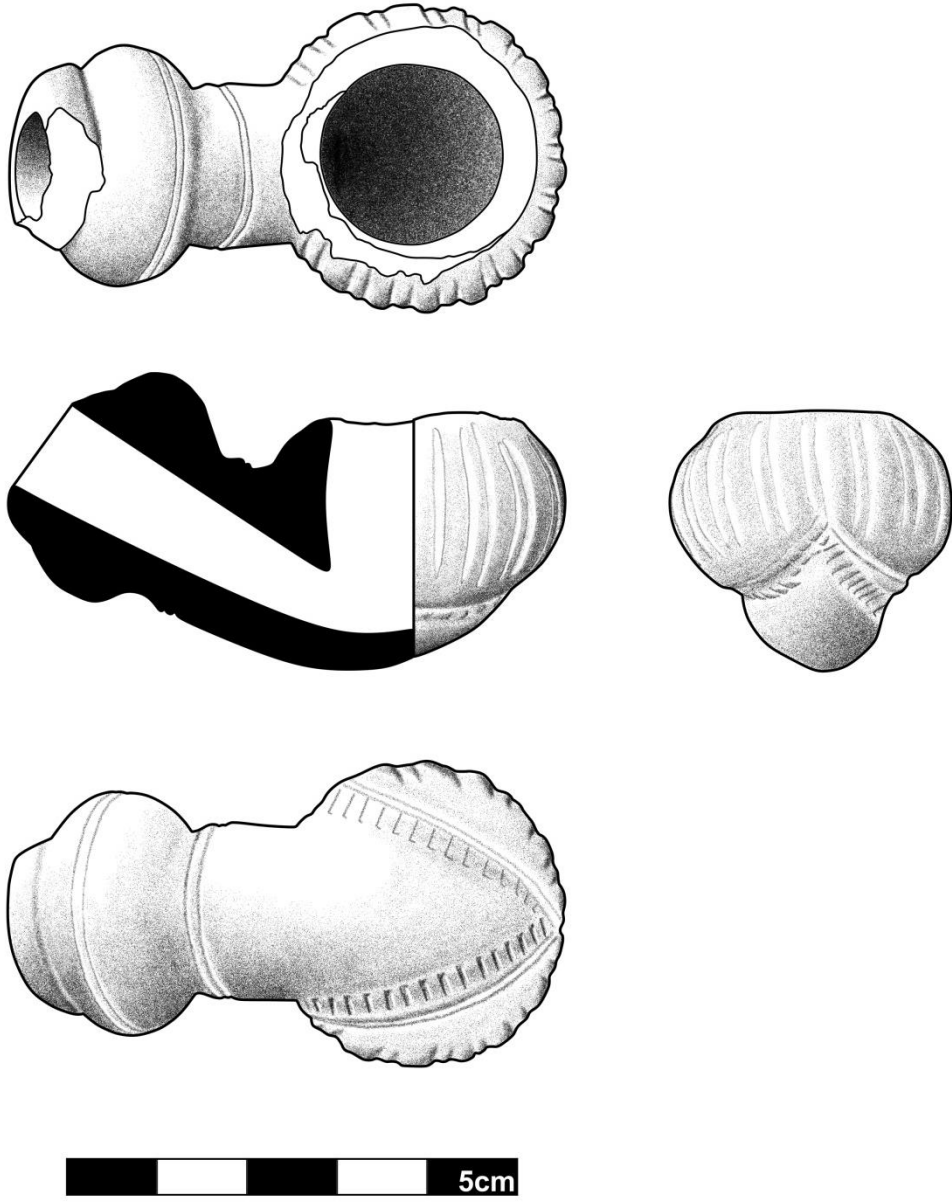
Çizim 2: 976.42.3 envanter numaralı lüle

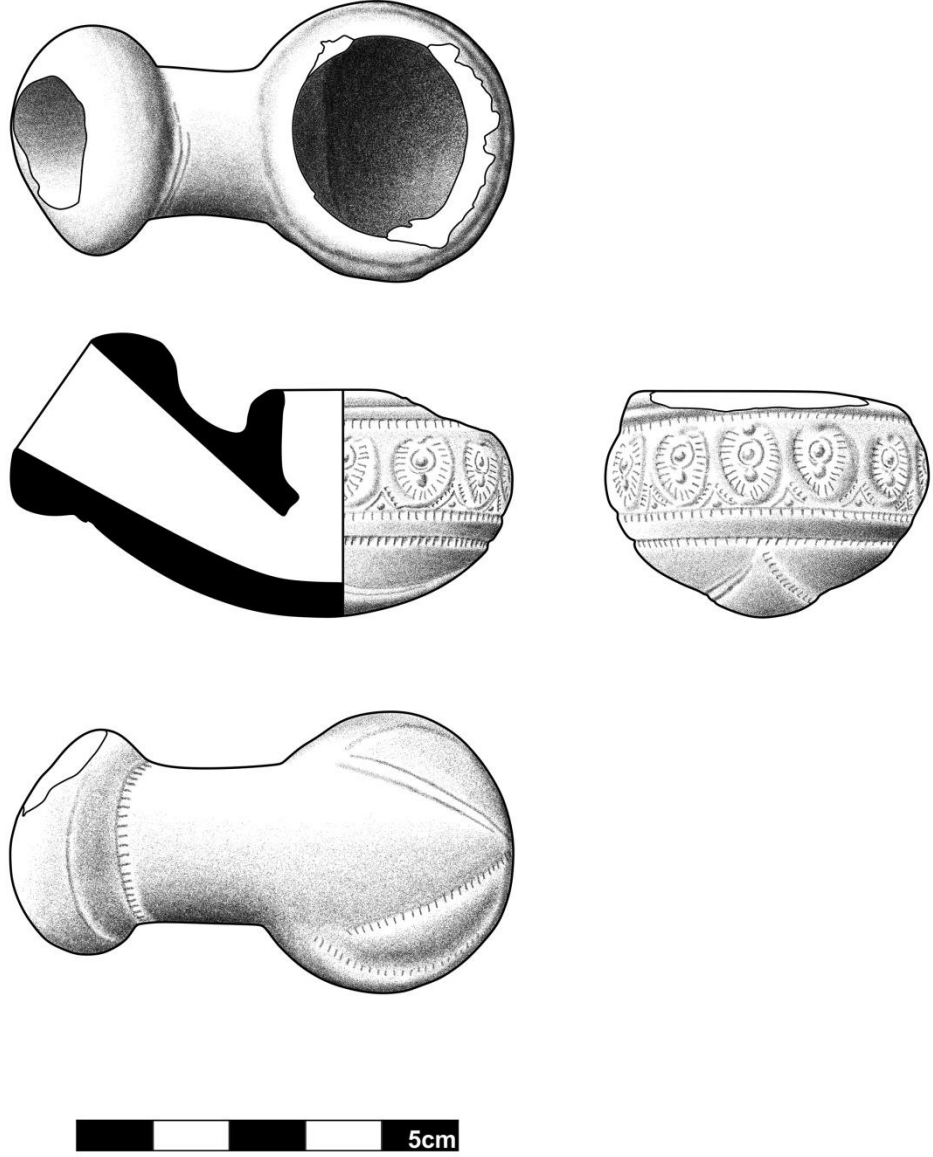
Çizim 3: 978.12.23 envanter numaralı lüle

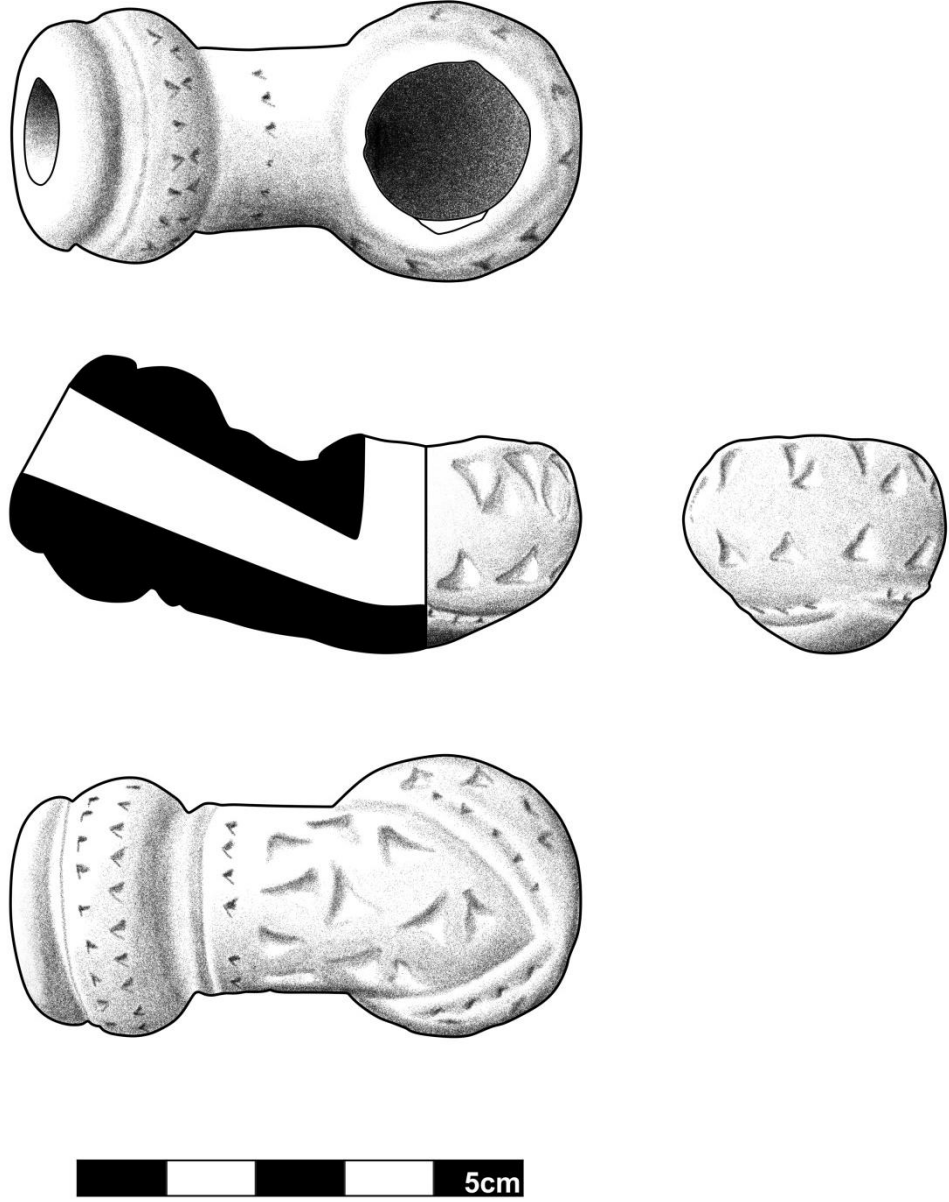
Çizim 4: 978.12.25 envanter numaralı lüle

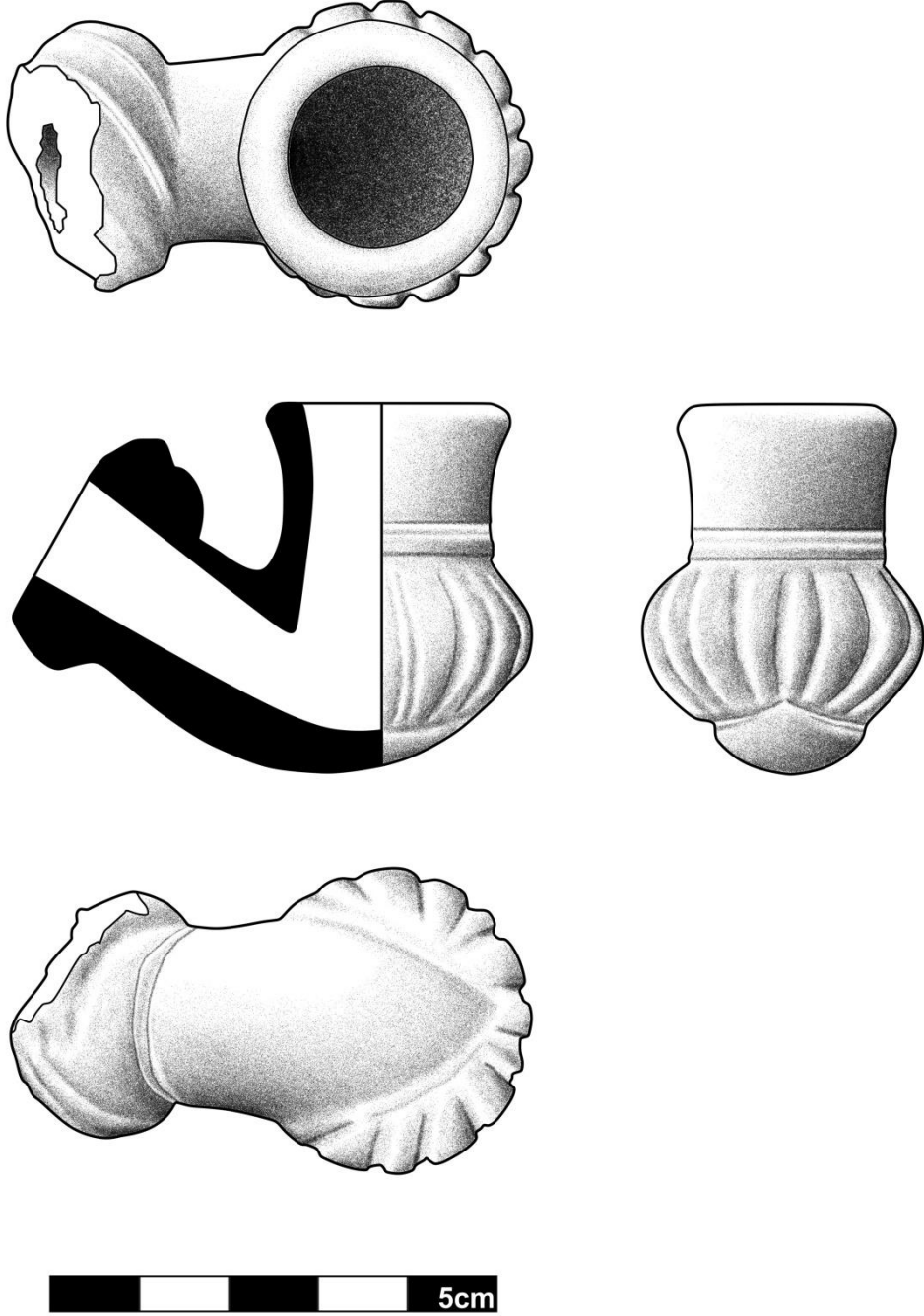
Çizim 5: 978.12.26 envanter numaralı lüle

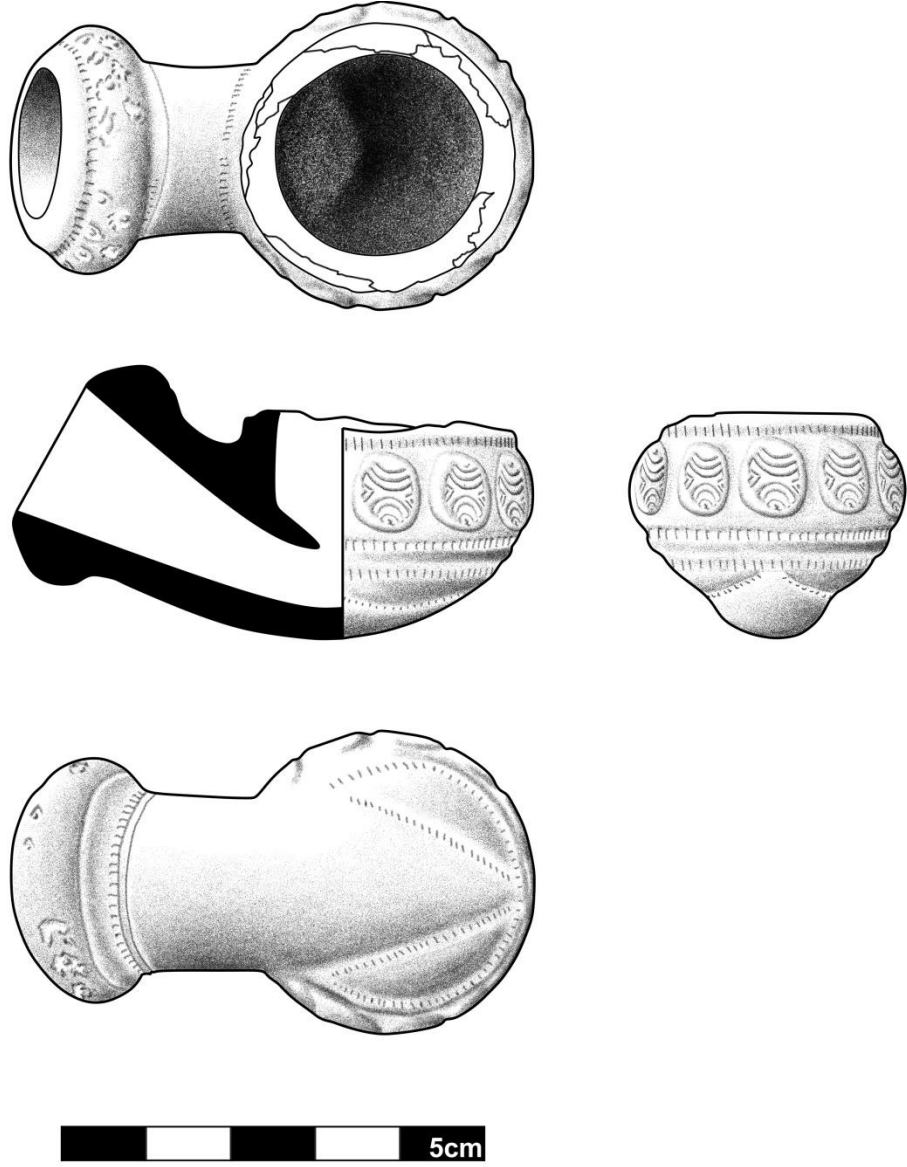
Çizim 6: 978. 12.27 envanter numaralı lüle

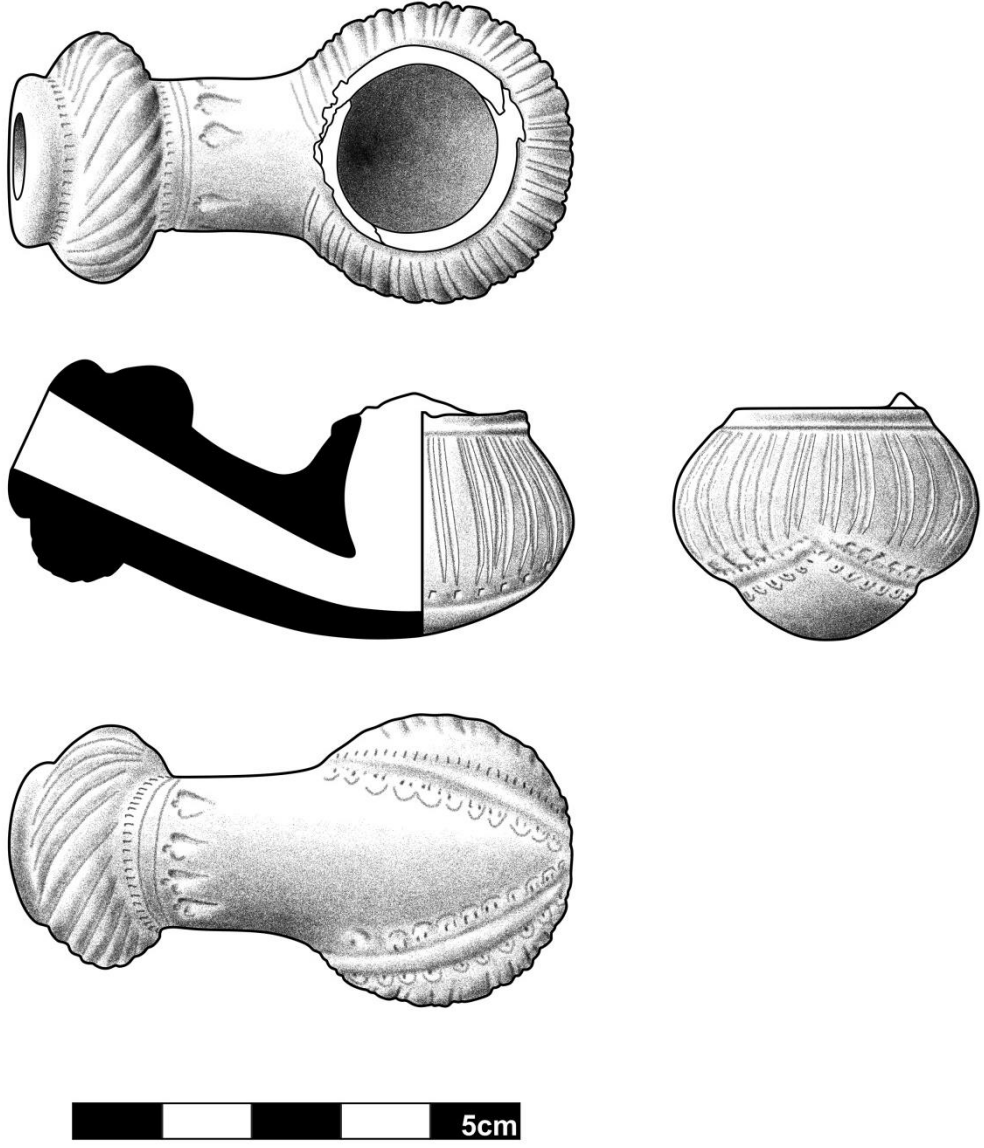
Çizim 7: 978. 12.28 envanter numaralı lüle

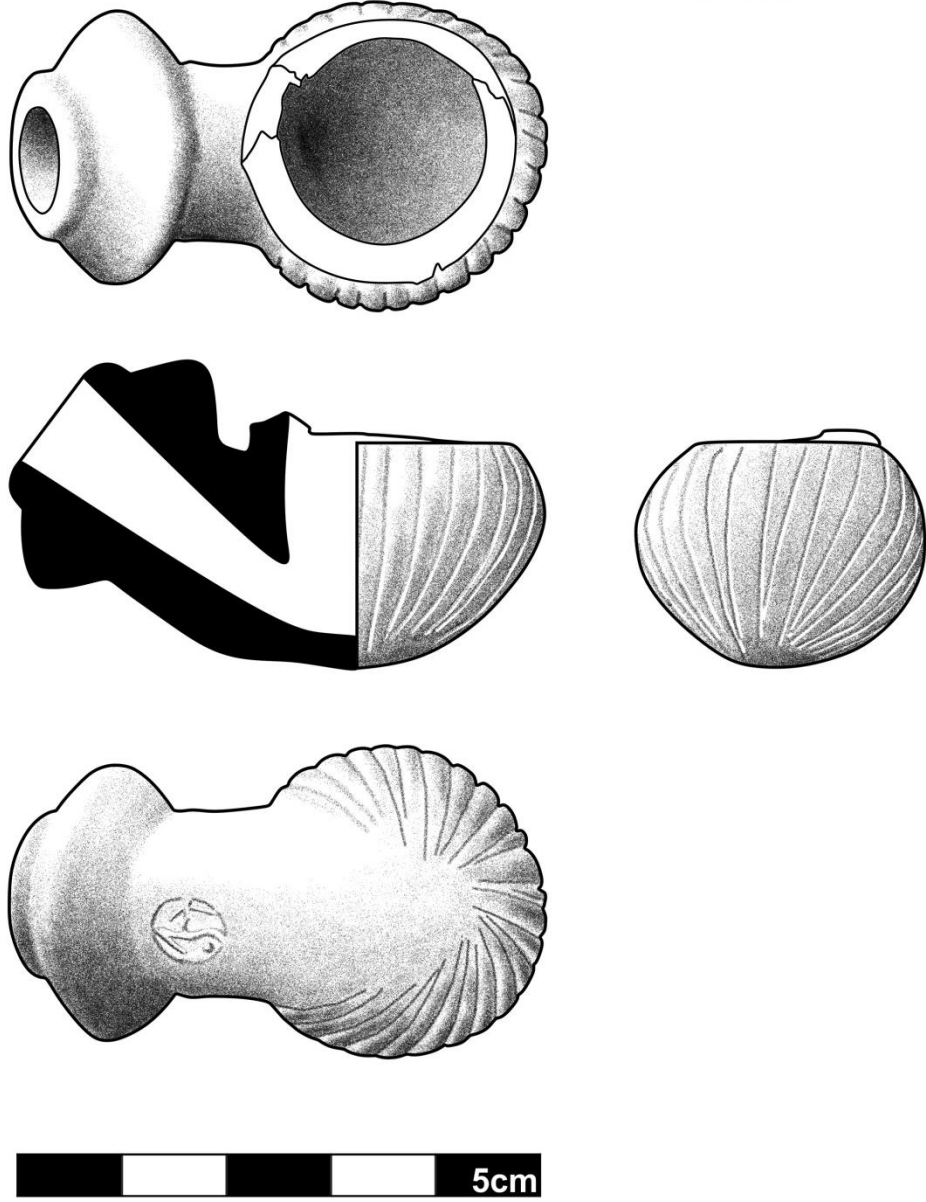
Çizim 8: 984.7.107 envanter numaralı lüle

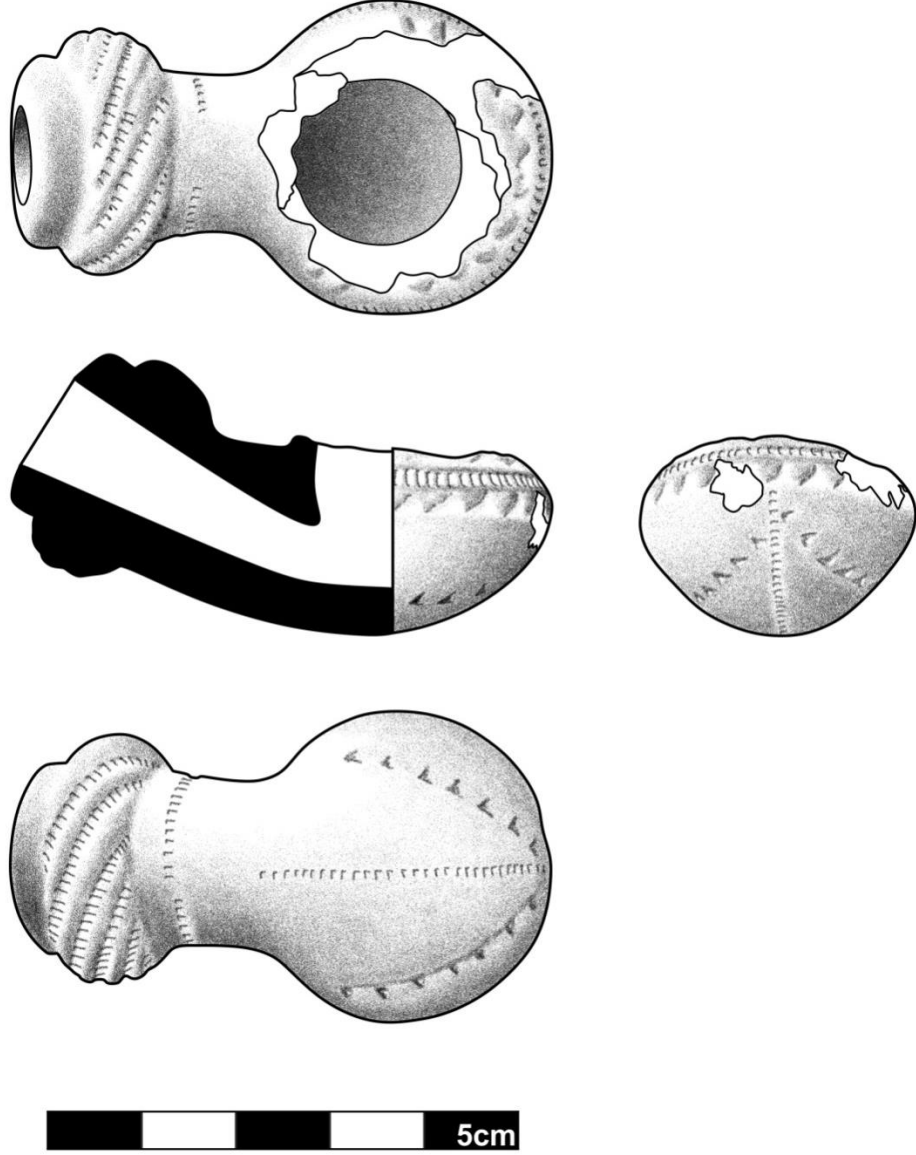
Çizim 9: 984.7.111 envanter numaralı lüle

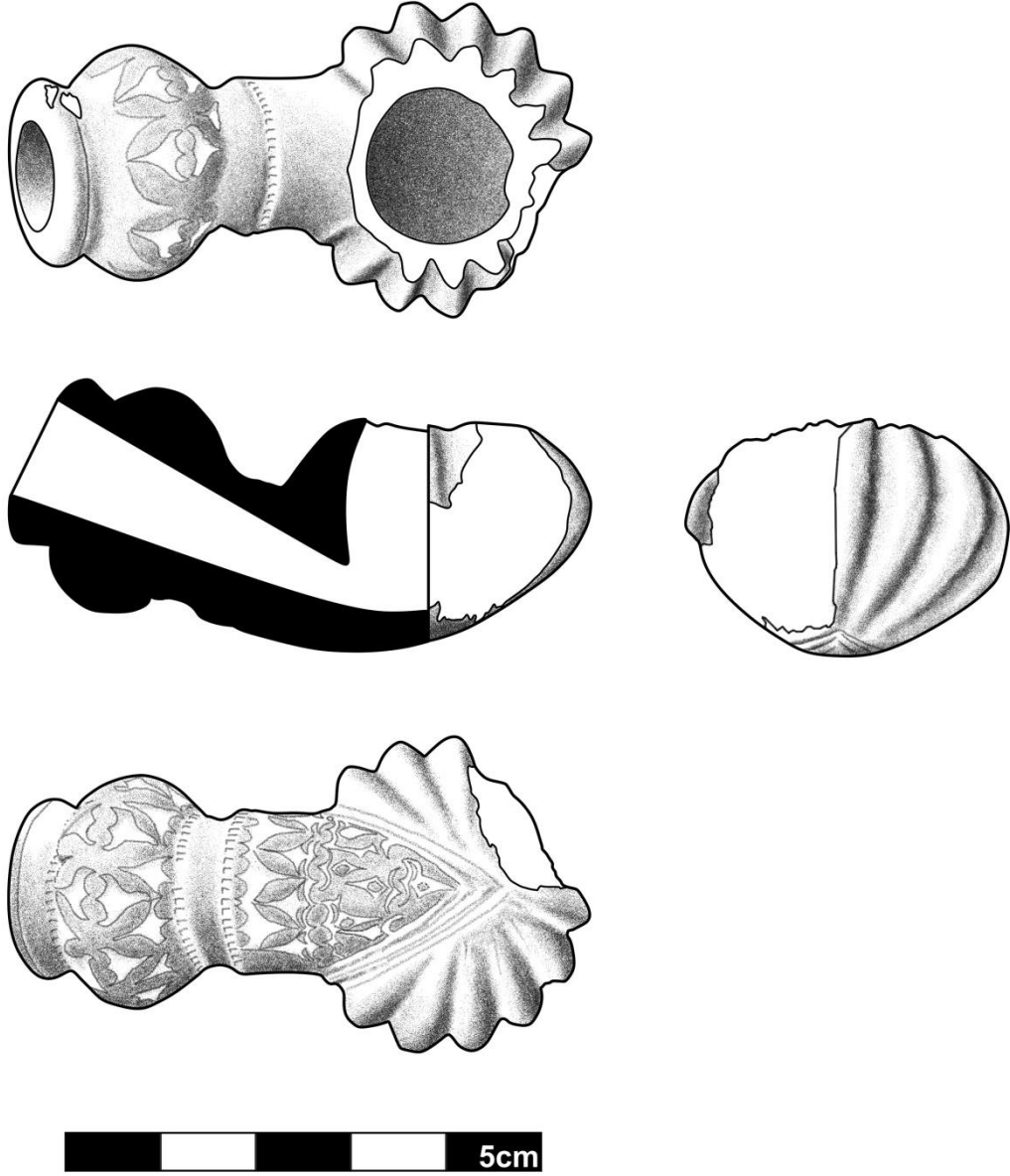
Çizim 10: 984.7.114 envanter numaralı lüle

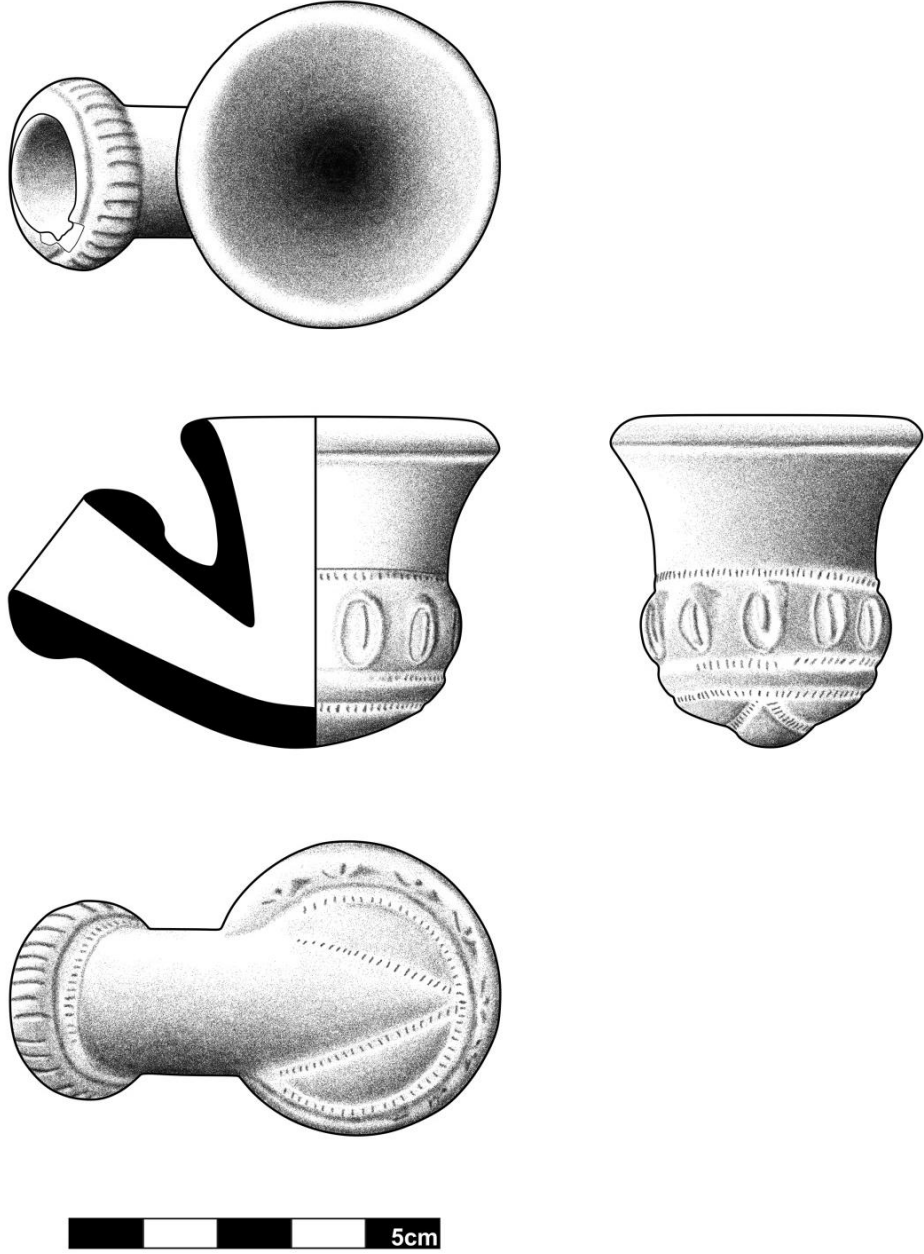
Çizim 11: 984.7.115 envanter numaralı lüle

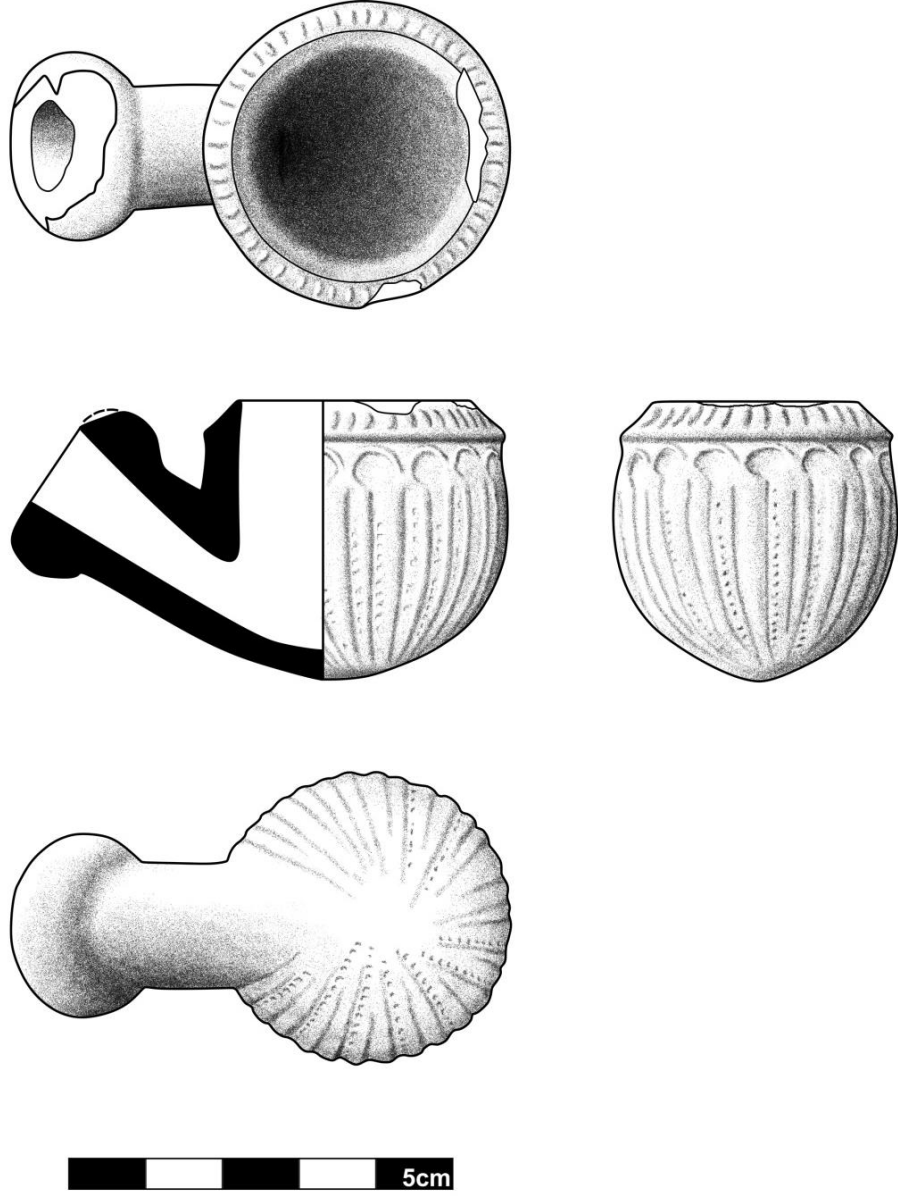
Çizim 12: 984.7.117 envanter numaralı lüle

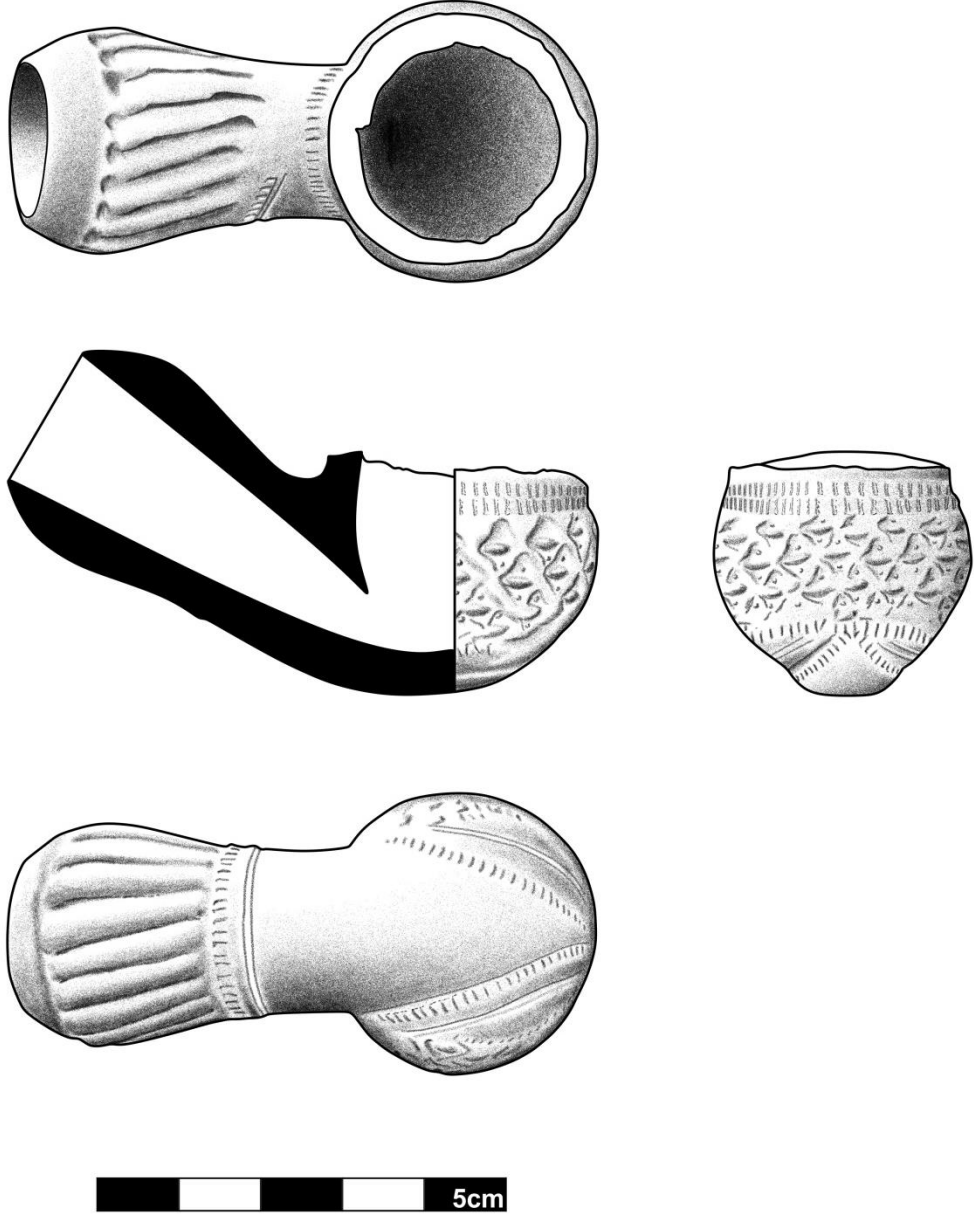
Çizim 13: 984.7.124 envanter numaralı lüle

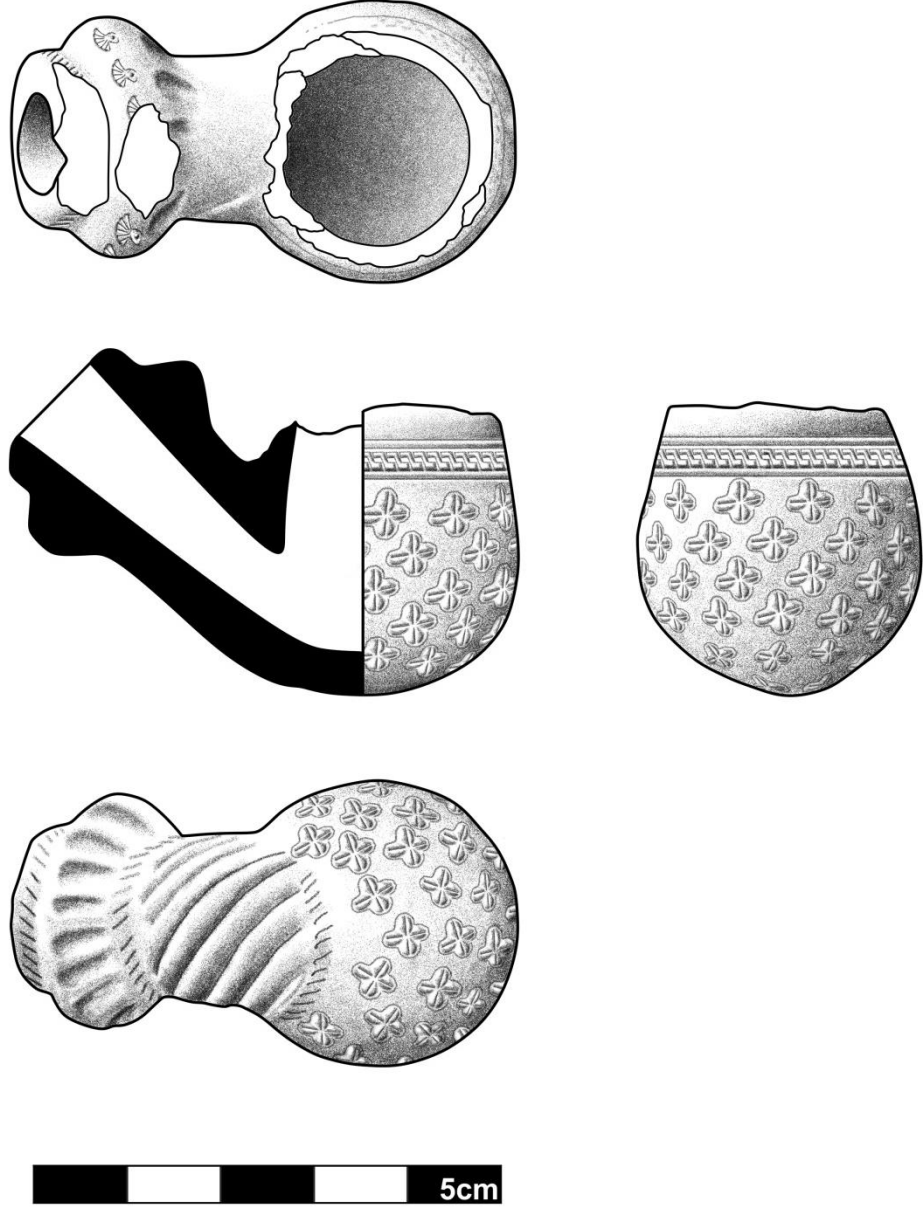
Çizim 14: 977.17.5 envanter numaralı lüle

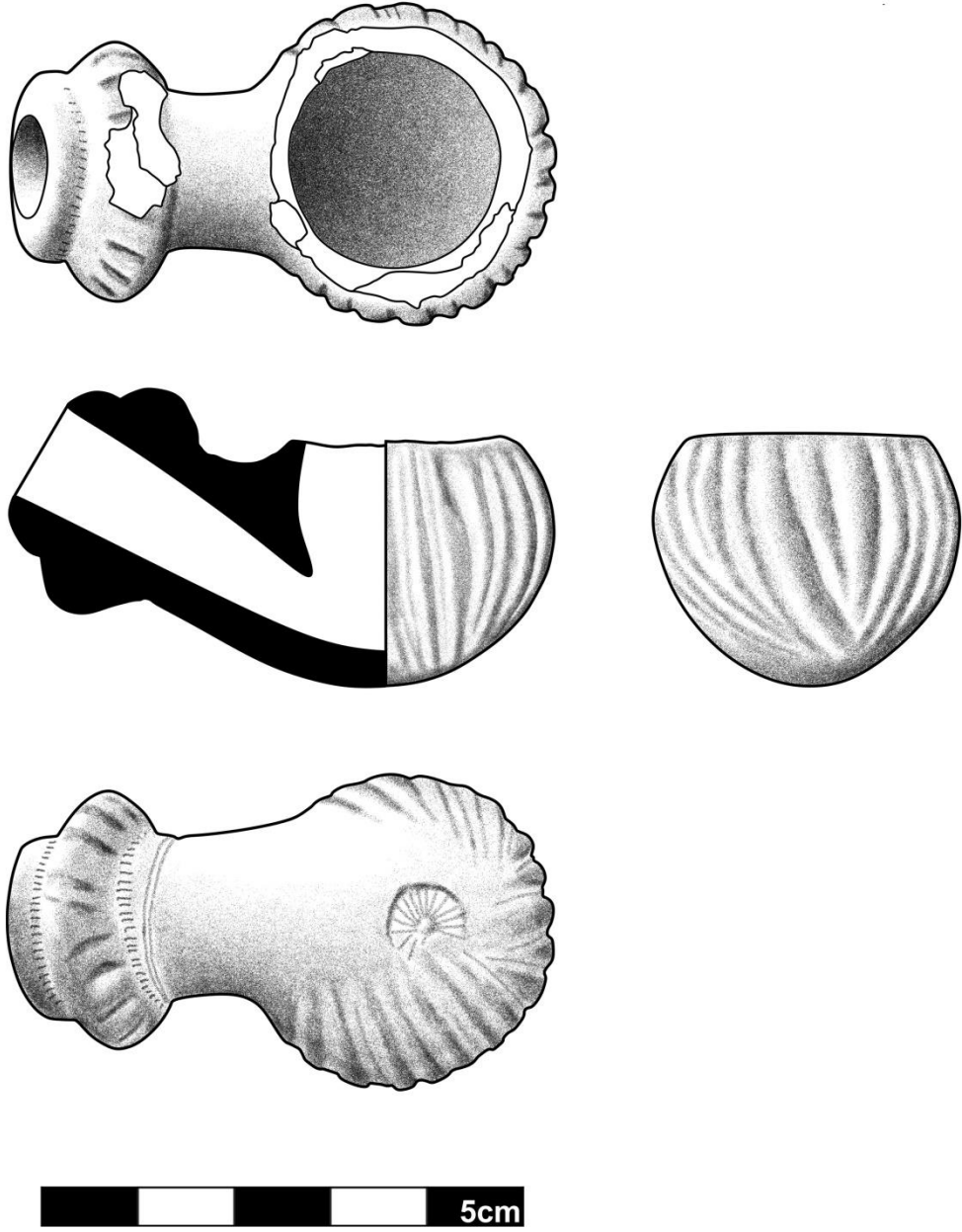
Çizim 15: 974.48.9 envanter numaralı lüle

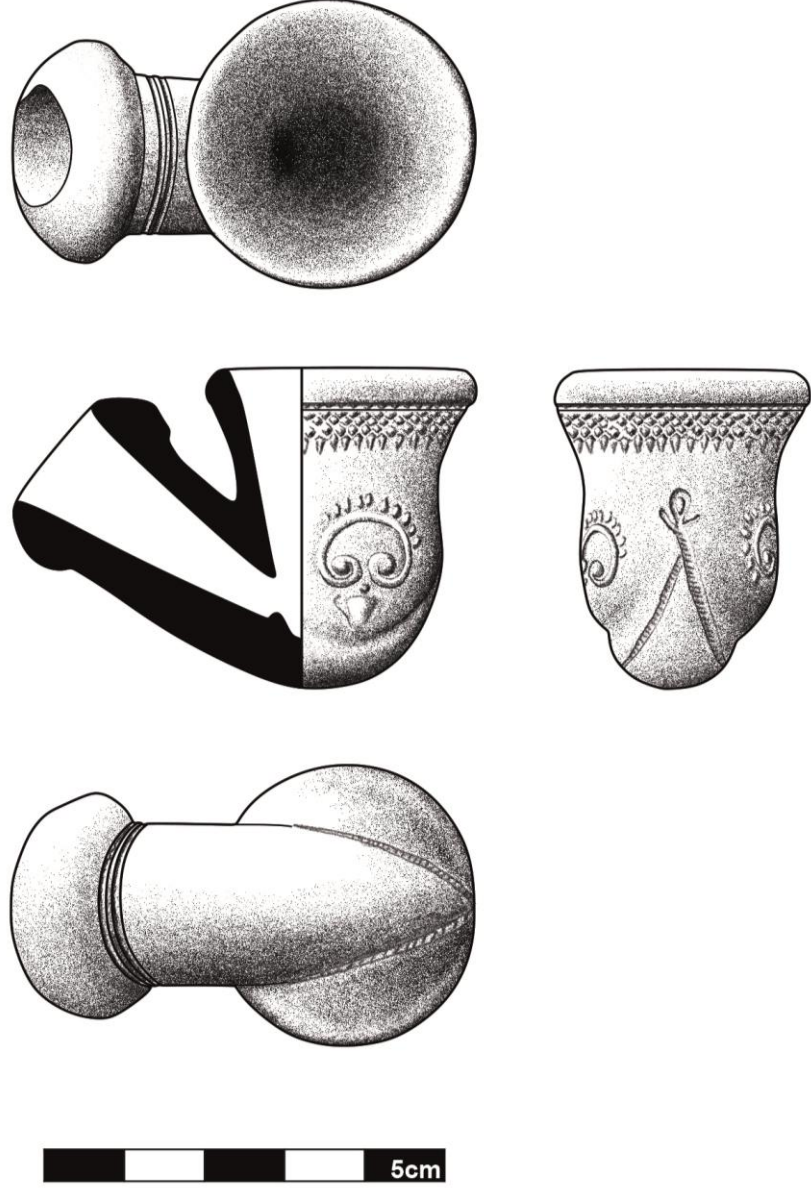
Çizim 16: 978.12.19 envanter numaralı lüle

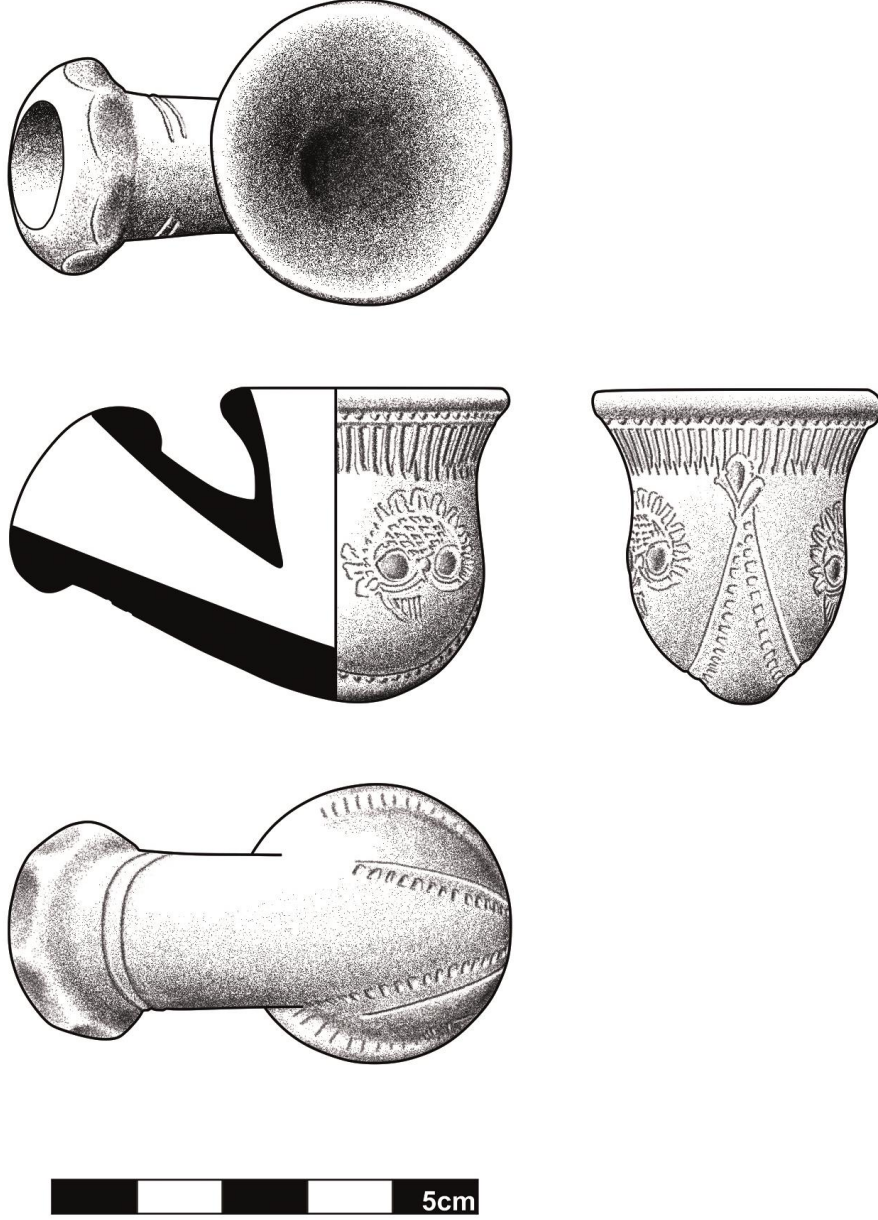
Çizim 17: 984.7.112 envanter numaralı lüle

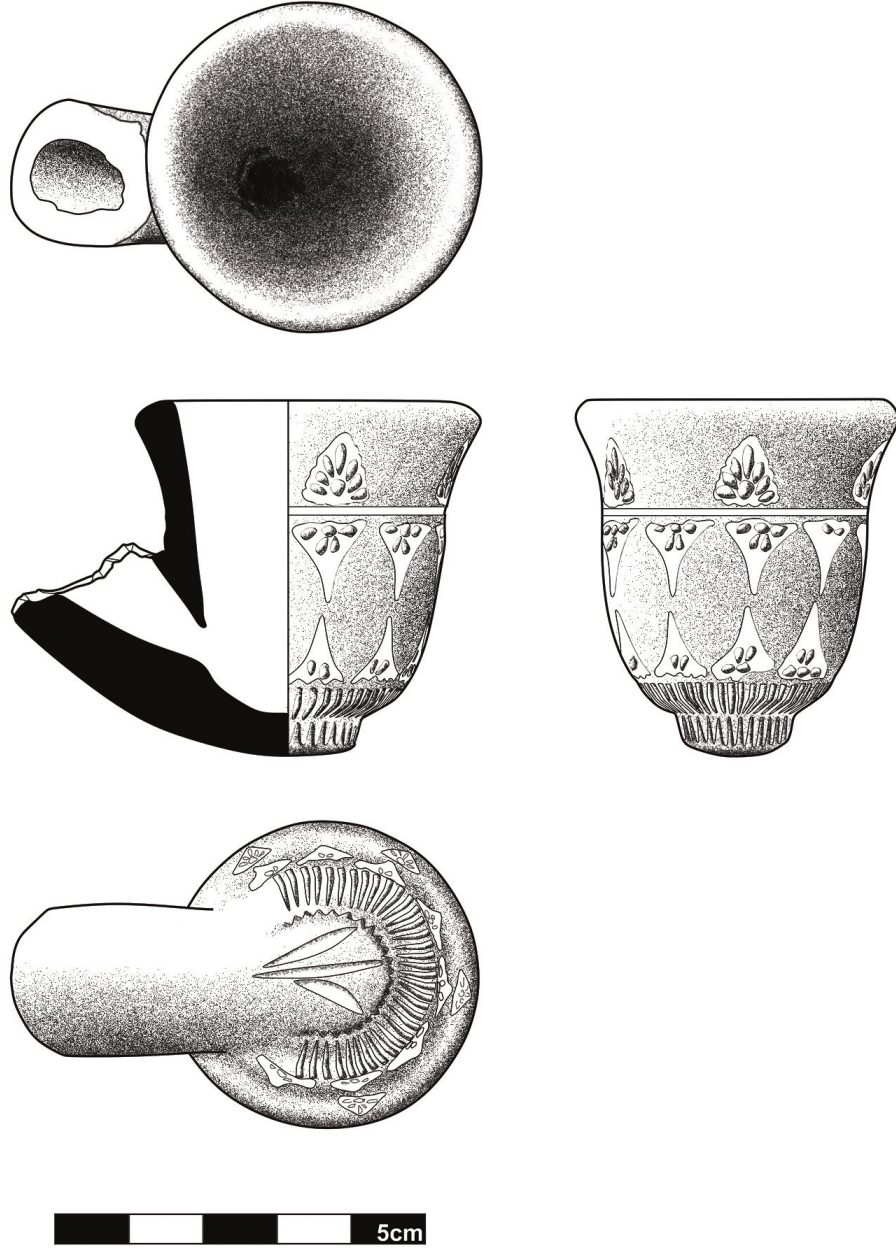
Çizim 18: 984.7.121 envanter numaralı lüle

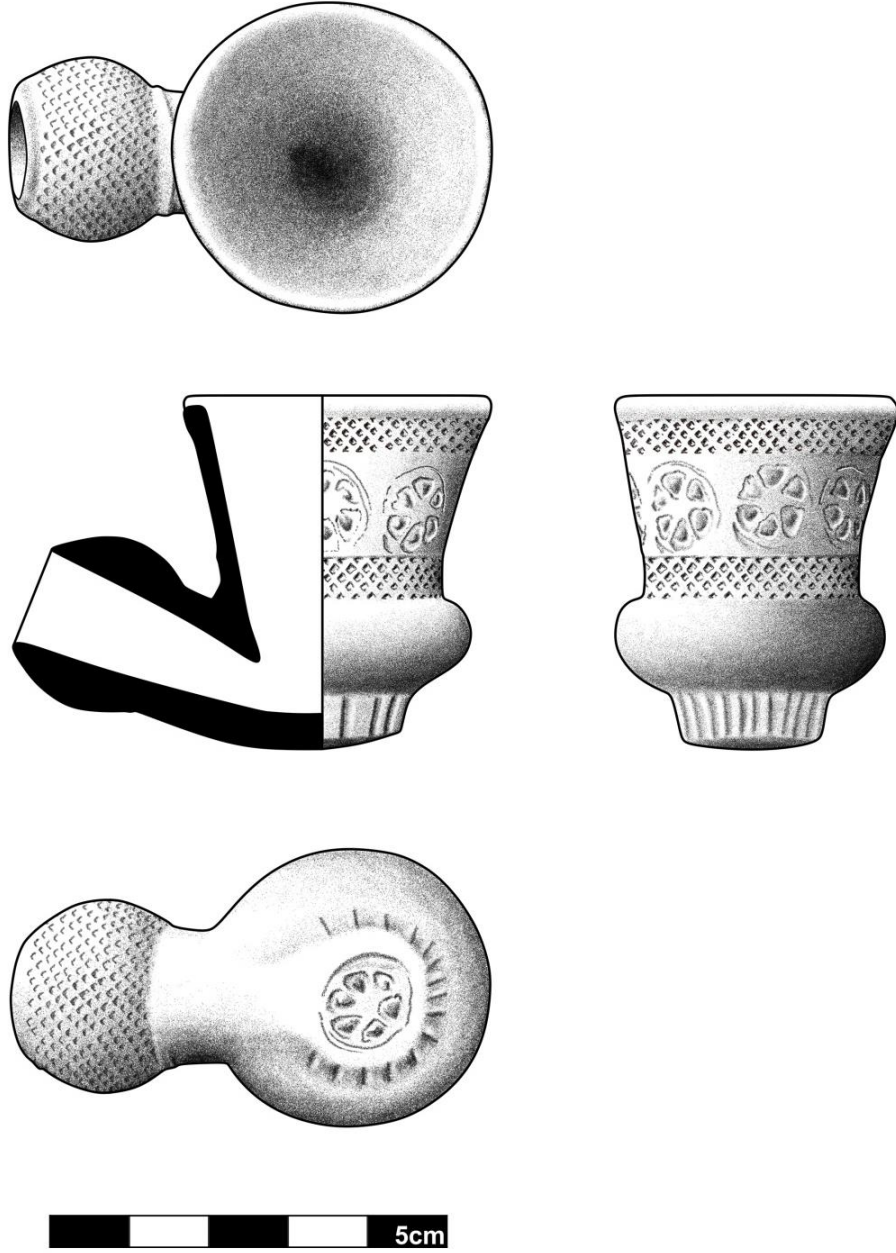
Çizim 19: 971.26.1 envanter numaralı lüle

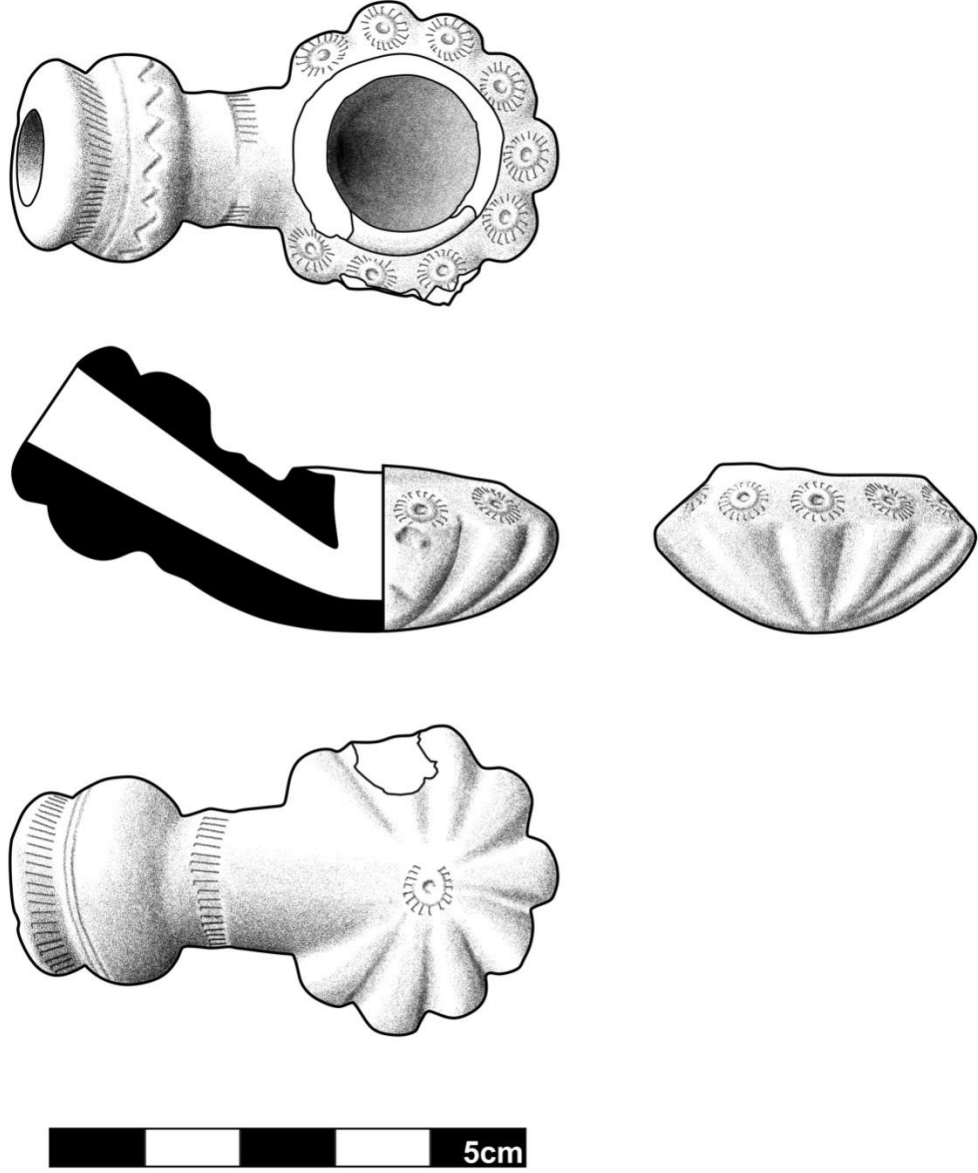
Çizim 20: 973.11.1 envanter numaralı lüle

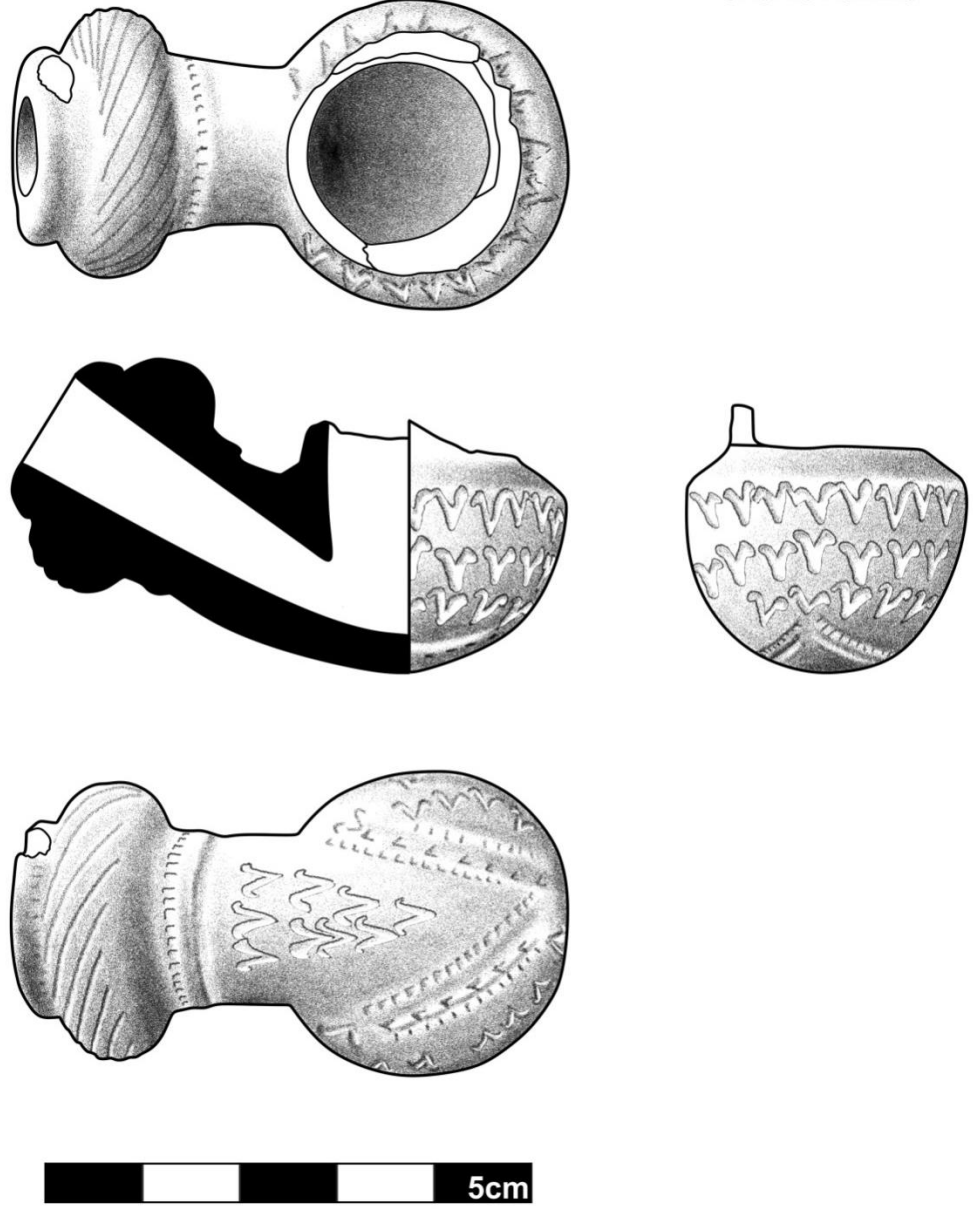
Çizim 21: 972.42.1 envanter numaralı lüle

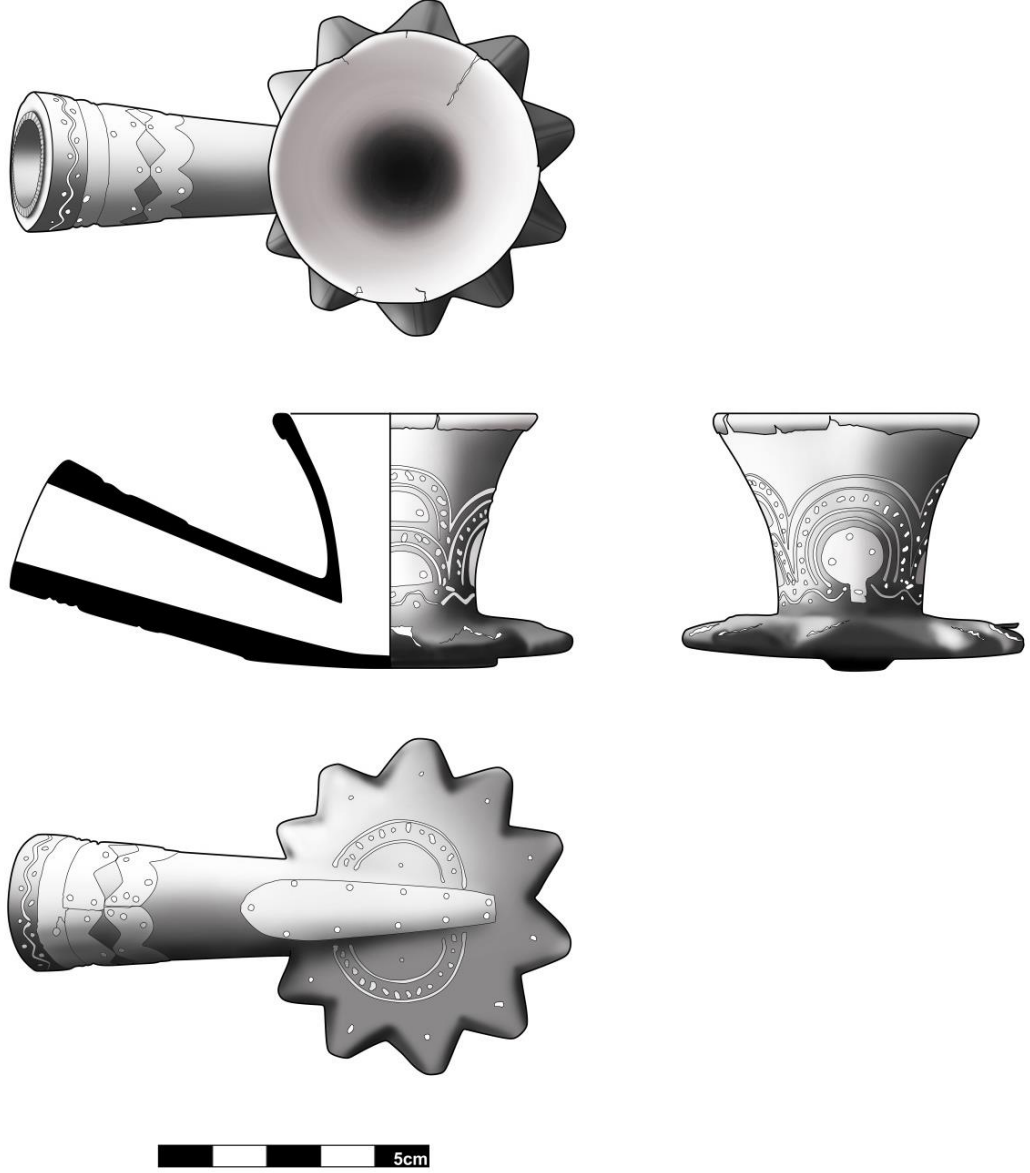
Çizim 22: 977.17.4 envanter numaralı lüle

Çizim 23: 984.7.110 envanter numaralı lüle

Çizim 24: 984.7.116 envanter numaralı lüle

Çizim 25: 977.12.7 envanter numaralı lüle

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: 974.33.3 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 2: 974.33.3 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 3: 974.48.10 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 4: 974.48.10 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 5: 975.6.2 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 6: 975.6.2 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 7: 976.42.3 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 8: 976.42.3 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 9: 978.12.23 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 10: 978.12.23 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 11: 978.12.25 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 12: 978.12.25 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 13: 978.12.26 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 14: 978.12.26 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 15: 978.12.27 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 16: 978.12.27 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 17: 978.12.28 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 18: 978.12.28 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 19: 984.7.106 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 20: 984.7.106 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 21: 984.7.107 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 22: 984.7.107 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 23: 984.7.108 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 24: 984.7.108 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 25: 984.7.109 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 26: 984.7.109 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 27: 984.7.111 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 28: 984.7.111 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 29: 984.7.114 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 30: 984.7.114 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 31: 984.7.115 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 32: 984.7.115 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 33: 984.7.117 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 34: 984.7.117 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 35: 984.7.118 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 36: 984.7.118 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 37: 984.7.119 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 38: 984.7.119 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 39: 984.7.122 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 40: 984.7.122 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 41: 984.7.123 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 42: 984.7.123 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 43: 984.7.124 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 44: 984.7.124 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 45: 989.2.2 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 46: 989.2.2 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 47: 974.48.8 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 48: 974.48.8 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 49: 977.17.5 envanter numaralı lülenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 50: 977.17.5 envanter numaralı lülenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 51: 984.7.113 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 52: 984.7.113 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 53: 974.48.9 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 54: 974.48.9 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 55: 978.12.6 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 56: 978.12.6 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 57: 978.12.19 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 58: 978.12.19 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 59: 978.12.20 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 60: 978.12.20 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 61: 978.12.21 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 62: 978.12.21 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 63: 984.7.112 envanter numaralı lülenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 64: 984.7.112 envanter numaralı lülenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 65: 984.7.121 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 66: 984.7.121 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 67: 971.26.1 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 68: 971.26.1 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 69: 973.11.1 envanter numaralı lülenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 70: 973.11.1 envanter numaralı lülenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 71: 974.23.16 envanter numaralı lülenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 72: 974.23.16 envanter numaralı lülenin kaideden görünüşü

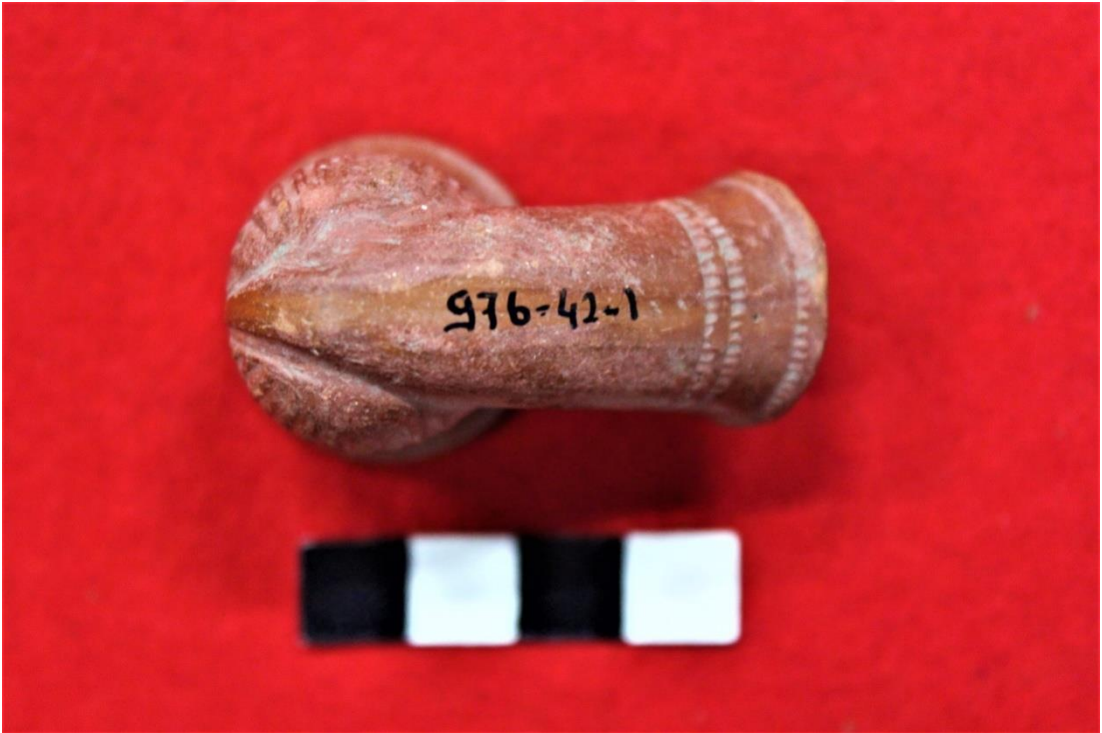
Fotoğraf 73: 974.48.12 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 74: 974.48.12 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 75: 976.42.1 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 76: 976.42.1 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 77: 976.42.2 envanter numaralı lülenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 78: 976.42.2 envanter numaralı lülenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 79: 972.42.1 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 80: 972.42.1 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 81: 977.17.4 envanter numaralı lülenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 82: 977.17.4 envanter numaralı lülenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 83: 974.48.11 envanter numaralı lülenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 84: 974.48.11 envanter numaralı lülenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 85: 978.12.24 envanter numaralı lülenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 86: 978.12.24 envanter numaralı lülenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 87: 984.7.110 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 88: 984.7.110 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 89: 984.7.116 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 90: 984.7.116 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 91: 984.7.120 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 92: 984.7.120 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 93: 984.7.125 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 94: 984.7.125 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 95: 975.2.10 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 96: 975.2.10 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 97: 977.12.7 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 98: 977.12.7 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü

Fotoğraf 99: 978.12.5 envanter numaralı lüenin cepheden görünüşü

Fotoğraf 100: 978.12.5 envanter numaralı lüenin kaideden görünüşü